

SEYYİD BATTAL GAZİ

Mustafa Özçelik

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ

SEYYİD BATTAL GAZİ

Mustafa ÖZÇELİK

**T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ**

SEYYİD BATTAL GAZİ

Mustafa ÖZÇELİK

Editör

Murat Küçük

Kapak Tasarım

Turgay Yılmaz

Tashih

Bilal Akan

Kapak Minyatürü

Matrakçı Nasuh, Seyitgazi, 1533-1536

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han

Baskı

Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara

1. Basım, 2009

ISBN

978-605-378-090-8

www.eskisehir.gov.tr

(222) 221 90 00

**T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ**

İçindekiler

Sunuş / Vali Mehmet KILIÇLAR.....6

Önsöz / Mustafa ÖZÇELİK.....7

1. Bölüm

HAYATI

Battal Gazi'nin Kimliği8

Yaşadığı Çağ10

Yaşadığı Coğrafya15

Soyu, Kökeni16

Doğum Tarihi ve Yeri21

Adı ve Unvanları.....23

Şeceresi27

Ailesi30

Eğitimi.....31

Eşleri ve Çocukları.....32

Mücadele Arkadaşları.....35

Battal Gazi'nin Atı: Aşkar38

Vefatı.....42

2. Bölüm

ŞAHSİYETİ

Erdemli kişiliği46

Fiziki özellikleri48

Aklı ve zekâsı.....49

Cesareti ve hüneri50

Âlim kişiliği.....52

Yardımsaverliği.....53

Dindar kişiliği.....54

İdeali.....56

Vasiyeti58

3. Bölüm

MÜCADELESİ

Cenkleri60

İlk cengi ve babasının intikamını alması.....61

Kayser'in ordusuyla savaşması62

Serasker olması63

Ahmer ile cengi64

Şemun'la savaşı65

Karısını saraydan kurtarması65

Abdüselam'ı kurtarması.....66

Mihran'ı öldürmesi67

Aliyun ve Dehran'la mücadelesi68

Hapse düşmesi.....69

Firdevs'i katletmesi70

Calut ve Harut'la mücadelesi70

Bahtiyar'ı öldürmesi71

Malatya savunması.....72

Rum'a gitmesi ve esir olması73

Zindandan kurtulması.....74

Saka suretine girmesi.....76

Malatya'ya dönüşü77

Zehirlenmesi78

Ukbe'nin yalanını ortaya çıkarması79

Ukbe'yi öldürmesi80

Hindistan yolculuğu81

Ketayun ile macerası.....83

Esatur'la mücadelesi84

Abdülvehhâb Gazi'yi kurtarması	84
Kaf Dağı'na gitmesi	87
Babek'le mücadelesi	88
Rad Cadı İle Macerası.....	89
Hakem'i Katletmesi	90
Son gazası	91
4. Bölüm	
KÜLLİYESİ	
Kabrinin bulunuşu	92
Türbesinin yapılması.....	93
Makamları.....	96
Battal Gazi Külliyesi	97
Bektaşilik ve Battal Gazi	103
5. Bölüm	
EDEBİYATTA BATTAL GAZİ	
Battalnâme	107
Battalnâme'den bölümler.....	111
Halk şiirinde Battal Gazi.....	119
Battal Gazi'ye adanan şiirler	120
Roman ve hikâyelerde Battal Gazi	133
Seyahatnamelerde Battal Gazi	140
Sinemada Battal Gazi.....	147
Bilimsel toplantılar.....	148
Kitap çalışmaları	148
Kaynakça.....	150

SUNUŞ

Bir şehir iklimi, coğrafi şartları, ticareti ve ekonomisi gibi özellikleriyle bir kimlik edinebilir. Fakat şehri asıl kimlik sahibi yapan özellikler tarih ve kültür açısından taşıdığı değer ve önemde aranmalıdır. Zira şehrin ruhu tarihinde ve kültüründe kendini gösterir. Bir şehrin bu anlamdaki zenginliklerinin başında ise yetiştirdiği ve hatıralarını taşıdığı “büyük insanlar” gelir.

Kadim bir kent olan Eskişehir, bu anlamda Bursa, Konya, İstanbul gibi şehirlerimiz arasında çok özel bir yerde durur. Zira Eskişehir'in tarihinde, çok önemli misyonlar edinmiş olan isimler mevcuttur. Bu şehirde hâlâ evrensel sevgi ve kardeşliğin Yunus Emre'nin mısralarında yükselen coşkulu sesini duyabilmek, Nasreddin Hoca'nın mütebessim çehresiyle anlattığı lâtifelere gülebilmek, mümkün. Türbesi Bilecik'te olsa bile Edebalı de kadim bir devletin manevi mimarı olarak burada kendisine atfedilen makamıyla bu şehre hâlâ ruh üfleemektedir. Yine İslâm kültürü içerisinde Hacı Bektaş, Hacı Bayram, Şeyh Şahabbetin ile birlikte adı anılan Şeyh Şücaeddin Veli de bu şehrin başka bir zenginliği olarak hafızalardadır.

Eskişehir'in bir başka önemli zenginliği ise Seyyid Battal Gazi'dir. Bu büyük gazi, adını verdiği Seyitgazi ilçesinde bulunan kabri ve külliyesi ile bu şehrin tarihinde çok özel bir yer tutmaktadır. Battal Gazi, ister Emevi isterse Abbasi çağında yaşamış olsun gazilerimize verdiği ruh ve motivasyonla Selçuklu ve Osmanlı çağlarında “gazilerin piri” olarak mücadelesi ve hatırasıyla hep onlarla birlikte olmuş bir isimdir. Üstelik büyüklüğü sadece savaşçı kimliğinden değil aynı zamanda bilgili ve erdemli kişiliğinden gelmektedir. Dolayısıyla o, hepimiz için de bir model şahsiyettir.

Seyyid Battal Gazi'nin hayatı, şahsiyeti ve mücadelesini bütün yönleriyle ele alan bu kitabı kendisi de Eskişehirlili olan araştırmacı yazar-şair Mustafa Özçelik hazırladı. Kendisine teşekkür ediyor, kitabın kültür hayatımıza katkı sağlamasını diliyorum.

Mehmet KILIÇLAR

Eskişehir Valisi

ÖNSÖZ

Müslüman Türkler arasında gazi-veli kimliğiyle ünlenen, hayatı menkıbelere, şiirlere, romanlara, filmlere konu olan “Seyyid Battal Gazi”, bu konudaki farklı görüşler ne olursa olsun özel anlamda, doğduğu yer itibariyle Malatyalı; mezarının bulunduğu yer itibariyle Eskişehirli bir isimdir. Genel anlamda ise bütün Müslüman ve Türk coğrafyalarında kabul görmüş millî ve dinî bir destan kahramanıdır. Bu yüzden onu yine misyonu itibariyle Eskişehirli diğer büyük isimlerle yani “Yunus Emre” ve “Nasreddin Hoca” ile birlikte düşünmek doğru olacaktır. Çünkü yaşadığı asır onlardan daha önceki bir zaman dilimi olmasına karşın Anadolu’nun Türk-İslâm kimliği kazanmasında ve bu topraklarda yeni bir medeniyet yapısının kurulmasında bu üç ismin çok özel bir yeri ve önemi vardır.

Nasıl “Yunus Emre”, evrensel sevgi anlayışıyla bu coğrafyada birlik ve dirlik fikrinin kurucusu; “Nasreddin Hoca” hikmetli nükteleriyle zor zamanların insanlarını hayata bağlayan bir fonksiyon üstlenmişse “Battal Gazi” de sadece savaşçı kimliğiyle değil bilgin ve erdemli kişiliğiyle de benzer bir fonksiyonu üstlenmiştir. Üstelik bu üç ismin tesiri Anadolu’yla da sınırlı kalmamış, Doğu ve Batıda, Orta Asya’dan Endülü’s’e çok geniş bir coğrafyada etkili olmuştur.

Bu isimlerin bir diğer önemli özellikleri ise halkla birlikte olmayı, onlarla bütünleşmeyi başarmış olmalarıdır. Bu başarı Anadolu yurt edinilirken birlik ve dirliğin sağlanmasını, Selçukluların dağılmasından, beylikler halindeki parçalanmadan sonra Osmanlıların bayrağı altında yeniden birleşmeyi temin etmiştir. Bu yüzden Anadolu’nun geçmişini inceleyenler, bu üç ismin tarihsel kimliğini ve misyonunu ele alırken aynı zamanda bu birlik fikrinin hayat bulduğu Eskişehir’e de bu anlamda bir pay ayırmak durumundadırlar.

Bu kitap, işte bu üç büyük isimden biri olan Seyyid Battal Gazi’yi konu alıyor. Konu hakkında kaynaklara dayalı fazla bilgi olmadığı; fakat destanî bilginin fazlasıyla bulunduğu, bu meseleyle ilgili herkesin, bildiği bir durumdur. Bu yüzden bu çalışmada onu anlatırken kısmi tarihi bilgilerin yanı sıra menkıbevi bilgilerden de yararlandık. Böyle olması doğal karşılanmalıdır. Çünkü menkıbe, halkın Battal Gazi’yi algılayış tarzını göstermektedir. Önemli olan da bizce budur. Battal Gazi Destanı içindeki ruhtur. Bu ruhu bize menkıbeler göstermektedir.

Bu çalışmamızın okurla bulunmasına imkân sağlayan Eskişehir Valisi Sayın Mehmet Kılıçlar’a teşekkürlerimi sunuyorum, kitabımızın Seyyid Battal Gazi’nin bilhassa genç nesiller tarafından tanınmasına katkı sağlamasını umut ediyoruz.

Mustafa ÖZÇELİK
2009, Eskişehir

1.Bölüm BATTAL GAZİ'NİN HAYATI

“Türklerin Anadolu’ya yayılma ve genişleme devirlerinde sayısız nice halk kahramanları çıkmıştır. Türk tarihi bunların pek çok örnekleri ile doludur. Bu kahramanların en önde gelenlerinden biri de Battal Gazi’dir.”

ALİRIZA ÖNDER

BATTAL GAZİ'NİN KİMLİĞİ

Türklerin tarihi, baştan sona bir kahramanlık, yiğitlik ve cesaret tarihidir. Bu yüzden bütün büyük milletler gibi, tarih sahnesine çıktıkları ilk zamanlardan itibaren pek çok destana ve destan kahramanına sahiptirler. Bu kahramanların her biri cesur, korkusuz, varlığını milletine adanmış insanlardır. İslâmlık öncesinde bu tür tipleri biz genellikle “alp” olarak isimlendiriyoruz.

Türklerin İslâmiyet’i bir din ve hayat görüşü olarak benimsemeleri, kendilerinde var olan bu kahramanlık duygusunun daha yüce amaçlar için kullanılmasını sağladı. “Kızılma” idealinin yerini bu yeni dinin bütün bir dünyaya yayılması şeklinde bir amaç aldı ve onlar bu yeni değerler sistemi içinde “alp” tipini, “gazi” tipine dönüştürerek yeni destan kahramanları yetiştirdiler. Hatta bu tipleri ifade ederken onlara bir de “eren” sıfatını da eklemek gerekiyor. Zira, onların kavgası sadece dış düşmanlarla değil aynı zamanda kendi nefisleriyle de oldu. Kimi zaman “gazi-eren”, kimi zaman “alp-eren” şeklinde tanımladığımız bu kahramanlar, sadece fiziki güce dayanan kahramanlıklarıyla değil aynı zamanda bilgili, erdemli kişilikleriyle de tanınıp sevildiler. Bu yüzden, hem kendi milletlerinin hem de başka milletlerin tarihinde saygıyla, takdirle anılan isimlere dönüştüler.

İşte, bu kitaba konu olan Battal Gazi, bu isimlerin başında gelir. Hakkındaki malumat, bize, onun az önce genel çerçevesini çizdiğimiz alp-gazi tipinin en önemli örneği olarak yiğitliği, cesareti, bilgisi ve erdemiyle öne çıkan idealist bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla o, hem bir “alp” hem bir “gazi” hem de bir “eren”dir. Yaşadığı ve soylu bir mücadele yürüttüğü coğrafya onu bu sıfatlarıyla bağrına basmış, varlığıyla onur ve gurur duymuştur.

Böylesi şahsiyetler, işte bu benimseme sonucunda zaman içinde tarihin konusu olmanın yanı sıra destanların, efsanelerin, menkıbelerin konusu haline de gelirler. Halk, onlara tarihi şahsiyeti etrafında menkıbevi bir hayat da kurar. Dahası, bu destanî anlatım asırlar içinde yeni muhtevalar kazanır. Öyle bir an gelir ki, verilen bilgilerin hangisi gerçek, hangisi efsanevidir, bilinmez hale gelir. Zaten halk için bunun bir önemi de yoktur. Önemli olan efsaneleştirilen kişinin millet nezdinde taşıdığı değer, onlara kazandırdığı maddi ve manevi motivasyon, bir model-şahsiyet olarak millet hayatında yer almasıdır.

Bu durum Battal Gazi için de böyle olmuştur. Battal Gazi, gerek Arap-Bizans, gerekse Selçuklu-Bizans, Osmanlı Bizans mücadelelerinde hem tarihi hem de efsanevi kişiliğiyle, gaza ruhuyla hareket eden bu toplulukları motive etmiş, fetih hareketlerinde onlara iman, cesaret, umut ve güven aşılamıştır. Böylesi bir isim olması dolayısıyla da hakkında çok sayıda menkıbeler oluşturulmuş, ortaya “Battalnâme” adıyla anılan eserler çıkmış, edebiyatın ve sinemanın konusu olmuştur.

Bu sebeple bugün Battal Gazi denilince, tamamen tarihi malumata konu olan bir isim akla gelmez. Onun “tarihi kişiliği ile menkıbevi kişiliği kaynaklarda ve hafızalarda birbirine karışmış vaziyettedir.”¹ Bu yüzden hangi bilgi tarihi, hangisi menkıbevi ayırt edilemez hale geldiğinden çoğu kaynakta bile aslında anlatılan menkıbevi bilgi olmuştur. Ayrıca Bizanslıların da onu benimsediği ve hakkında menkıbeler ürettiğini düşünecek olursak onu benimseyen her coğrafyanın, her milletin, ona kendinden bir şey katmış ve kendi özelliklerine göre şekillendirmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Bu durum, acaba Battal Gazi, tarihi değil tamamen destanî bir şahsiyet midir yahut herhangi bir Arap yahut Bizans kahramanının Türk kültüründeki yansıması mıdır? gibi soruları bile akla getirmiş, bu da onun tarihi şahsiyetiyle ilgili kuşkulara neden olmuştur.

Bütün bunlara rağmen, sözün başında şunu söylemeliyiz ki; menkıbelerin örtüsü aralandığında Battal Gazi, tarihi bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Şu doğrudur: Battal Gazi, daha çok bir destan kahramanı olarak kabul görmüştür ama destanları tümüyle gerçek dışı da sayamayız. Çünkü destanlar, tarihin bir şey söylemediği tarihsel dönemlerine ışık tutan yegâne kaynaklardır. Onlar, milletlerin adeta “masallaştırdıkları tarihleri” olup, yaşanan sosyal olayların bıraktığı izlerin zaman içerisinde, halkın muhayyilesi ile yoğrula yoğrula şekillendiği metinlerdir. Zaman ve mekân bakımından değişikliğe uğrasalar da toplum hayatında yaşanan olaylara ait izleri hep muhafaza ederler. Bütün bunların ışığında

¹ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, C.5 S. 204-205

son söz olarak şunu söyleyebiliriz: Battal Gazi, belli bir çağda, belli bir coğrafyada yaşamış, doğum ve ölüm tarihleri büyük ölçüde bilinen, mücadelesi ile tarihte yerini almış bir kahramanımızdır.

YAŞADIĞI ÇAĞ

1.

Battal Gazi'nin, ortada her ne kadar farklı görüşler olsa da VIII. yüzyılda Emeviler devrinde yaşamış olduğunu kabul etmek gerçeğe daha yakın görünmektedir.² Yerli ve yabancı kaynakların pek çoğunun görüşü bu şekildedir. Nitekim Battal Gazi'den bahseden Taberi, İbn-i Asakir, İbn-i Kesir, İbn-i Esir, Bizanslı Theophanes ve Süryani müellif Tell Mahreli Denys gibi klasik Hristiyan yazarların eserleri de bunu teyid etmektedir. Buna göre Battal Gazi "Ünlü bir Emevi komutanıdır."³ Nitekim Battal Gazi hakkında bilgi veren yerli kaynaklardan İslâm Ansiklopedisi'nde de böyle tanıtılır: "Battal Gazi, Emevilerin VIII. Asırda Bizans(Rum)a karşı açtıkları seferlerde ün almış Arap kumandanıdır."⁴

Bu durumda Battal Gazi'nin 717-740 yılları dolaylarında Emeviler'in Bizanslılara karşı yürüttükleri mücadelelerde rol aldığını hem Müslüman hem Hristiyan kaynaklara yansıyan efsanevi şöhretini bu sırada kazandığını söylemek gerekmektedir. Biraz önce isimlerini zikrettiğimiz "Arap kaynaklarında da Battal'ın Abdülmelik Bin Mervan'ın oğlu Mesleme'nin Bizans'ı kuşatması ve Rum diyarındaki diğer seferlere katıldığı bildirilmektedir."⁵ Durum böyle olunca Battal Gazi'nin yaşadığı bu devreyi anlayabilmek için İslâm tarihinin ilk devirlerine kadar uzanmak gerekiyor.

Bilindiği üzere İslâm'ın Anadolu'ya ilk girişi Hz. Peygamber'in hicretin 7. yılının başında Bizans imparatoru Heraklyas'a gönderdiği İslâm'a davet mektupları ile başlamıştır.⁶ Hz. Ömer devrinde ise Bizans devletinin nüfuzu altında bulunan Filistin ve Suriye bölgesindeki bazı yerler ele geçirilmiş, ardından Anadolu'nun ve Doğu ve Güneydoğusu'nda bulunan Türkler İslâmiyet'i kabul etmişlerdi. Dolayısıyla bu dönemde Müslüman Araplar ile Türkler arasında bir "din kardeşliği" kurulmuş, böylece idealler ortak hale gelmişti.

² Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, C.5 S. 204-205

³ Ali Rıza Önder, Battal Gazi Kayseri'de, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, s. 20

⁴ Pertev Naili Boratav, İslâm Ansiklopedisi, c.2. s. 344

⁵ Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s.38

⁶ Abdurrahman Güzel/Kaya Ş. Seferoğlu, İslâmiyet'te Anadolu'ya İlk Giden Türkler, Millî Kültür Dergisi, Eylül 1986, s. 32

Hz. Osman döneminde de bu ilişkiler daha da artmış fakat akınlarda bir duraklama olmuştur. Bunun tek istisnası Şam valisi Muaviye'nin teşkil ettirdiği bir deniz filosu ile 655 yılında II. Konstantin yönetimindeki Bizans donanmasını Likya(Muğla) bölgesindeki Finike sahillerinde mağlup etmesiydi. Bu, İslâm tarihinin ilk büyük deniz savaşı ve Bizanslılara karşı kazanılan büyük bir zaferdi.

Hz. Ali döneminden sonra ise siyasal iktidar H.41 (M. 661) yılından itibaren Emevilerin eline geçti. Yönetimin başına ise Muaviye getirildi. Muaviye, içerde egemenliğini sağladıktan sonra, Hz. Osman'ın son yıllarından itibaren durmuş olan fetihlere yeniden başladı. Bu dönemde yapılan fetihler Doğu'da Horasan, Mavereünnehir ve Sistan (İran'ın güneydoğusu); Batı'da Kuzey Afrika ve Kuzey'de Anadolu istikametlerinde gelişti. Dahası, bu devirde yapılan gazaların ağırlık merkezini Anadolu oluşturdu. Emevi orduları, hemen her yıl yahut iki yılda bir bu coğrafya'ya akınlar düzenlediler. Marmara denizinde ve İstanbul önlerinde Bizans donanmasıyla savaşlar yaptılar. Bu durumda Emevilerle Bizanslılar komşu iki devlet haline gelerek sürekli savaşmışlar.

Muaviye ordusunun Anadolu akınlarında asıl hedef İstanbul'du. Hedefin İstanbul oluşunda ise "İstanbul mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel emirdir ve onun askerleri ne güzel askerdir." Hadis-i şerifinin etkili olduğu aşikârdır. Bu yüzden İstanbul, Türkler tarafından fethedilinceye kadar bütün İslâm milletlerinin fethetmeyi Hz. Peygamberin müjdesinin muhatabı olmak adına fethedilmek istenen bir yer olmuştur. İşte Müslüman Araplar, bu gaye ile 668, 674 yıllarında Anadolu'daki pek çok şehre ve İstanbul'a akınlar düzenlediler. Fakat, İstanbul'a yönelik akınlar bir muhasaradan öteye gidemedi.

Muaviye'nin ölümünden sonra yönetime oğlu Yezid geçti. Onun döneminde Kerbela gibi çok trajik bir olay yaşandığı için içte meydana gelen karışıklıklar yüzünden dışarıya yönelik fazla akın düzenlenemedi. Ondan sonra başa gelen Halifeler zamanında da durum aşağı yukarı aynı oldu.

Bu durum Abdülmelik zamanına kadar bu şekilde devam etti. Onun devrinde Rum (Anadolu) coğrafyası yeniden İslâm ordularının ilgi alanına girdi. Sonraki hükümdarlar tarafından da zaman zaman bu bölgeye akınlar düzenlendi. Bilhassa Halife Süleyman zamanında İstanbul karadan ve denizden yeniden kuşatıldı.

Bu son kuşatmada ordunun başında Halife Süleyman'ın kardeşi Mesleme b. Abdülmelik bulunmaktaydı. Abdülmelik, Hz. Peygamber'in hadisinde işaret ettiği İstanbul'u feth edecek kumandanın kendisi olacağına inanmaktaydı. Fakat bu girişim de kuşatmadan öteye gidemedi. Bu yüzden kuşatma tekrarlandı. 726 yılında Mesleme komutasındaki kuvvetler yeniden Anadolu'ya

yöneldiler. Hedef, yine İstanbul'du. Battal Gazi'nin tarihi bir şahsiyet olarak ortaya çıkışı işte bu akınlar esnasında oldu.⁷ Mesleme ordusunun Anadolu illerine ve İstanbul'a karşı düzenlediği akınlar esnasında kahramanlığı, cesareti ve bilgisiyle öne çıkan Battal, gerek asker gerekse halk arasında en çok tanınan ve sevilen komutan haline geldi ve bir destan kahramanına dönüştü. Bu öylesine büyük bir idealdir ki Türk halkı da Battal Gazi'yi bu ideal uğruna Anadolu'ya gelmiş bir kahraman olarak kabul eder.

Bir Arap kumandanı iken Anadolu coğrafyasındaki kahramanlığı ile Türkler tarafından da çok sevilip benimsendi ve böylece destanî halk hikâyelerinin kahramanı haline geldi. Ahmet Yaşar Ocak'ın da dediği gibi Türkler "Bu müslüman Arap komutanını asıl hüviyetinden çıkarıp klasik bir Türk alp şeklinde düşündüler."⁸ Bununla da yetinmeyerek "Battal" adını "Battal Gazi"ye, daha sonra Hz. Peygamber soyu ile bir münasebet kurmak için "Seyyid Battal Gazi"ye dönüştürdüler. Böylece askeri bir şahsiyet, bir eren, veli kimliğine de büründürülmüş oldu. Bu benimseme o kadar yaygınlaştı ki aradan geçen asırlara rağmen Battal Gazi unutulmadı. Hayatını ve mücadelesini anlatan Battalnâme adını taşıyan eserler yazılarak hatırası nesilden nesile aktarıldı. Tanınma alanı Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar uzandı. Selçuklular döneminde şehit düştüğü Akrainos(Seyitgazi)da bulunan kabri, bir külliye şeklinde inşa edildi ve ziyaretgâha dönüştü.

Battal Gazi'nin, bilhassa Selçuklu devrinde öne çıkan bir destanî kahraman olması elbetteki Selçukluların Anadolu'yu yurt edinme politikalarıyla doğrudan ilgilidir. O dönemde Seyyid Battal Gazi'nin kitlelere vereceği uğraş gücünün ve başarıma istencinin elbette görmezden gelinemeyeceği aşikârdır. Bunu iyi değerlendiren Anadolu Selçukluları, onun manevi gücünü harekete geçirmek amacıyla külliyenin çekirdeğini oluşturan türbeyi ve mescidi yaptırmışlardır. Böylece Battal Gazi, efsaneden abideleşme dönemine geçmiş, başka bir deyişle Türk kültüründe Battal Gazi süreci başlamıştır.

2.

Böylesi bir süreç Battal Gazi'nin yaşadığı çağla ilgili değerlendirmeleri de değiştirdi. Böylece onun Abbasiler devrinde yaşadığı da söylenmeye başladı.⁹ Buna göre Battal Gazi Abbasiler döneminde Mutasım ve Vasık Billâh zamanlarında yaşamış olup,¹⁰ Harun Reşid'in çağdaşıdır. Mesela Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi böyle düşünenler arasındadır. Onlara göre Battal Gazi, Harun Reşid

⁷ Hakkı Dursun Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, c.2. s.423

⁸ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5. s. 205

⁹ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1, s. 301

¹⁰ M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, s. 256

döneminde yaşamış, onun tarafından elçilikle görevlendirilmiş, ayrıca Antakya'nın kuşatılmasında ve fethinde rol almış ve Harun Reşid'in İstanbul kuşatmasına da katılmış, kuşatmadan sonra Üsküdar yakasında kalmış ve Anadolu yakasında çeşitli muharebelerde bulunmuştur. Onlara göre Battal, bu ünlü hükümdar tarafından İstanbul'a gönderilmiştir.”¹¹

Taberi'nin Türkçe tercümesinde ve Fezail-ül Cihad isimli eserde benzer bilgiler yer alır: “Harun Reşid zamanında tabiinden Abdullah adlı bir kimse vardı ki meşhur lakabı Seyyid Battal'dır. Büyük bilginlerden ve meşayih-i kiramdan idi. İncil bilirdi. İncili boğazına asıp nice yıllar diyar-ı Rum'u (Anadolu'yu) ruhban kıyafetinde seyahat eyledi. Diyar-ı Rum onun sesinden ve heybetinden dolmuş idi. Ve ayyarlık (hilekârlık ve kurnazlık) ile nice kanlar döküp ve kiliseleri harap edip gazalar eyledi. Harun Reşid zamanında diyar-ı islâm'a çıktı.”¹²

Bu yazarların böyle düşünmelerine sebep olan şey muhtemelen “Abbasi-Rum çarpışmalarının, Emevi-Rum çarpışmalarının bir devamı olarak”¹³ görülmesindedir. Zira XII. Asırda Malatya dolaylarında hüküm süren Danişmedliler, devamlı olarak Haçlılarla savaştıkları için kendi soylarını Arap gazilerine bağlamak istemişler, bu durum karşısında halk inancı da Danişmedlilerin soyunu anne tarafından Seyyid Battal'a dolayısıyla Hz. Hüseyin'e bağlamışlar.¹⁴ Çünkü o soydan gelmiş olmak, özel bir durum arz eder. Bu durum, aynı zamanda “Malatya ve Erzincan yörelerinin birer Türklük cihad alanı ve mertlik meydanı olarak tarihe geçmesinin olaylarıyla da ilgilidir.”¹⁵ Öte yandan Abbasiler devrinde de Bizans'a yönelik akınlar olmuştur. Çünkü “Abbasiler devrinde Halife tarafından önemli sayıda Türk unsuru Tarsus, Misis, Adana, Maraş, Göynük, Diyarbakır, Ahlat, Malazgirt ve Erzurum yörelerine yerleştirilmişti. Bu yerleşim bölgelerinden biri de Malatya'ydı.”¹⁶ Dolayısıyla Battal'ın Abbasiler devrinde yaşamış gösterilmesi ve Malatya'da doğduğunun söylenmesi doğallık kazanmaktadır. Nitekim Battalnâmeler'de anlatılan hikâyenin tamamı bu yüzden Abbasiler devrine ait olaylardan müteşekkildir ve olayların merkezinde ise hep Malatya vardır.

Bu durum, onun yaşadığı asıl dönemin Emeviler zamanı olduğunu kabul etsek bile Battal

¹¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 325-327 c.1. 2. Taberi Türkçe Tercüme c.3. s.521

¹² Müjgan Cunbur, Battal Gazi'yle İlgili İki Eski Kaynak ve Birkaç Beyit, 2. Malatya s.90

¹³ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1 s.301

¹⁴ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, C.5 s.204-205

¹⁵ Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, s.21

¹⁶ Fügen Berkay, Anadolu'nun Türkleşme Sürecinde Malatya ve Yöresi, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler-s.121

Gazi'nin büyük ünü dolayısıyla sonraki asırların da kahramanına dönüştürülmesi anlamına da gelmektedir. "Söylendiğine göre bir ara bazı Arap kabileleri önce Diyarbakır'a, daha sonra da ona yakın bölgelere hâkim olunca başka türlü menkıbeler yayıvermiş, daha sonra onların yerine başka kabileler hegemonya kurunca isimleri aynı fakat yaşama yılları başka olan eski kahramanlar yeni menkıbelerle canlandırılmıştır.¹⁷ Battal Gazi'nin yahut onun en yakınındaki isim olan Abdülvahab Gazi'nin farklı dönem ve yerlerde yaşamış olduğu görüşü de buna dayalıdır.

Bu isimler, o bölgedeki insanlar için manevi bir dayanak noktası oluşturmuşlardır. Dolayısıyla bunların menkıbelerden çıkarılan bilgiler olduğu ve tarihi bilgilerle çokça da örtüşmediği açıktır.¹⁸ Bütün bunlar bir yana bu durum bize, Battal Gazi kimliğinin efsaneleşerek, yaşadığı dönemden sonraki yüzyıllarda ve olaylarda da gücünü koruduğunu gösterir ki, halk algısında kabul gören, benimsenen, sevilip sayılan Battal Gazi, işte böylesi bir destan kahramanı olan kişidir.¹⁹

Bundan dolayı Battal Gazi'yi sadece Emevi ve Abbasi dönemlerinde değil Selçuklular hatta Osmanlılar devrinde bile yaşamış gösterenlere rastlanır. Alâeddin Keykubat döneminde yaşadığı bazı menkıbelerde yer almaktadır. Anlatılanlara göre bir yargı sağlayacak olursak, onun da Alâeddin Keykubat dönemlerinin sınır komutanlarından birisi olarak karşımıza çıkışıdır. Anadolu'ya yerleşim sırasında ya da daha önceki dönemlerde Bizanslılarla çeşitli savalar yapmış ve adını duyurmuş, hatta yiğitliğinin yanında bilim adamlığı da göz önüne alınırsa, sultanlarla da görüştüğü, en son Eskişehir Seyidgazi'ye yerleştiği, burada bilimsel faaliyetlerini yürüttüğüdür."²⁰ Bunlar zorlama yorumlardır ama bir gerçeği de ifade edici niteliktedirler. O da şudur. Battal Gazi, her çağın sembol kahramanıdır. Şahsiyeti ve mücadelesiyle yaşayan bir isimdir. Bu bakımdan nasıl her bölge ona sahip çıkıyorsa, her çağda da onu kendi dönemlerinde yaşamış görmek ve göstermek isteyen topluluklar olagelmıştır.

Bütün bu bilgilerden ortaya çıkan sonuç şudur. Battal Gazi, tarihi bir şahsiyettir. Yakup ve Taberi'den başlayarak pek çok tarihi kaynak Battal Gazi'den söz eder. Bütün bu eserlerde yukarıda özetlemeye çalıştığımız malumat çerçevesinde Battal Gazi'den söz edilmektedir. Fakat, zaman içinde oluşan menkıbevi bilgi, tarihi bilginin önüne geçmiş, dolayısıyla tarihi bilgi ile menkıbevi bilgi iç içe girip birbirinden ayrılmaz hale gelmiş, dolayısıyla hakkında yazılan bütün eserlerde Battal Gazi,

¹⁷ Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, s.21

¹⁸ Hüseyin Arak, Alman Halk Kahramanı Kral Rother ile Türk Halk Kahramanı Seyyid Battal Gazi'nin Tarihsel Gerçekliği, www.millifolklor.com

¹⁹ Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi, s.77

²⁰ Gülağ Öz, Aleviliğin Tarihi Kökleri ve Anadolu Erenleri, s.54

Emeviler devrinde Anadolu'ya ve İstanbul'a yapılan akınlarda ün salan bir kahraman olmakla sınırlı hayatı, menkıbelerle zenginleştirilmiş, böylece ortaya doğumundan vefatına kadar bütün hayatı en ince detaylara kadar bilinen bir kahraman çıkmıştır. Bu durum karşısında verilen bilgilerin hangileri tarihi hangileri efsanevidir, soyu Arap mıdır, Türk müdür, gerçekten yaşamış mıdır yoksa gaza ruhuna ihtiyaç duyulan Anadolu'nun fethi yıllarında ortaya çıkmış destanî bir şahsiyet midir? Gibi soruların da bir önemi kalmamıştır. Çünkü Battal Gazi, halka mal olmuş bir kahramandır. Hem halk edebiyatında hem halk geleneğinde asırlardır yaşamış ve yaşamaya da devam eden bir isimdir.

Şimdi bu genel girişten sonra onun hayatını doğumundan vefatına kadarki süreç içerisinde hem tarihi hem destanî bilgiler ışığında vermeye çalışalım:

YAŞADIĞI COĞRAFYA

Battal Gazi'nin yaşadığı coğrafya; onun hangi çağda, hangi millet döneminde yaşadığına dair kabulümüze göre değişiklik gösterir. Fakat Battal Gazi muharebelerini anlatan kaynakların zikrettikleri bölge, kasaba, şehir isimlerine bakıldığında onun en başta Kayseri, Afyon ve Eskişehir yöresi olmak üzere El-Cezire(Güneydoğu Anadolu dâhil) ve Suriye bölgelerinde faaliyet gösterdiği görülür. Bu coğrafya onun muharebelerinin vuku bulduğu coğrafyadır.

Bu coğrafyada ana merkez; bilhassa Battalnâme dikkate alındığında Malatya'dır. Malatya, Battal Gazi'nin babasının serasker olarak görev yaptığı, kendisinin de doğup büyüdüğü yerdir. Gaza niyetiyle nereye giderse gitsin, sonunda dönüp geleceği yer Malatya'dır.

Bir diğer önemli merkez ise Bağdat'tır. Çünkü burası Halifenin bulunduğu yerdir. Malatya ile Bağdat arasında sürekli bir iletişim vardır. Olup bitenler Bağdat'ta bulunan halifeye rapor edilmekte ve gazalardan elde edilen ganimetin beşte biri buraya gönderilmektedir. Fakat Battal Gazi için burası sıkça gittiği bir yer değildir.

Battal Gazi'nin gazalarının yapıldığı yerler ise Kayseri, Samsun, Ankara(Mamuriyye), Tarsus, Antakya, İskenderun, Konstantin(İstanbul), Amasya, Afyon, Eskişehir gibi yerlerdir. Battal Gazi'nin kısa süreli bulunduğu yerler ise Frengistan(Avrupa ülkeleri), İran, Irak, Gürcistan, Çin, Mısır,

Türkistan, Yemen, Maçın, Suriye, Bağdat, Hindistan, Şam, Mekke, Medine, Kudüs, Hicaz, Habeş, Kıbrıs'a... kadar uzayan coğrafyadır.²¹

Battal Gazi Destanı, masal unsurlarıyla süslü bir eser olduğu için, bu yerler arasına masallarda sıkça geçen Kaf Dağı yine masal şehirleri arasında adı geçen Hindistan'daki Seylan, Pakistan'daki Sindebar, İran'daki Kirman Kalesi gibi yerlerin de adları geçer.

Bütün bu yerler, Battal Gazi'nin gitmiş olduğu yerler olmayabilir. Burada önemli olan halk muhayyilesinin ona biçtiği kimliktir. Buna göre Battal Gazi, sadece bir Anadolu kahramanı değil, gerektiğinde mücadelesi uğruna dünyanın pek çok yerine gidebilmeyi başaran hatta buralarda sadece ordularla değil devlerle, cadılarla da savaşan bir kahramandır. Halk, onu bu nitelikte birisi olarak gördüğü için yaşadığı coğrafyanın sınırlarını da ona göre çizmiştir.²²

SOYU, KÖKENİ

Battal Gazi'yi kaynakların çoğu onu VIII. asırda başlayıp İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethine kadar beş asır devam etmiş, önce Arap-Bizans, sonra Türk-Bizans mücadelesinin atmosferinde doğmuş ve yüzyıllar içinde gelişmiş" bir destanın kahramanı olarak görürler.²³ Bu durum, onun hem "Arap" hem de "Türk" kökenli olarak algılanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Battal Gazi için iki etnik kimlikten söz edilebilir.

Bunlardan ilki onun bir "Arap" kahraman olduğu şeklindedir. Bu yüzden, hakkında bilgi veren kaynakların bir kısmı onu Emeviler'in Bizans(Rum)'a karşı açtıkları savaşta ün salmış bir Arap kahramanı olarak kabul ederler. Ebül' Muhasin ve İbnül' Esir'e göre Antakyalı, Sib't'e göre ise Şamlı(Dımışk) bir Arap'tır. Ahmet Rifat da onu Antakyalı bir Arap emiri olarak görür.

Nihat Sami Banarlı, Battal-Name'den bahsederken bu hususu şöyle belirtir: "Bu hikâyelerin tarihi kahramanı Abdullah el-Battal, VIII. Asırdaki Emevi-Rum savaşlarında bulunmuş ve Bizanslıları

²¹ Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, s.51

²² Doğan Kaya, Battal Gazi Destanındaki Beldeler ve Tabiat Parçaları, , II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler-, s.160-161

²³ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C.2, s.171

mağlup etmiş bir Arap kumandanıdır. Arapça'da kahraman demek olan Battal, bu zata Araplar tarafından verilmiş bir unvandır.”²⁴

Claude Cohen de onu “Bizans savaşlarının bir Arap komutanı olarak”²⁵ görür. Gölpınarlı da Battal Gazi'yi Emeviler devrinde Anadolu'ya savaşmak için gelen Arap kahramanı olarak görür.²⁶ Ahmet Yaşar Ocak'a göre: “Battal Gazi, Emeviler devrinde Anadolu'da Bizans'a karşı yapılan savaşlarda ünlenmiş, Müslümanlar ve özellikle Alevi-Bektaşî Türkler arasında büyük bir gazi/veli kimliğiyle yüceltilip, destan kahramanı yapılmış bir Müslüman emirdir.”²⁷

Battalnâme'deki olaylara baktığımızda bunların büyük bir kısmının VIII. asırda Bizanslılarla savaşan ve bir yıl kadar da İstanbul'u muhasara eden Emevi Serdar Mesleme'nin silah arkadaşı Sahsâh'ın başından geçen vakalar olduğunu görürüz. Bu durum, ilk yaklaşımı yani onun Emeviler devrinde yaşamış bir Arap kumandanı olduğu görüşünü doğrular nitelikte olduğu görülür. Yine pek çok kaynak onu Mesleme komutasında bulunan orduda Bizanslılara karşı savaşan ve İstanbul kuşatmasına katılan başarılı bir kumandan olarak görür.

İkinci görüş ise onun bir “Türk” olduğu şeklindedir. Bu yüzden bazı kaynaklar, onu Arap asıllı olarak görmezler. Onlara göre Battal Gazi, Emeviler'e intisap etmiş azatlı bir köle ailesinden gelmektedir.²⁸ Bu ailenin aslı ise Türk'tür. Arap soyundan değildir. Bu kaynaklardan biri olan İbn-i Asakir de onun Emevilerin azatlı kölesi olup Arap asıllı olmadığını söylemektedir.²⁹

Vehbi Cem Aşkun Türklerle Emeviler'in yaptıkları savaşların birinde Emeviler'e tutsak düşen bir Horasanlı Türk olabileceğini ihtimali üzerinde durur. Mehmet Şimşir'le Yaşar Candemir'e göre ise Battal Gazi soyca Türk'tür. Yalnız, "Araplaşmış Türklerden"dir. Yani "Müsta'rip"tir. Bu durumda Battal Gazi'nin Türk olmasıyla Hz. Ali torunu olması arasındaki çelişkiyi de şöyle açıklar: “Hz. Peygamber de Arab-ı müstarebe'dir.”³⁰ Mehmet Önder de aynı kanaati paylaşır: “Battal Gazi, Horasanlı bir Türk olup Emevi ordusunda görev almış, 717 yılında Bizans üzerine yapılan seferlere

²⁴ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1 s. 301

²⁵ Cladue Chan, Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi, s.50

²⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi Bektaşî Nefesleri, .381

²⁷ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, C.5 s.204-205

²⁸ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, C.5 s.204-205

²⁹ Hasan Köksal, Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif yapısı s. 37

³⁰ Mehmet Şimşir, Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.6

katılmıştır.”³¹ Yine “Türk topraklarında, özellikle Malatya, Sivas, Kayseri ve Eskişehir çevresinde bırakmış olduğu izlere dayanarak onun bir Türk kahramanı olduğu rahatlıkla söylenebilir.”³²

İrfan Ünver Nasrattınoğlu da “Tarihi kaynaklar, Battal Gazi’nin Arap asıllı olduğunu yazıyorlar ise de biz o kanaatte değiliz.” dedikten sonra buna kanıt olarak Irak ve Libya seyahatlerinde pek çok kişiye temas ettiğini fakat Battal Gazi ismini bilen birine rastlamadığını söylüyor. “Irak ve Libya’da Battal Gazi isimli bir şahsiyeti tanıyan yoktur. Esasen ondan söz eden kaynaklar da çelişkili bilgiler vermektedir. O halde Battal Gazi bizimdir ve onun adı Seyyid Battal Gazi’dir.”³³

O dönemde Emevi ordusu içinde çok sayıda Türk bulunduğu tarihen de sabit olduğu için bu görüşleri de yabana atmamak gerekir. Nitekim Metin Emiroğlu, onun Abbasi orduları içinde savaşan bir Türk olduğunu söyleyerek böyle bir ihtimali şu şekilde dile getirir: “Türkler Emeviler döneminden itibaren Müslümanlığın savunucusu ve yayıcısı rolünü üstlenmeye başladılar. Özellikle Abbasi orduları içinde Bizans’a karşı yüksek kumandanlar olarak savaş vermişlerdir. Bu açıdan Battal Gazi, büyük ihtimalle Orta Asya’dan köle olarak getirilip sonradan azat edilen bir Türk cengâveri veya Abbasi orduları içinde her kademedede varlığını duyuran binlerce Türk’ten biri idi.”³⁴

Bu tür yaklaşıma başka kaynaklarda da rastlanır: “Emeviler devrinde “Mevali” denen ve Arap olmayan kölelerden bir ordu teşkil ettirilir. Emevi devleti yıkıldıktan ve onların yerine kanlı bir ihtilalle Abbasiler iktidara geldikten sonra durum süratle Türk’lerin lehine değişmeye başlar. (...) Abbasi ordusunda Türk asıllı asker ve komutanların sayıları yükselirken, diğer taraftan da hükümet ve idare kademelerinde, hatta edebî sahalarda boy gösteren Türkler kendilerini kısa zamanda kabul ettirerek önemli bir askerî ve siyasî varlık haline gelmişlerdir.”³⁵ Bu görüşlerin sahibi olan Mehmet Hakan Aşlan bu yorumunu desteklemek için Mu’tasım zamanında 837 yılında Anadolu’nun önemli merkezlerine büyük seferler düzenlendiğini, bu seferlerin birinde Bizans ordusunun yenilerek Ankara’nın işgal edildiğini ve Battal Gazi’nin babasının Anakara kalesini ve şehrini işgal eden Arap ordusu içinde savaşmış olabileceği bilgisini de verir. Buna göre Hüseyin Gazi, bu savaştan sonra Anadolu’ya (Malatya’ya) yerleşmiş ve Malatya valisi Ömer’in şehit edilmesinden sonra halkın isteğiyle Hüseyin Gazi burada vali yahut serasker olmuştur.

³¹ Mehmet Önder, Şehirler Şehir’e Anadolu, s.185

³² Hüseyin Arak, Alman Halk Kahramanı Kral Rother ile Türk Halk Kahramanı Seyyid Battal Gazi’nin Tarihsel Gerçekliği, www.millifolklor.com

³³ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Battal Gazi İçin Eskişehir’de Yapılan Çalışmalar, s.185

³⁴ Metin Emiroğlu, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler, s.11

³⁵ Mehmet Hakan Aşlan, Horasan Erenleri, s.484

Yazar, bu görüşlerin ardından sözü Battal Gazi'ye de getirerek şöyle der: “Daha önceki Bizans’a yönelik Malatya merkezli saldırı hareketini Halife Mutasım adına Türk komutanı Afşin yönetmiştir. Bizans İmparatoru Theophilos’un ordularını yenen Türk komutan Afşin’le birlikte Battal Gazi ve babası ile amcasının da bu savaşta komutan olarak görev aldıkları kanaatindeyiz.”³⁶ Yazarı böyle düşündüren bir sebep de Battalnâme’deki bir olaydır. Battalnâme’ye göre yirmi yıl boyunca iki Abbasi halifesinin ordularını yenen ve Bağdat’ı tehdit eden Babek’i Battal Gazi öldürmüştür. Bu da onun yaşadığı yüzyılla birlikte, soyu hakkında da bilgi veren bir örnektir. Dolayısıyla Battal Gazi Türk asıllıdır.

Bu görüşleri destekleyen bir yaklaşım da İrene Melikoff’a aittir. O da Arapların Bizans’a karşı açtıkları seferlerde, özellikle Halife Mutasım zamanından beri, Rum(Anadolu) kâfirlerine karşı Cihat’ta Türkler fiili askerlerin çoğunluğunu oluşturmaktaydı.” diyerek Battal Gazi’nin Türk olabileceği şeklindeki görüşlere destek verir.³⁷

Araştırmacı Gülağ Öz de “İmam Hüseyin soyundan ve “Seyyid” olan Battal Gazi’nin düşmanlarının ordusunda yiğitçe çarpışan bir kahraman olmasını mantıksal bulmaz. Yani onu Emeviler’in safında bir asker olarak düşünmez. Bu nedenle Emevi-Arap olma ihtimalini kabul etmez ve varlığını Anadolu’da ortaya koymasını gerekçe göstererek, Onun Anadolulu ve Türk olduğu görüşünü ileri sürer. “İstanbul’u kuşatan ordu Arap-Emevi ordusu olduğuna göre, Battal Gazi’nin adı ve unvanında bulunan Seyyidlik mertebesi bu efsaneye ters düşmektedir. Çünkü Emeviler hem Hz. Muhammed hem Hz. Ali, Hüseyin ve Ehl-i Beyt’e düşmandır. Battal Gazi’nin düşmanlarının ordusunda yiğitçe savaşan bir kahraman olması hiç düşünülemez. O zaman Anadolu’daki eserleri ve Seyyidlik makamı tamamen uydurmacadır. Buna katılmaksa gerçeğe tamamıyla ters düşmektedir. Kanımca Emevi-Arap olma olasılığı hiç yoktur.”³⁸

Üçüncü bir görüş ise onun aslen “Arap olduğu sonradan bir Türk kahramanına dönüştürüldüğü” şeklindedir. Bu konuda en kapsamlı görüş M. Fuat Köprülü’ye aittir. Ona göre “Seyyid Battal’ı peygamber sülalesinden gelen tarihi bir Arap cengâveri değil, ilkin Anadolu serhatlerinde İslâmiyet mefkûresi için çarpışan Türk gazileri arasında doğmuş bir destanın menkıbevi kahramanı saymak lazımdır.”³⁹ Bu durumda Battal Gazi, bir Arap destan kahramanı değildir. Bir Türk destanının “menkıbevi” kahramanıdır.

³⁶ Mehmet Hakan Alşan, Horasan Erenleri, s.485

³⁷ Mehmet Hakan Alşan, Horasan Erenleri, s.485

³⁸ Gülağ Öz, Aleviliğin Tarihi Kökleri ve Anadolu Erenleri s. 55

³⁹ Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, s.255

Buna göre; Türkler, Anadolu'ya geldiklerinde kahramanlık destanlarını dinleyerek kendisine hayran kaldıkları Battal Gazi'nin bir Emevi komutanı, Arap asıllı bir savaşçı olduğunu unutarak onu yeniden yorumlamış ve tanımlamışlar ve böylece onu Anadolu'yu fetheden bir Müslüman-Türk kahramanına dönüştürmüşlerdir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak "Rum'a savaş açmış Emevi kumandanların hatıralarıyla, Rum'da fetihler yapan İlk Türk kahramanlarının ülküleri birleşmiş"⁴⁰ böylece Battal Gazi, bir Arap komutanı iken bir Türk komutanına dönüştürülmüştür. Başka bir ifadeyle "Türk milleti karakterini, Arap'ın İslâm aşkına aşılabilir ve böylece Müslüman bir Arap komutanını Türk milletinin göçebe bir kahramanı yapmıştır."⁴¹

Bu dönüştürmenin haklı sebepleri de yok değildir. Çünkü Battal Gazi'nin mücadelesinin gerçekleştiği coğrafya Anadolu coğrafyasıdır. Diyar-ı Rum'u Anadolu'ya dönüştürüp Türk-İslâm yurdu yapmak ve Hz. Peygamber'in bir ufuk olarak işaret ettiği İstanbul'u almak ve oradan Batı'ya bu inancı yaymak şeklindeki ideal, Türkler tarafından benimsenen ve bu uğurda asırlar boyunca mücadele edilen bir idealdir. Bu bakımdan Arap asıllı da olsa onu Abbasi çağına getirerek Türkleştirmek ve Selçuklu çağında etrafında böyle bir destan oluşturmak anlaşılır bir durumdur. Battal Gazi, bu yüzden daha çok bir "Türk kahramanı" olarak kabul görmüş, bu kabulde birlikte Arap kültüründe "kahraman" manasına gelen Battal kelimesiyle değil, Anadolu gazilerine uygun bir unvanla "Battal Gazi" olarak isimlendirilmiştir.

Bu konudaki tartışmalar bugün de sürmektedir. Fakat biz şunu biliyoruz ki; Battal Gazi'nin etnik kökeni çok da önemli görülmemiştir. Çünkü halk onu asırlar boyunca bir "alp-eren", bir "gazi-veli" gibi görmüş, diğer yönüyle çok da ilgili olmamıştır. Halk algısına göre Battal Gazi, bu topraklar için savaşmış, bu uğurda canını vermiş bir kahraman, Bizans'a ve Haçlı ordularına karşı sürdürülmek zorunda kalınan çetin savaşların manevi öncüsüdür. Dolayısıyla önemli olan Battal Gazi'nin ırkı değil Anadolu'daki misyonudur. Bu misyon çerçevesinde ele alınan bir ismin Arap asıllı olsa bile bu durumun bir problem teşkil etmeyeceği ortadadır. Çünkü Araplar da Türkler de İslâmiyet'in yayılması için gaza ruhuyla savaşmış topluluklardır. Aynı inanç topluluğunun iki önemli parçasıdır. "İslâm dini, müslmanlığı kabul eden halklar arasında ayrılık tanımaz. Bu itibarla Seyyid Battal'ın en eski tarihlerde Arap olarak gösterilmesi, onun Türk milletinin Anadolu hâkimiyetinde büyük bir simge olmasına engel değildir."⁴² "Sonuç olarak Türk milleti, bu hususu önemsemiş, Battal'ın kahramanlık

⁴⁰ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1, s.301

⁴¹ Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildiriler, s.16

⁴² Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildiriler, s.16

hikâyelerini zevkle ve gururla okuyarak, onlarda Millî birliğini tarih bilincini onun sayesinde korumuştur.⁴³

Yine Battal'ın gerçekleştirdiği başarılar, daha sonraki mücadeleler için bir örnek teşkil etmiş mücadelecilere moral vermiştir. Anadolu Selçuklu devletinin kurulması, Anadolu Türk birliğinin gerçekleştirilmesi ve bütün bir Hıristiyan Batı'ya karşı korunmasında Battal Gazi bir sembol olarak çok önemli olmuştur.

DOĞUM TARİHİ VE YERİ

Battal Gazi'nin doğum tarihi muhtemelen 674/680'dir. Bu tarihi 832 olarak düşünenler de vardır.⁴⁴ Battal Gazi, İbn'ül Esir ve İbn-i Kesir'e göre Antakyalı İbn'ül Cevzi'ye göre Dimeşk(Şam) da doğmuştur.⁴⁵ Tarih-i Dımaşk da Antakya'da oturduğu ve Şam ve Cezire ehlinin reisliğiyle görevlendirildiği bildirilir.⁴⁶ Bu durum, onun Şam'da doğmuş olabileceğine bir delil olarak gösterilir.

Bu bilgi onun tarihi şahsiyetiyle alakalıdır. Battalnâme'ye ve diğer bazı kaynaklara göre ise doğum yeri Malatya'dır.⁴⁷ Battal Gazi, burada doğmuş, çocukluk ve gençlik yıllarını; hatta savaş ve tutsaklık günleri hariç bütün ömrünü burada geçirmiştir.⁴⁸

Battal Gazi'nin Malatya'da doğmuş olabileceği meselesi sadece Battalnâme'lerdeki bilgilerden kaynaklanmaz. Burasının Horasan'dan nakledilen Türklerin önemli bir yerleşim yeri olması Battal Gazi'ni burada doğmuş olabileceği tezini güçlendiren bir olay olarak da görülebilir. Bu durum aynı zamanda Battal Gazi'nin Türk kökenli olduğu şeklindeki görüşleri de güçlendirmektedir.

Malatya bölgesindeki yaygın inanişaya göre Battal Gazinin doğduğu ev, Battalgazi ilçesinin güney batısında bulunmakta ve ilçe sınırlarına giren Derme deresinin iki kol halinde ayrılarak devam ettiği ara bölge yer almaktadır. İsmail Ali Sarar bu durumu “ Battal Gazi hicri 61 miladi 674-680

⁴³ İrfan Ünver Nasrattinoğlu Eskişehir II. Seyyit Battal Gazi Semineri Bildirileri, s.38

⁴⁴ Mustafa Karartürk, Seyyid Veli Baba Sultan ve Türbesi, s.17

⁴⁵ Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s.37

⁴⁶ Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi s.77

⁴⁷ Mehmet Şimşir, Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.17

⁴⁸ N. Demir, M. Dursun Erdem, Battalnâme, s.50

yılları arasında Malatya'nın Aspozan bağlarında bulunan küçük bir evde doğmuştur.”⁴⁹ şeklinde belirtmektedir.

Bu yer ile ilgili olarak Evliya Çelebi de şöyle demektedir: ”Aspuzu bağları içinde bulunan Hane-i Seyyid Battal Gazi-i Horasani faydalı ve sade ev idi. Battal Gazi'nin ruhunun kudreti ile yedi yüz yıldan beri buraya zerre kadar bir zarar gelmemiştir. Bu hanedana muhabbeti olan Melik Ahmet Paşa, tekkeyi dört tarafından genişleterek yeniden bir büyük kubbe inşa ettirmiş, içine parmaklıklarla çevrili yüksek yerler yaptırmış, ziyarete gelenler için mutfaklar inşa ettirerek yüzlerce bakır kap vakfetmiştir. Türbedarına teslim ettiği tekkenin çalışma kontrolünü şehir halkına bırakarak sicile kaydettirmiştir. Halen tekke ve ziyaretgâh olarak meşhurdur. Fukarası eksik değildir. İmardan sonra birkaç defa uğrayıp ziyaret ettik. Sanki yeni mimar elinden çıkmış bir dua yeri idi. Bütün şehir halkı yağmur duası için buraya toplanırlar. Duaların kabul olduğu eski bir ibadet yeridir.”

Buna göre bu yer, daha sonra bir “tekke” haline getirilmiş, daha sonra ilave yapılarla bir tür külliye haline getirilmiştir.

Battalnâme, Battal Gazi'nin doğumuyla ilgili de bilgiler vermektedir: Buna göre onun doğumu bizzat Cenab-ı Hak tarafından Cebrail aracılığıyla Hz. Peygamber'e vahyedilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber, bir gün oturmuş vahiy beklemektedir. Gelmeyince çok üzülür. Abdülvahab Gazi onun üzüntüsünü gidermek için ona Anadolu'nun güzelliklerinden bahseder. O kadar güzel anlatır ki peygamberin kalbi bu topraklara meyleder.

Hadisenin devamını Battalnâme'den okuyalım:

“O an Cebrail, âlemlerin yaratıcısından haber getirir. ‘Ya Resulallah’ Hak celle ve âlâ hazretleri sana selam etti ve şöyle buyurdu. Benim habibim Ahmed ve resulüm Muhammed Aleyhisselam'ın mübarek hatırı Rum'a meyletti. Ben de o vilayeti ümmetine nasip ettim. Kiliselerini yıkacaklar, yerlerine mescitler medreseler yapacaklar. Elçiliğin hükmü tamam olunca, iki yüz yıl sonra bir yiğit dünyaya gelecek, uzun boylu, güzel yüzlü, buğday tenli olacak. Senin oğlanlarından, Malatya'da olacak. Adı Cafer olacak Pehlivanlıkta Hamza'ya, heybette Ali'ye benzeyecek, zekilikte Emir ve Ümmiye'den ziyade olacak. Yalnız yürüyecek, dört kitabı bilecek. Yüksek ses ile bir şey okuduğunda havadan kuşlar aşağı dökülecek. O Cafer Anadolu'yu fethedecek. İstanbul'un kapısını da o açacak. Resul'ümün mübarek hatırı güzel olsun, dedi.

⁴⁹ İsmail Ali Sarar, Seyyid Battal Gazi ve Anadolu'da Yüzyıllardır Süregelen Battal Gazi Gelenekleri ve Görenekleri, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler s.114

Bu vahiyden sonra Hz. Peygamber, yanında bulunan Abdülvahab Gazi'ye bazı emanetler verir ve Cafer'e(Battal Gazi'ye) ulaştırmasını ister. Abdülvahab Gazi, emanetleri alıp Cafer'in doğmasını bekler.”⁵⁰ Nitekim “Abdülvahab Gazi, kendisine verilen emanetleri, 200 yıl sonra Cafer'e iletcek ve onun en yakın silah arkadaşı olacaktır.”⁵¹

Aradan iki yüz yıl geçer ve beklenen zaman gelir. M.S. 8. yüzyıllardır. Yer ise Malatya'dır. Dönemin Malatya emiri Numan'dır. Ömer adlı bir oğlu olur. Bu sıralarda Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi dağlarda avlanmaktadır. Şam dağlarında avlanırken bir geyiğin peşine takılır. Geyik Hüseyin Gazi'yi bir mağaraya götürür ve gözden kaybolur. Mağarada Cafer'e yani Battal Gazi'ye verilmek üzere Allah tarafından yerleştirilen çok iyi bir at, süngü, Âdem peygamberin iki bölük saçı, Davud peygamberin zırhı, İshak peygamberin zırhlı örtüsü, Hz. Hamza'nın bütün silahları vardır.

Atın ismi Aşkar'dır ve bu isim de Allah tarafından verilmiştir. İlk önce Hüseyin Gazi ata sahip olmak istemiş ancak gaipten gelen sesi duyana kadar Aşkar, Hüseyin Gazi'ye teslim olmamıştır. Hüseyin Gazi, bu atın ve silahların kendisi için değil, Cafer için saklandığını anlar ve emanetleri alıp geri döner. Yolda bir yerde uyuyup rüyasında Cafer'in kendi oğlu olacağı ve Rum diyarını fethedeceği müjdelendir.

Bir süre sonra Emir Numan ölür ve yerine oğlu Ömer, Malatya emiri olur. Yine bu sırada hizmetçisi Tavabil Rumi, Hüseyin Gazi'ye oğlu olduğunu müjdelir. Emir Ömer çocuğun talihine bakar ve talihinin çok iyi olduğunu görünce “Ya Hüseyin, bu oğlan gerekdür ki gayet pehlivan ve katı dindar ola. İşler ide kim, hiç kimse elinden gelmiş olmaya. Bunun adı Cafer olsun”der. Böylece çocuğun ismini Cafer koyarlar. Bu doğum büyük bir sevinçle karşılanır. Babası, şehrin beylerine büyük bir ziyafet vererek bu doğumu kutlar.

ADI VE UNVANLARI

Battal Gazi'nin asıl adı Taberi, Mes'udi, İbn'ül-Esir, İbn Kasir, Sibte bin el-Cevzi ve Ebu'l Muhasin'e göre “Abdullah” yahut “Abdullah Cafer”dir.⁵² Bunların Arap kaynakları olduğunu düşünecek olursak şunu söylemek gerekir. Battal Gazi'nin adı onu Arap asıllı olduğunu düşünenlere göre “Abdullah”, Türk asıllı olduğunu düşünenlere göre ise “Cafer”dir. Adının Cafer olduğunu

⁵⁰ Necati Demir / Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, s.63

⁵¹ Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s.88

⁵² İslâm Ansiklopedisi, Battal Gazi maddesi, c.2 s.344

benimseyenler ise onun peygamber soyundan geldiğine, atalarının İmam Cafer, İmam Zeynel Abidin yoluyla İmam Hüseyin'e, dolayısıyla da Hz. Ali'ye ulaştığına inanırlar.

Asıl adının “Cafer” olduğunu düşünen M. Şimşir'e göre “Abdullah” onun takma adıdır. Tahsil için Antakya'ya gittiğinde o günün şartları içinde isim değiştirmesinin doğru olacağı telkiniyle bu adı almıştır. Ona göre Battal Gazi, burada kim olduğunu soranlara ‘Allah’ın kulu’ manasına gelen ‘Abdullah’ cevabını vermiştir. Yazar bu görüşüne kaynak olarak İskenderiye kütüphanesindeki 6990 numaralı bir el yazmasındaki Es-seyyid Cafer bölümünü göstermektedir.⁵³

“Battal” kelimesi ise Şimşir'e göre daha çocukluğunda iri yapılı vücut görünüşüne istinaden verilmiştir.⁵⁴ Bu kelime onun kahramanlığını da ifade eder. Çünkü Battal kelimesi yiğitliğinin ve cesaretinin ifadesidir. Ahmet Yaşar Ocak da mevcut kaynakların bilgisinden hareketle “Battal” kelimesinin onun asıl adı değil kahramanlığını belirten bir lakap olduğunu belirtir.⁵⁵

Battal kelimesinin Battal Gazi'ye neden bir lakap olarak verildiğini anlamak için şu yoruma da bakmak gerekir: Ali Rıza Önder'in Ahter-i Cedid'den naklen yaptığı şu açıklamaya göre “Battal” Arapça kaynaklarda şeddesiz olarak “batal” şeklindedir. Daha sonra halk dilinde Battal şekline dönüşmüştür. Aslında Battal “hükümsüz, işe yaramaz” anlamına gelmektedir. Fakat Türkçe'de kelime “Batal” şekliyle kullanılmakta ve genelde “yiğit, bahadır” manalarına gelmektedir.⁵⁶ Özeldde ise “Şüca-yı Nebi(Peygamberin yiğidi) demektir.”⁵⁷

Abdülkadir Karahan da onun “Battal” adını kazanmasını “cesaret ve mertliğine” bağlar. Ona göre “Arap sözlükleri Battal'ı “bitele” sözcüğünden getirir. Bu da ‘bir savaşta yaralandıktan sonra yarasına bakmadan savaşa devam eden ve bu azim ve cesareti kendinde bulan kahramana verilen bir sıfat’ olduğunu söyler. Nitekim Battal Gazi de defalarca esir düşmüş olmasına, yılanlarla, çıyanlarla dolu hücrelere kapatılmasına, yaralandığı zamanda yiğitliğini yitirmemesine ve akla hayale gelmeyecek

⁵³ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyit Battal Gazi, s. 18

⁵⁴ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyit Battal Gazi, s. 19

⁵⁵ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5, s. 204

⁵⁶ Mehmet Erbil, Battal Gaziler ve Anadolu'muzun Müslüman ve Türk Kınıışı, Edebiyatı Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildiriler, s. 44

⁵⁷ Ali Rıza Önder, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk kültürü Sempozyumu Tebliğleri, s. 20

tertiplerle yok edilmek tehlikesiyle karşılaşmasına rağmen irade ve inancını kaybetmemiş, bütün tuzaklardan kurtulmuştur. İşte bu meziyetler, ona “Battal” denilmesine yol açmıştır.”⁵⁸

Bu konuda başka bir yorum da şöyledir: “Türkçe sözlükte Bat: Kurşun boruların ağzını açmakta kullanılan şimşirden, ucu sivri bir çeşit takoz olarak belirlenmektedir. Bu halk kahramanının kullandığı Bat’a benzeyen mızrak ya da bir çeşit silahtan dolayı da bat-al adı yakıştırılıp zaman içinde Battal olarak halk ağzına yerleştiği de düşünülebilir.”⁵⁹

Mehmet Önder’e göre ise Battal Gazi bu sıfatı, İslâm ordularının Anadolu’ya yaptıkları bir ilk seferde yiğitliği ve cesareti dolayısıyla almıştır.”⁶⁰

Battal-name’ye göre ise ona bu sıfatı kendisiyle yaptığı bir mücadelede ona yenilen ve sonradan Müslüman olarak Ahmed-i Taran adını alan Ahmer vermiştir. Battalnâme’de bu olay şöyle anlatılır:

Battal Gazi ile Ahmer, zorlu bir mücadeleye tutuşurlar. Gün boyu yenilemezler. Ertesi gün mücadeleye devam kararı alırlar. Mücadeleyi Battal kazanır. Ahmer’i Müslümanlığa davet eder. Ahmer, Müslüman olur. Artık din kardeşidirler. Ahmer, Cafer’e “Ya Cafer! Sana bir lakap koymak istiyorum, bende hatırın kalmasın” diyerek ona “Battal” adını verir.

Cafer, bu jesti karşılıksız bırakmak istemez. Ahmer’e “Ben de sana bir ad koyayım” diyerek ona “Ahmet Turan” adını verir.

Yorumlar ne olursa olsun, hepsinin ortak noktası bu sıfatın ona kahramanlığı dolayısıyla verildiğini gösterir ki bu da Battal Gazi’nin hayatı boyunca gösterdiği eşsiz kahramanlık düşünüldüğünde ona yakışan bir sıfat olduğu görülür.

“Gazi” sıfatı gazalarda gösterdiği kahramanlığından dolayı Türkler tarafından verilmiştir. “Gazilik unvanına muharebe meydanlarında gösterdiği emsalsiz şecaat ve kahramanlıklarla hak

⁵⁸ Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildiriler, s. 15-16

⁵⁹ Mehmet Yardımcı, Korku Simgesi ve Battal Gazi’nin Adı Üzerinde Bir Düşünce, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk kültürü Sempozyumu Tebliğleri, s. 28

⁶⁰ Mehmet Önder, Şehirden Şehire Anadolu s. 185

kazanmış ve halkça verilmiş olduğundan şüphe yoktur.”⁶¹ Bu bakımdan “gazi” sıfatını Arapça’daki “Battal” sıfatının Türkçe karşılığı olarak da düşünmek mümkündür.

Yine memleketi ile münasebetli olarak mesela İbn’ül Esir, Muhittin Aslanbay gibi kaynaklarda “Ebul Hüseyin Abdullah El Battal el-Antakî” yahut “Abdullah Ebu Hüseyin El-Antakî Battal”, “Hüseyin Abdullah el-Battal el-Antakî” biçiminde söyleyişler de görülür. Köprülü ise ondan “Ebu Muhammad Cafer b. Sultan Hüseyin bin Rebi b. Abbas el-Haşimi” olarak söz eder.

Battal Gazi’ye Hz. Peygamber soyuna nispet için “Seyyid Battal Gazi” yahut “Cafer”, “Muhammed Cafer”, “Cafer Gazi” gibi isimlendirmeler de yapılmıştır.⁶² Nezihe Araz, S. Arısoy gibi yazarlarda “Ebu Muhammed Cafer” Cafer ve Cafer Gazi adlarıyla anılır. Yabancı kaynaklardan George Jacop da 1912’de yayımladığı eserinde Battal Gazi’nin adını “Cafer bin Hüseyin Seyyid Gazi” olarak verir

Bu ifadelerde geçen “Seyyid” ünvanı ona peygamber sülalesine mensubiyeti dolayısıyla verilmiştir. Seyyidlik ünvanı aynı zamanda onun soy geçmişinin kanıtı olarak gösterilir. Buna göre “Battal Gazi’nin soyu İslâm peygamberi Hz. Muhammed’e dayandırılmaktadır. Dolayısıyla ehl-i beyt-in devamından sayılmaktadır. Yani Hz. Ali’nin akrabalarındandır.⁶³ Battal Gazi’nin Alevi-Bektaşî muhitlerinde çok sayılıp sevilmesinin asıl sebebi de budur. Arapça “efendi”, “üstün kimse” anlamına gelen bu sözcük Peygamberimizin Hz. Hüseyin’den olan torunlarına verilen bir sıfattır ve başkası için kullanılmaz.⁶⁴ Dolayısıyla “Battal Gazi Hazretlerine seyyid denmesinin sebebi Hazret-i Hüseyin-i Kerbela-yı şühedanın nesli seyyidlerine dayanmasıdır.”⁶⁵

Battalnâme’de onun “Abdülmesih”, “Akanuş”, “Akkuş”, “Kanatus Nerker”, “Mihruz”, “Sercail”, “Şamil”, “Şemsuran”, “Yehuda”, “Zengbar” gibi takma adlar da kullanıldığı belirtilmektedir.⁶⁶ Yine Battalnâme’de kendisine sıfat olarak “Seyyid Hazret”, “Sultan-ı âlem”, “Şah-ı

⁶¹ Seyitgazi’nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi’nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri, s.41

⁶² Ahmet Yaşar Ocak, Battal Gazi, İslâm Ansiklopedisi, c.5 s.204

⁶³ Tahir Kutsi Makal, Battal Gazi Avanos’ta, II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk kültürü Sempozyumu Tebliğleri, s.182

⁶⁴ Mehmet Erbil, Battal Gaziler ve Anadolu’muzun Müslüman ve Türk Kılınışı, Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildiriler, s.43

⁶⁵ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyit Battal Gazi s.6

⁶⁶ Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, s.65

evliya”, “Şah-ı cihan”, “ pehlivan-ı âlem”, “sultan-ı merdan-ı âlem”, “din ulusu”, “Battal-ı kattal”, “Server Sultan-ı Seyyid-i Battal Gazi”, ”müminlerin serveri” gibi kullanımlara da rastlanır.

ŞECERESİ

Battal Gazi, ilgili bölümlerde söylediğimiz gibi kimilerince Arap, kimilerince Türk asıllı, kimilerince ise Arap asıllı iken Türkleştirilmiş bir destan kahramanıdır. Bu konudaki bu farklı görüşler ne olursa olsun, bir İslâm savaşçısı olarak görüldüğü için soyu Hz. Peygamber’e bağlanmaktadır. Nitekim bu anlamda çeşitli kaynaklarda onun şeceresi hakkında da bilgiler verilmektedir.

Bunlardan Battalnâme’de yer alan şecere şöyledir:

- 1.Hz.Muhammed(s.a.v)
- 2 Hz. Ali
3. İmam Hüseyin
- 4.İmam Zeyne’l Abidin
5. Zeyd’ül Envar
- 6.Hüseyin’ül-Ekber
- 7.Yahya el-Erdeşir
8. Muhammed-ül Erdeşir
9. Ali’yyül Medeni
10. Seyyid Rebi
11. Seyyid Ali
12. Seyyid Hüseyin Gazi
13. Seyyid Battal Gazi. ⁶⁷

Seyyid Battal Gazi ile ilgili başka menkıbe kitaplarında da bu tür nesepnameler bulunmaktadır. Bunlardan biri Mükrimin Halil Yınanç’ta bulunduğunu Muhiddin Aslanbay bildirmektedir. Bu nesepnamede de Battal Gazi dokuzuncu göbekte Hz. Aliye ulaştırmaktadır. Aslanbay’a göre bu nesepname dikkate alınacak olursa Battal Gazi için Arap ırkıdan demek icap eder. ⁶⁸

⁶⁷ Necati Demir / Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, s.63-64

⁶⁸ Muhiddin Aslanbay, Seyitgazi’nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi’nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri, s.43-44

Battal Gazi dergâhı şeyhlerinden Mustafa Şükrü tarafından tespit edilen silsilesi ise şöyledir:⁶⁹

- 1-Hz. Ali
- 2-Hz. Hüseyin
- 3-Ali Zeynel Abidin
- 4-Seyyid Zeynel Envar
- 5-Seyyid Ali El-Medeni
- 6-Seyyid Zeyde(Zeid)
- 7-Seyyid Ali
- 8-Seyyid Hüseyin
- 9-Seyyid El-Battal veya Cafer b. Hüseyin

Battal Gazi, buna göre; İmam Hüseyin'in soyundan gelmektedir. Yani "Seyyid"dir. F. Köprülü, Battal Gazi için "Ebu Muhammed Cafer bin Sultan Hüseyin bin Rebi bin Abbas El-Haşimi" adını kullanarak onun Peygamber soyuyla ilişkisini de vurgulamış olur. Bu kanaat, başka bilim adamlarınca da desteklenir. Mesela, Hasan Köksal onun tarihi bir şahsiyet, "ehlibeyt soylundan bir şahsiyet, kahraman, Alperen, Gazi ve Seyyid olduğunu" söyler.⁷⁰

Yine aynı kaynağa göre Battal Gazi'nin soyunun Malatya'ya gelişi de şöyle açıklanmaktadır:

"Osman'dan sonra halifelik görevini Ali yürüttü. Ondan sonra Yezidiler ayaklandılar ve Hasan ile Hüseyin'i şehit ettiler. Ali evlâtları dağılınca hilâfet, Yezidilerin eline kaldı. Yezidiler 74 yıl ihanet ettiler. Ali hanedanına hutbe okunmak bir yana onun adı anılmaz oldu. Ali el Medenî adında bir yiğit vardı. Bu yiğidin babası Ali Zeydî idi. Ali Zeydî'nin lâkabına Rabi denirdi ve Zeyd Muhammed el Erdeşir oğlu idi. Muhammed el Erdeşir, Yahya el Idris oğlu idi. Yahya el İdris, Hüseyin el Ekber, Zeyd el Enver oğlu idi. Zeyd el Enver, İmam Zeynel Abidin oğlu idi. İmam Zeynel Abidin İmam Hüseyin oğlu idi. İmam Hüseyin, İmam Ali el Murtaza oğlu idi. Hüseyin'in annesi Fatimatü'z-Zehra Hz. Muhammed Mustafa'nın kızıdır. (Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun!)

Yezidilerin bu tutumları karşısında o da Medine'de ikamet edemedi ve Bağdat'a geldi. Bir yıl orada kaldıktan sonra Malatya'ya gitti. O sırada Malatya'nın beyi Ziyad idi. Bu şahıs Allah'ın birliğine inananlardandı. Şah-ı merdan Ali'yi severdi. Ali el Medenî onun huzuruna vardı. Ziyad, Ali el Medenî'yi çok iyi karşıladı ve şehrin hatipliği görevini ona verdi.

⁶⁹ Yağmur Say, Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli bir kaynak: Battalnâme, www.aleviakademisi.de

⁷⁰ Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s.47

Ali el Medenî 4 yıl bu görevi yürüttükten sonra vefat etti. Rabi adlı bir oğlu vardı. Âlim bir kişiydi ve babasının görevini ona verdiler. Rabi bu görevi 30 yıl sürdürdükten sonra vefat etti ve görevi oğlu Enihe Ali'ye verdiler. O da vefat edince geride Hasan ve Hüseyin adlı iki oğlu kaldı. Hasan son derece güzel sesli ve âlimdi. Bunun için hatiplik görevi ona verildi.

Hüseyin, gayet güçlü bir pehlivan idi. Kayser'in(Bizans hükümdarı) 12 kalesini, 6 şehrini aldı ve 7 defa haraç vermeye mecbur kıldı.

Malatya beyi Ziyad ölünce yerine oğlu Numan göreve getirildi. Numan, gönlü geniş, inançlı biriydi. Şehrin seraskerlik görevini Hüseyin'e verdi.⁷¹

Battalnâme'nin farklı nüshalarından birinde Battal Gazi'nin nesebnamesi şöyle yer alır:

“O şerefli ve itibarlı insan, Sultan Seyyid Battal Gazi'nin nesebnamesi şöyledir: Efendiler efendisi, saadetlerin kaynağı olarak bilinen Abdulmenaf'ın sülâlesindedir. Bu sülâle, iftihar duyulan, şerefli ve itibarlı bir sülâledir. Taha ve Yasin'in gizli sırrıdır.

Cafer (Seyyid Battal Gazi), Allah'ın resulünün bahçesinin nuru, milletin ve dinin kemâli ve efendisidir. O, kahramanlığı ve cesurluğu ile dillere destan olan bir şehittir. O, Seyyid Zeyd'in torunu, Seyyid Ali'nin oğlu Hüseyin Gazi'nin oğludur. Künyesi ise şu şekildedir:

"Rabi bin Ali el Medeni'l-Ekber (en büyük Medineli Ali) bin el Hüseyin bin İmam Ali el Murtaza bin Ebu Talib, (bin) Abdülmuttalip bin Haşim bin Abdulmenaf bin Kadı bin Kılâb bin Merre (bin) Kabe bin Livay bin Galib bin Malik bin Nasr bin Kiuane bin Huzeyme bin Müdrîk bin İlyas bin Muzar bin Terar bin Mad bin Eddah bin Adad bin Nasi bin Şehab bin Hamsiya bin Nabad bin Hami bin Haydar bin İsmail ibni İbrahim el Halil bin Ezer bin Nahur bin Esra bin Egva bin Falig bin Hüvez bin Salih bin Erfehasd bin Sam bin Nuh bin Meşluşelh bin Uhnuh bin Berd bin Mihail bin Kaynan bin Anuş bin Şit-i el Nebiyi Aleyhisselâm bin Âdem Safiyullah u Aleyhisselatu vesselam"dır.

O aziz ve talip kişi olan ve şerefi ile bilinen Sultan Seyyid Gazi'nin nesebnamesi burada son buldu.⁷² Görüldüğü gibi bu nesebname soyu Hz. Âdem'e kadar uzatılmaktadır.

⁷¹ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, s.16

⁷² Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, s.12

AİLESİ

Battal Gazi'nin ailesi hakkında tarihi kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Sadece Taberi'de babasının adının "Ömer" yahut "Amr" olduğu belirtilmektedir.⁷³ Künyesi ise "Ebu Hüseyin, "Ebu Muhammed", "Ebu Yahya" ve "Ebu Muhammed". 'Ebu Muhammed Cafer' şeklinde yer alır.⁷⁴

Battalnâme'ye göre ise Battal Gazi'nin babası, Hz. Ali soyundan gelen ve Malatya Serdarı olarak bilinen "Hüseyin Gazi"dir.⁷⁵ Onun için "Hüseyin Gazi"nin yanı sıra "Hüseyin", "Ömer", "Amr", Abdülmelik gibi söylenişlere rastlanmaktadır.⁷⁶ Anadolu Bektaşî-Alevî geleneğinde Hüseyin Gazi şeklinde yer alır. G. Jakop da bu adı verir.

Tıpkı oğlu "Cafer"de olduğu gibi ona da "gazi" sıfatı yiğitliğinin simgesi olarak verilmiştir. Malatya Beyi Ömer'in seraskeri olarak uzun zaman görev yapmış, Rum'u haraca bağlamış, birçok kaleyi fethetmiş yiğit bir komutandır.

Hüseyin Gazi'nin savaş olmadığı zamanlarda ise en büyük tutkusu ava çıkmaktır. Nitekim oğlunun doğacağı müjdesini de bir av esnasında rüyasında almış, şahadeti de yine bir geyik avında iken meydana gelmiştir.⁷⁷

Evliya Çelebi "Bu zat, Malatyalı Seyyid Battal Gazi'nin pederi azizidir.(...) İmam Hüseyin evladından ve sadakat-ı kiramdan olan bu Hüseyin Gazi, burada din uğrunda şehit düşmüştür."⁷⁸ Diyerek mezarını ziyaret ettiğini ve burada fakirlere sadaka verdiğini belirtip sözünü "Gelip ettik dua ile niyazı/Bize himmet ede Hüseyin Gazi" sözleriyle bitirir ki bu durum onun zaman içinde bir "eren olarak" da görüldüğünü gösterir.

Nitekim yerel anlatımlara göre de Hüseyin Gazi, savaşçı biri olmanın yanında mensup olduğu inanışı yaymak için Ankara'da tekke kurmuş ve burada pek çok derviş yetiştirmiş biridir. Nitekim mezarının da bu yüzden burada olduğu söylenir. Buna göre Hüseyin Gazi'nin, bir saldırı esnasında başı

⁷³ Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif yapısı s.37

⁷⁴ Türk Ansiklopedisi, c.5, s.410

⁷⁵ Necati Demir/ Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, s.61

⁷⁶ Türk Ansiklopedisi, c.5, s.410

⁷⁷ Rasim Deniz, Kayseri'de Bulunan Manzum Battalnâme ve İçinde Geçen Bazı Destan Motifleri, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri, s.80

⁷⁸ Evliya Çelebi, Seyahatname, c.2 s.425

kesilmiş. Bu sırada Hüseyin Gazi, kesik başını alarak Ankara'ya 1,5 saat uzaklıktaki bu dağa kadar taşımış ve orada ölmüştür. Daha sonra burada anısına bir tekke yapılmıştır.⁷⁹ Bu durum, bir seraskerin hayatı boyunca asıl görevi olan askerlik mesleğiyle meşgul olma meselesine ters düşse bile, onun bu mücadelesini din için yapmasından dolayı halk algısında “manevi bir isim” olarak da görülme istenmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ya da bu uğurda savaşan biri olarak şahadetinden dolayı kabri, türbeye dönüştürülmüş ve Hüseyin Gazi bir tarikat şeyhi gibi bir algıya konu olmuştur.

Hüseyin Gazi'nin Anka dışında Divriği ilçesindeki Iğmat dağının zirvesinde de kangren olup bedeninden düşen kolunun gömülü olduğu bir kabri/makamı bulunmaktadır. Bu bölgede anlatılan hikâye de biraz önce bahsedilen hikâyeye benzemektedir. Buna göre Hüseyin Gazi Savaşarak Divriği'ye kadar gelir. Körküsü köyü civarındaki korulukta kolundan ok yarası alır ve bakımsızlıktan kolu kangren olur, düşer ve Kömek köyü civarına gömülür. Hüseyin Gazi'ye atfedilen bir başka mezar ise Çorum'un Alaca ilçesindedir.⁸⁰

Battal Gazi'nin annesi ise "Saide Hatun"dur. Battalnâme'de ve diğer kaynaklarda Saide Hatun'un sadece adı geçmekte ve hakkında hiçbir malumat bulunmaktadır. Hakkında verilen tek bilgi, babasının şahadetinden sonra oğlu Cafer'e çok düşkün olması ve onun bir silahşordan çok bir ilim ve din adamı olarak görmek istemesidir. Nitekim bu yüzden Cafer'i medreseye göndermiş ve babasının intikamlını almak üzere Mamuriye'ye gitmesine engel olmak istemiştir.

EĞİTİMİ

Battal Gazi, ilim tahsiline çok küçük yaşlarda başlar. Temel eğitimini doğduğu yer olan Malatya'da tamamlar. Ardından Hıristiyanlığı ve İncil'i öğrenmek için Antakya'ya gider. Zira burası bu ilimlerin merkezi, Hıristiyanların büyük ilim adamlarının buldukları bir yerdir.⁸¹

Dört kutsal kitabı da okur. Tefsir ve hadis öğrenir. Büyük bilginler arasına katılır. Battalnâme'de bu durum şöyle anlatılır: “Çünkü Cafer, on üç yaşına girdi. Dört kitabı ezberlemişti. İlm-i tefsir ve hadis içinde gayet ilim sahibi oldu. Vardılar hitabet görevini Cafer'e verdiler. Cafer,

⁷⁹ Arzu Kahraman, Anadolu Erenleri ve Anma Törenleri s.97

⁸⁰ Kutlu Özen, Sivas Yöresinde Battal Gazi ve Onun Silah Arkadaşlarıyla İlgili İnanışlar, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler- s.58

⁸¹ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.18

minbere çıktı. Hutbe okudu. Orada bulunanlardan büyük bir gürültü koptu. Sanki kıyamet peyda oldu“

Battal Gazi, bir “gaza” toplumunun ferdidir. Dolayısıyla ilmi eğitiminden sonra silahşorluk eğitimi de alır. Bu durum, Battalnâme’de şöyle anlatılır:

“Gazban adlı bir silahşordan çeşitli hüneler öğrendi. Cafer ona çok hizmet etti. Gazban da onu bu konuda olgunluğa erdirdi. Cafer silahşorlukta eşi bulunmaz hale geldi. At koşturmakta, süngü kullanmakta bunun gibi hünelerinde bir benzeri yoktu. Boyu posu 20 arşına varmıştı.”

Battal Gazi’nin hem dini-ilmi hem de askeri eğitimi, yapacağı mücadele için gerekli olan bir eğitimidir. Nitekim Battalnâme’de anlatılan olaylara bakıldığında bu eğitimin ne kadar önemli olduğu ve ona neler kazandırdığı çok daha iyi anlaşılır. Her şeyden önce o yalnız bir savaşçıdır. Daha doğrusu mücadeleye tek başına atılmak isteyen bir karaktere sahiptir. Böyle bir mücadelede başarılı olmak ise güçlü bir savaşçılık eğitimiyle mümkündür.

Öte yandan, Battal Gazi’nin mücadele ettiği zaman diliminde Anadolu ve civarı Hıristiyanların elindedir. Yine civarda putperestler ve başka inanışlara mensup insanlar da yaşamaktadır. Zaten verilen mücadele siyasi bir mücadele olmayıp bir din mücadelesidir. Böyle bir mücadeleyi verecek kişinin hem kendi dinine hem de diğer dinlere ait bilgileri çok mükemmel şekilde öğrenmesi gerekir. İşte Battal Gazi, hem madde hem de mana planında kendini çok iyi yetiştirmiş bir komutandır. Böylece onun Hıristiyan manastırlarına girip onlara kendini mesela bir rahip olarak kabul ettirmesi hiç de zor olmamıştır.

EŞLERİ VE ÇOCUKLARI

Battalnâme, Battal Gazi’nin eşleri hakkında da bilgi vermektedir. Buna göre onun ilk eşi, amcası Hasan’ın kızı "Zeynep Banu Hanım"dır. Onun doğumu gibi bu ilk evliliği de olağanüstülükler taşır. Buna göre kazanılan bir zaferden sonra Malatya’ya dönülür. Mevsim bahardır. Battal, Emir Ömer ile atlarına binip gezintiye çıkarlar. Büyük bir su kenarına gelirler. Seyyid Battal Gazi, suya girip abdest alır. Sudan çıkıp biraz gidince bir bağ, biraz ilerde bir köşk görür. Burasının kime ait olduğunu merak ederek gezintiye çıkar. O esnada köşkün penceresinden bir kız görünür:

“ Seyyid baktı ki ayın on dördü gibi güzel bir kız gördü. Onun boynu ve kulağı açık, üzeri mücevherlerle doluydu. Battal, hemen ilk bakışta ona âşık oldu. Kız da Seyyid’i görüp deliye döndü.”

Kız, bu hadise üzerine dadısına bu yiğidin kim olduğunu sorar. O da onun amcasının oğlu Battal olduğunu söyler. Bu defa Battal, bu köşkün kime ait olduğunu sorar, aslında asıl amacı kızın kim olduğunu öğrenmektir yanındakiler: “ Bu köşk senin amcan Hasan’ındır. O kız da onun kızı Zeynep’tir.” derler. Seyyid’in sevdası daha da artar. Aradan kırk gün geçer. Bir gece Emir Ömer, Hz. Resul’ü düşünde görür. Peygamberimiz ona şöyle demektedir:

“Ya Emir Ömer! Duyuracak adam gönder ve Hasan’a haber et ki ben kızını Battal’a verdim. Değil iki, bir demesin versin. Düğün yap ve kızı Battal’la evlendir.

Sabah olunca Emir Ömer, denilenleri yapar ve kızı Battal için Hasan’dan ister. Olay, mutlu sonla biter: “Yedi gün toy kuruldu. Nikâh edip kızı Zeynep Hatun’u Battal’a verdi. İstekler yerine geldi.”

Battal Gazi’nin ikinci evliliği de benzer bir rüya olayı ile ilgilidir. Buna göre bir gün, düşmanları Battal’ın eşi Zeynep Hatun’u kaçırıp Kayser’in sarayına kapatırlar. Amaçları da Battal’ın karısını kurtarmak için harekete geçip buraya geleceğidir. Onu bu şekilde yakalamayı düşünmektedirler. Kayser, Zeynep Hatun’un yanına kızlarından Mahpiruz’u-ki o da Battal’ın yeni eşi olacaktır- bırakır. Zeynep Hatun’la Mahpiruz, otururlarken Mahpiruz, cebinden bir kâğıt çıkarır. O kâğıdın içinde Seyyid ve arkadaşlarının kimlikleri yazılıdır. Zeynep Hatun, bu isimleri nerden bilip gördüğünü sorar. O da kırk gündür düşünde Hz. Resul’ü gördüğünü, ona bu kırk kişiden birine kendisini nikâhlanmasını istediğini, onun da kırk günden sonra sarayın penceresinde kimi görürse kendisini ona verdiğini söyler.

Bu esnada Battal Gazi, karısını kurtarmak için sarayın camına tırmanır. Burası tam da Zeynep Hatun’la Mahpiruz’un buldukları odanın camıdır. Mahpiruz’un Zeynep Hatun’a söylediklerini Battal duymuştur. Hemen seslenir ve Battal olduğunu söyler. Battal’la Mahpiruz’un karşılaşması Battalnâme’de şöyle anlatılır:

“Mahpiruz, Seyyid’e baktı, olgunluğunu, güzelliğini, boyunu bosunu inceledi. Aşkı daha da arttı.” Durum, Battal Gazi için de aynıdır. Battal, eşi Zeynep Hatun ve yeni eşi olacak olan Mahpiruz, birlikte gizlice saraydan kaçıp Malatya’ya gelirler.

Battal'ın bir başka eşi Mahpiruz'un kardeşi Ketayun'dur. Battal Gazi, güzelliği anlatılınca ona görmeden âşık olmuştur. Bu yüzden Ketayun'un bulunduğu yere gelir. Onu İslâm'a davet eder. Aynı daveti Ketayun da yapar ve Battal'ın Hıristiyan olmasını ister. Bu yüzden anlaşamazlar. Daha sonra Ketayun, şeklen İslâm'ı kabul eder. Battal ile halvet kırlarlar. Fakat Ketayun, bu birliktelikte samimi olmadığı için Battal'ı zehirler ve yakalanmasını sağlar. Battal'ı bir kuyuya atarlar. O esnada Ketayun'un gönlüne "Onun güzelliği, boyu bosu, yiğitliği düşer ve yaptıklarına pişman olur. Battal'dan özür diler ve Müslüman olur. Birlikte Malatya'ya dönerler.

Battal'ın bir diğer eşi Harcın kalesi komutanı Taryun'un kızı Gülendâm'dır. Taryun, Battal'ın arkadaşlarını esir eder. Battal, onları kurtarmak için Taryun'un sarayına gider fakat tutuklanıp esir edilir ve yakılmasına karar verilir. Gülendâm, bir gün sarayının damında gezinirken Battal'ın sesini işitir ve hoşuna gider. Sesin sahibinin kim olduğunu merak eder ve kapatıldığı hücreye gelir. Battal'ı görür görmez de ona âşık olur. Böyle bir yiğidin öldürülmesine gönlü razı olmaz ve Battal'a dinini değiştirse kendini kurtarabileceğini söyler. Battal, bu teklifi doğal olarak reddeder.

Bir gece Battal, bir fırsatını bularak, bir külünk ile yağındaki demir zinciri parçalar, sonra zindanın duvarını kazarak hücrelerinden kurtulmayı başarır. Sarayın damına çıkarak Gülendâm'ın bulunduğu odaya gelir. Kız uyumaktadır. Battal, onun güzelliğine hayran kalır. O esnada ise Gülendâm, düşünde Hz. Peygamber'i görmektedir. Hz. Peygamber, ona: "Ben seni Battal'a verdim. Senden bir oğlu ola. Adı Beşir ola. Tez şimdi imana gel." diye seslenir.

Kız, bu düşün tesiriyle uyanınca karşısında Battal'ı görür. Hemen iman ederek ellerine sarılır. Gülendâm, Battal'ı bir yıl boyunca sarayda saklamayı başarır. Daha sonra Battal, gizlice Malatya'ya döner. Ardından Gülendâm'ın babasına savaş açar ve kızını ister. Taryun, Battal Gazi korkusundan kızını ona gönderir. O olayın devamı Battalnâme'de şöyle anlatılır:

"Haber Malatya'ya ulaştı, karşıladılar. Gülendâm'ı izzet ve ikramla getirdiler. Düğün yapıp Seyyid'e verdiler. Günler sonra Seyyit'in Gülendâm'dan bir oğlu oldu. Adını Beşir koydular."

Battal'ın bir başka evliliği ise Kaf dağına giderken olur. Asced adlı bir padişahın kızı olan Dilferuz, yakalanıp elleri bağlanır. Onu bu hale getirenler sarhoş olunca Battal, kızı kurtarır ve sarayına götürür. Daha sonra babası, kızı Battal'a verir. Karşılığında da kaçırılan oğullarını bulup getirmelerini ister.

Battal Gazi, Emir Ömer'in kızı Fatma ile de evlilik yapar. Ama bu olay da kolay gerçekleşmez. Eşi Gülendam, çok yoksul olduklarını söyleyerek Emir Ömer'in zenginliğinden söz eder. Battal da eşini teselli etmek için "Sen üzülme! Ben onun kızını isteyeyim, tüm malını birlikte verir. O zaman malımız çok olur." der. Sonuç'ta Emir Ömer'in kızına talip olur. Fakat Emir'in eşi, Battal'ın yoksulluğunu ileri sürerek bu işe razı olmaz. Fakat Battal'dan çekindikleri için bu niyetlerini söylemezler ve ona "Hindistan'da ak fil vardır. Onun üstünde kızıl altından cadır-ı humayun, ayağında da altın halhal vardır. Onu getirsen kızımı veririm." der. Seyyid, teklifi kabul ederek yeni bir maceraya atılır ve çok zorlu bir mücadeleden sonra denilenleri yapar. Bu esnada Hem Emir Ömer hem de Battal'ın eşi Dilfiruz vefat ederler. Seyyid yedi gün yas tuttuktan sonra bu defa da Halife'nin kızıyla evlenir. Fakat bu evlilik uzun sürmez. Eşi bir yıl sonra vefat eder.

Çocuklarına gelince; Battalnâme'ye göre Battal Gazi'nin bu evliklerinden üç erkek çocuğu olmuştur. İsimleri Ali, Beşir ve Nezir'dir. Onları da yer yer, savaşların birer kahramanı olarak görmekteyiz.

MÜCADELE ARKADAŞLARI

Battal Gazi, mücadelesinde yalnız değildir. O, her ne kadar savaşlara yalnız başına girmek, kimseyi kendi adına riske sokmak istemese bile bu mücadelede onun yanında yer alan arkadaşları da vardır. Bunları bilmek, Battal Gazi'nin hayatına, şahsiyetine, mücadelesine ışık tutacağı için onlardan da söz etmek gerekiyor.

Battalnâme'deki anlatıma göre Battal Gazi'nin çevresindeki en önemli isim "Adülvehhap Gazi"dir. Taberi ve İbn-i Kesir'de adının geçmesi onun tarihi bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Fakat, bu konuda elimizde yeterli bir bilgi yoktur. Onunla ilgili ayrıntılı bilgiye Battalnâme'de rastlamaktayız. İlgili bölümde de söz ettiğimiz gibi, Abdülvahab Gazi, hadisenin içinde daha Battal Gazi doğmadan önce vardır. Battal (Cafer)'in doğacağı haberini Hz. Peygamber'den ilk duyanlar arasındadır. Daha önemli misyonu ise Hz. Peygamber tarafından kendisine verilen emanetleri zamanı geldiğinde Cafer'e iletmesi ve Hz. Peygamber'in Cafer'le ilgili müjdesini Malatya beylerine açıklayarak Battal'ın serasker olmasını sağlamasıdır.

Abdülvahab Gazi, yaşlı biri olmasına rağmen bir gaza arkadaşı olarak da pek çok savaşta Battal Gazi'nin yanında yer almış, mücadelesinde ona destek olmuştur. O da Battal Gazi gibi pehlivandır. Pek çok düşman pehlivanını yenerek İslâm ordusunun zafer kazanmasında etkili olmuştur. Fakat onu

daha da önemli kılan yönü Battal Gazi'ye manevi anlamda rehberlik yapmasıdır. Sabrı, ileri görüşlülüğü, kararlılığı, cesareti ile Battal'ın en yakını, İslâm ordusunun en önemli ismidir.

Mahalli inanışlar, onu bize Peygamberimizin sancaktarı olarak tanıtır. Onun bu sancaktarlığı kimi bölgelerde bir gelenek olarak uzun zaman yaşatılmıştır. Mesela Sivas'ta yapılan düğün merasimlerinde oğlan tarafı gelin almak için başlarında bayraktarları bayrağını çekmiş bir halde kızın bulunduğu köye veya mahalleye yaklaşır. Bunları kız tarafı karşılar. Kız tarafının bayraktarı oğlan tarafının bayraktarına şöyle seslenir:

Kitap üstünde yazı

Okurlar bazı bazı

Pirimiz Abdülvahap Gazi

Verelim Muhammed'e salâvat

Sallü ala Muhammed

Olayın devamında bu seslenişe karşılık verilir. Burada önemli olan Abdülvahab'ın "sancaktar(bayraktar)ların piri" olarak görülmesidir.

Abdülvehap Gazi de Battal Gazi gibi Anadolu'da çok benimsenmiş bir isim olduğu için Sivas, İznik, Bolvadin gibi pek çok yerde türbesi/makamı bulunmaktadır.

Battalnâme'de söz edilen bir başka önemli isim Battal Gazi'nin lalası "Tevabil"dir. Tecrübeli, akıllı ve ermiş bir kişi olarak bilinen Tevabil, Battal Gazi'nin akıl danıştığı, kendisiyle istişare ettiği bir isimdir. Hata yapma ihtimaline karşı sürekli olarak Battal'ı uyarır. Fakat onun fonksiyonu bununla sınırlı kalmaz, savaş esnasında da Battal'ın en yakınındaki gazilerden biri olur. Zor durumda kaldığında yine onu Battal Gazi'nin en büyük yardımcılarından biri olarak görürüz.

Battal Gazi'yi savaş esnasında yalnız bırakmayan ve sürekli olarak onun yanında yer alan gazilerden bir diğeri de "Cude"dir. Dört oğluyla birlikte sürekli olarak Cafer'in yanındadırlar. Battal Gazi, tek başına mücadeleye giriştiğinde, çok geçmeden yardımına koşarlar. Bu isimlerin dışında Hıristiyan iken Müslüman olan Ahmet Turan(eski adıyla Ahmet Tarran) da Battal Gazi'nin en yakın silah arkadaşısıdır. Bir cenk sırasında Battal Gazi'nin yiğitliğine hayran kalarak Müslüman olmuş, daha sonra onun en yakın yardımcısı olarak birlikte cenklere katılmıştır. Sivas ve Afyonkarahisar'da mezar/makamları bulunmaktadır.

Muhammed bin Fellah, Ali b. Mızrab, Yahya b. Mansur, Abdülmümin b. Ebubekir, Eflahun gibi isimler de tıpkı Ahmet Turan gibi Hıristiyan iken müslüman olmuş ve Battal Gazi'ye gaza arkadaşlığı yapmış diğer bazı isimlerdir.

Burada bir isme özel bir yer açmak gerekiyor. Bu isim Battalnâme'de Şemmas Pir olarak tanıtılan kişidir. Şemmas Pir, elinde kılıç bir gaza adamı değildir. Aslında Müslüman olmasına rağmen bir manastırda rahip olarak görev yapmaktadır. Görevi, Bizanslılara ait bilgileri toplamak ve bunları başta Battal olmak üzere İslâm komutanlarına bildirmektir. Bir anlamda istihbarat görevlisi gibidir. Ama görevi sadece bununla sınırlı değildir. Aynı zamanda bilge bir kişidir. Bu yüzden Battal Gazi'ye mücadelesi esnasında bilgi ve tecrübesiyle de yol gösterir. Battalnâme'de onun bu yönü "...Battal'a düşmanları(Bizanslılar) hakkında bilgi verir ve ona nasihatler ederdi..." şeklinde belirtilmektedir. Şemmas, bu danışmanlık görevini Battal Gazi'den önce Babası Hüseyin Gazi'ye de yapmıştır. Divriği ilçesine bağlı Duruköy'de Şemmas'a ait bir ziyaret yeri bulunmaktadır.

Bu bağlamda bahsedilmesi gereken iki isim daha vardır. Bunlardan ilki Abdüsselam'dır. O da bir gazi olmasına rağmen kişilik olarak farklı bir tiptir. Babasının vefatından sonra seraskerliğe getirildiği için bir gün bu görevi elinden alır korkusuyla Battal'dan hoşlanmamakta ve onu gözden düşürmek için çaba harcamaktadır. Fakat bu durumuna rağmen Battal Gazi çevresinde bir isimdir. Aslında böyle bir tipin yer alması Battalnâme'deki olayların gerçeklik duygusunu artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü hayatın ve olayların içinde sadece müsbet tipler yer almaz. Menfi tiplerin oluşu, bir anlatımı daha gerçekçi yapar.

Bir diğeri sim ise Malatya Emiri Ömer'dir. Görevi gereği Malatya'daki Müslümanların reisidir. Battal Gazi'nin mücadelesinde bir isim olarak anılması ise onun Battal Gazi ve arkadaşlarının başlattığı savaşa sonradan ordusuyla yardıma gelmesinden dolayıdır. Aynı zamanda Battal Gazi'nin kayınpederidir.

Battal Gazi'nin Kayser ordusuyla savaşı ömrünün sonuna kadar devam eder. Her seferinde Battal Gazi ve onun ordusu savaştan zaferle çıkar. Yine her seferinde Kayser, daha büyük orduyla tekrar saldırır. Bu mücadele böyle sürüp gider. Kimi zaman galibiyet Kayser ordusu lehine gerçekleşir. Bu tür mücadele genellikle Battal Gazi'nin herhangi bir sebeple bulunamadığı muharebelerdir. Durumu öğrenen Battal, çoğu zaman yine tek başına harekete geçerek Müslümanların öcünü alır. Böylece Battal Gazi'nin bu mücadelesi sonunda Anadolu'nun pek çok bölgesi Müslüman Türklerin eline geçer.

Battal Gazi'nin mücadelesi sadece Kayser ordularıyla değildir. Zalim beyler elinde ezilen, hakları gasp edilenlerin mücadelesini de yine Battal verir. Bu anlamda kim kapısına gelip derdini anlattırsa anlatsın onların yardımına koşar. Mallarına el konulanlar, çocukları kaçırılanlar, sevdiği kıza kavuşmak isteyenler amaçlarına Battal sayesinde ulaşırlar.

Battal'ın mücadele ettiği düşmanlar arasında olağanüstü yaratıklar da vardır. Kara dev, cadılar, insan dışı kimi varlıkların zararlarından halkın emin hale gelmesi de yine Battal sayesinde gerçekleşir. Böylece haklının hakkı alınır, haksız cezalandırılır.

Bütün bunlardan yola çıkarak onu sadece elinde savaş gereçleriyle düşmanlarını öldüren bir cengâver olarak görmek eksik bir yaklaşım olur. Onun mücadelesinde asıl amaç insan öldürmek değildir. Bir misyonu vardır onun. Mücadelesi kutlu bir amaç içindir. Bunu Battalnâme'de sıkça zikredilen şu cümlelerinden anlıyoruz. "Bütün Rum'u Müslüman edeyim. Kiliseleri yıkıp yerine mescit ve medreseler yapayım."

Battal Gazi'nin mücadelesinde bu cümleden de anlaşılacağı üzere asıl amaç dinidir. Bu yüzden İslâm hukukunun bir gereği olarak öldürme noktasına geldiği düşmanlarını önce İslâm'a davet eder. Kabul ederlerse mesele kalmaz. Onları öldürmez ve artık o noktadan sonra dindaşı bilir. Yahut karşı taraf, dininden dönmek istemezse hayatına mukabil cizye teklif ederse, bu durumda da Battal, onu öldürmez.

Bu noktada karşı tarafın neden savaştığının da bilinmesi gerekir. Aslında onların da savaşları dini niteliktedir. Onlar da her vesile ile Kâbe kapısına kadar Müslümanların yaşadığı her yeri yakıp yıkmak, Müslümanları öldürmek amacını taşırlar. Bütün bunlardan Anadolu'nun iki dinin mücadelesine sahne olan bir coğrafya olduğu sonucu ortaya çıkar. İşte Battal Gazi, bu mücadelenin en başta gelen tarihi ve menkıbevi kahramanıdır.

BATTAL GAZİ'NİN ATI: AŞKAR

*Aşkar ata binsem gerek
Derya deniz sürsem gerek
Meydanda savaşsam gerek
Atamdan kuvatım vardır.
Anonim*

Destanlarda ve halk hikâyelerinde atın çok özel ve önemli bir yeri vardır. Bu yüzden destanlarımızda, kahramanlar atlarıyla birlikte anılırlar. Hele bir yiğit kişi için at, onun yoldaşı, arkadaşı, yaptığı kahramanlıkların ayrılmaz bir parçasıdır. Mesela Köroğlu'nun "Kır atı" böyle bir örnektir. Bu durum Battal Gazi'de de öyle olmuştur. Onun atı da kendisinin en yakın yardımcısı, bir manada mücadele arkadaşıdır.

Battal Gazi'nin atının adı "Aşkar" ismini taşımaktadır. Halk inanışı nasıl Battal Gazi'ye olağanüstü niteliklerle yüklemişse atı için de aynısını yapmıştır. Buna göre Aşkar, Allah tarafından Battal Gazi için gönderilmiş, Kâbe toprağından yaratılmış ve ab-ı hayattan içerek ölümsüzleşmiştir. Aşkar, Hz. Âdem'den beri peygamberlerin, bon olarak Hz. Muhammed'in, Hz. Ali ve Hz. Hamza'nın, Battal Gazi'den sonra da Sarı Saltuk'un atı olmuştur.

Böylesine önemli şahsiyetlere hizmet eden Aşkar öyle bir attır ki su üzerinde yürür, gerektiğinde kanatlanıp uçar. Battal Gazi'yi nice felaket ve zorluklardan kurtarır. Kısacası Battal Gazi'nin o olağanüstü maceralarında onunla birlikte hep Aşkar da vardır.⁸² Bu maceralardan biri Battalnâme'de şöyle anlatılır: Battal Gazi, Hindistan'a ak fili getirmeye giderken, bir deniz kenarına vardı. Çaresizlik içinde idi. Atından inip abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra da uyudu. Biraz sonra at sesine uyandı. Hızır Aleyhisselam beyaz atıyla çıkıp geldi ve Battal'a "Tiz Div-zâde Aşkar'a bin" dedi. Battal, atına bindi. Hızır'ın dediğine uyarak gözlerini yumup Aşkar'a bir kamçı vurdu. Gözlerini açtığında kendini denizin öbür yakasında buldu." Yine Battal bir seferinde bir kaleye girmek ister fakat yol bulamaz. Hızır nebi yine imdadına koşar ve atına binmesini ve yönünü kaleye çevirmesini söyler. Battal denileni yapar. At, uçarak kaleye konar.

Battalnâme'ye göre Aşkar'ı ilk kez Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi görmüştür. Olay, kısaca şöyledir. Hüseyin Gazi, bir gün ava çıkar. Karşısına çıkan bir geyiği yakalamak için peşine düşer. Geyik, bir mağaraya sığınır. Olayın gerisi Battalnâme'de şöyle anlatılır:

"...Geyik kaçtı, gidip bir mağaraya girdi, belirsiz oldu. Hüseyin atından inip mağaraya girdi. Bir iki adım yürüdü. Karşısına bir sarı at çıktı. Gökkuşağına benzeyen eyeri, gemi üzerinde bir bohça ağara bağlanmıştı. Ayrıca bir kılıç eğere tutturulmuştu. Bir büyük gürz de diğer tarafa tutturulmuştu. Hüseyin onu gördü ve hayran kalarak:

-Bunun gibi bir at burada ne gezer? dedi.

⁸² Cahit Öztelli, Seyyid Battal Gazi'nin Atı Aşkar üzerine, Folkloru Doğru Dergisi, Şubat 1970

İleri yürüdü ki atı tuta, at önüne geldi ve bir çiftte salladı. Hüseyin geri kaçtı. Tutmak için bir hayli uğraştı, ama başaramadı. Mağaranın içinden o yiğide hitaben bir ses geldi:

-Sakin ol! Henüz vakit olmadı ki ben çıkayım. Seni, Hak Teâlâ Cafer'e verdi. O gelecek. Yeryüzünde gazalar kılacak. Âlemi kara kâfirlerin baskısından kurtaracak. O yiğide teslim ol ve bağlan, dedi.

At, bu sesi işitti ve bir yerde durdu. Hüseyin Gazi, dört yana baktı ama hiç kimseyi göremedi. İleri yürüyerek atın yularını tuttu. Kılıcı çekip çıkardı. "Bu süngü Keyyus'un süngüsüdür" diye yazıyordu. Bohçayı açtı. Âdem peygamberin iki bölük saçı, Davut Peygamberin zırhı, Emir'ül müminin ve Hamza'nın silahını gördü. Her bir aletin üzerinde onların adları yazılıydı. Hüseyin şad oldu, sevindi. Kendi atına bindi, Aşkar'ı da yedeğine alıp gitti."

Aşkar'ın bir mağarada bulunması ve Battal Gazi'nin doğumu şair Bakai tarafından manzum Battalnâme'de şu şekilde nazmedilmiştir:

*Hüseyin Gazi avı avlardı müdam
Atlanuben yine ol ava gider*

*Küh-ı Şam'a togrı gitdi ol Gazi
Gördi anda bir açeb ahı gezer*

*Vardı ahı yanına atdı kemend
Gördi ahı durmaz öğünden kaçır*

*Düşdi anın ardına ol pehlüvan
Vardı gitdi bir mağaraya girer*

*Ol dahi girdi mağaraya heman
Gördi bir at durur anda sim - eyer*

*Öyle kim zagmala benzer ol feres
Çok taaccüb eyledi ol pür - hüner*

*Didi neyler bu mağarada bu at
Böyle deyüb hayli tefekkür ider*

*Gördi ol dem anı tutmak istedi
Vardı anın yanına gördi deper*

*Bir avaz geldi "Ya Aşkar sakin ol
Bu er ile git sana Cafer biner"*

*Hüseyin Gazi işitti ol üni
Dört yana bakdı göremedi bir er*

*Vardı Aşkar yanına dutdı anı
Gördi anda bir sunu var muteber*

*Gördi ki bir bohçası vardur anın
Muy-ı Âdem, zırh-ı Davud hoş -siper*

*Aldı Aşkar'ı hem andan pehlüvan
Malatiyya yoluna togrı gider*

*Didi ya Rab kimdür ol Cafer aceb
Zikr iderken bum ol sahib-hüner*

*Gözlerine uyku geldi uyudu
Geldi bir beşer düşe virdi haber*

*Didi kim olsun beşaretler sana
Senin oğlun olıserdür ol puser*

*Hem bu Aşkar zırhile sunu anın
Rum'ı feth ide tamamet payıser*

*Çün uyandı Şükr idüb kıldı sücüd
Aldı anları gelüb şehre girer*

*Giçdi bunun üzerine bir zeman
İrdi Numan'a dahi ölüm beşer*

*Çün kim oldu oğlu Emr Ömer şah
Giçdi tahta virdi halka sim ü zer*

*Ol Hüseyin'in bir gulamı var idi
Tevabil adlu dilâver hem dilir*

*Girdi Tevabil kapudan şaduman
Oğlun oldu dir Hüseyin'e muştular*

*Pes sevindi halkı davet eyledi
Oün derilüb geldiler ehl-i seher*

*Yidiler nimetleri ol has u âm
Ol Gâzi'ye çok dualar itdiler*

*Gördiler bir mahbub oğlandır anı
Bunun adı Cafer olsun didiler⁸³*

VEFATI

Battal Gazi'nin ölüm tarihi konusunda da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Fakat kaynaklara bakıldığında en doğru tarihin 740 olduğu söylenebilir. Taberi, İbn-i Kesir, Teopahanes'teki bilgi bu şekildedir.⁸⁴

Bu konuda kaynaklarda yer alan bilgiler şöyledir:

“En son bulunduğu Emevi hükümdarı Hişam zamanında Emevi orduları ile Bizans imparatoru III. Leon kumandasındaki Bizans orduları arasında yapılan savaşa kumandan olarak katılan Battal Gazi, Afyonkarahisar (o zamanki adı Akronion idi) yakınındaki Seyitgazi kasabasının güney

⁸³ Hasan Köksal, Anadolu Türklerinde Fütuhât Felsefesi ve Battal Gazi Destanı”, Fırat Havzası Folklor Ve Etnografya Sempozyumu, s.217-218

⁸⁴ İslâm Ansiklopedisi, Battal Gazi maddesi, s.344

batusındaki Türkmen dağlarının eteklerinde yapılan harpte ağır yaralar almış ve bu yaralar iyileşmediğinden şehit düşmüştür. Ölmeden önce kendi vasiyeti üzerine cenazesi Müslümanlar tarafından dinimizin icaplarına göre yıkanmış ve üzerinde bulunan bütün şahsi eşyalarıyla birlikte bugün metfun bulunduğu mağaraya gömülmüştür.”⁸⁵

Ölüm yeri ise Afyonkarahisar yakınlarındaki Akroinon(bugünkü Seyitgazi ilçesi) denilen yerdir. Battal Gazi burada bir savaşta şehit düşmüş ⁸⁶ ve oraya defnedilmiştir.⁸⁷

Bütün bunlar tarihin söyledikleridir. Halk ise, onun bir düşman kılıcıyla yahut bir okla öldürüldüğünü kabul etmez ve şöyle bir menkıbe ile bu ölüm olayını onun kişiliğine uygun bir söylentiye dönüştürür. Battalnâme’de bu olay şöyle anlatılır: Battal, Kayser ordusuna karşı zorlu bir savaş verir. Düşman askerlerini tarumar eder. Sonunda Kayser kale kapılarını sıkıca kapattırır. Kale çok sarp bir yeredir. Seyyid, üç gün kaleyi kuşatır. Bir gün büyük delikli bir taş bulur. Taşı kaleye fırlatır. Taş kalenin içindeki evlere değer ve onları yıkar. Pek çok kişiyi öldürür. Seyyid taş atmaya devam eder. Bir ara çok yorulur.

Olayın devamı Battalnâme’de şöyle anlatılır:

“Bu defa çaresiz kaldı. Seyyid, öğle namazını kıldı. Çok yorulmuştu. Biraz yatayım. Ondan sonra kalkıp burcu yerle bir edeyim, dedi. Başının altına bir taş koydu, yattı, uyudu. Bu arada Kayser’in kızı gezerken gözü Seyyid’e ilişti. Seyyid’in bir yerde yattığını gördü.

-Ey yiğit! Benim sultanım, maşukum yol üstünde yatmış uyuyor. Şimdi yedi bin kişi ile Sercail gelecek. Onu yolda uyur bulup öldürürler. Eğer çağırırsam duyarlar, rüsvay olurum. Dedi. Eline bir taş alıp üzerine şunları yazdı:

-Ey pehlivan! Çok uyuma. Kalk. Üstüne düşman geliyor. Kalk ve kalenin işini tamamla. Ondan sonra beni iste ki senin aşğınım. Ben Kaysar’in kızuyım. Hem sana hem dinine aşğım, dedi.

Taşı attı. Taş, Seyyid’in kulağının tozuna dokundu. Seyyid, bir kere hareket etti ve sonra canını teslim etti. Allah’ın takdiriyle bu taş Seyyid’in ölümüne sebep oldu.

⁸⁵ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.20

⁸⁶ Hasan Köksel, Battal-namelerde Tip ve Motif Yapısı, s.38

⁸⁷ Ahmet Yaşar Ocak, TDV. İslâm Ansiklopedisi, c.5 s.204

Kız gördü ki, Seyyid artık kıpırdamıyor. Onun derin uykuda olduğunu sandı. Acele atasının yanına geldi:

-Baba bana izin ver, dışarı çıkayım. Battal uyuyor, başını kesip sana getireyim, dedi. Ardından kapıyı açtı, dışarı çıktı. Seyyid'in yanına geldi. Şirin canını Hakk'a teslim ettiğini gördü.

-Bu dünyada nasipsiz olduysam ahirette bari mutlu olayım. Onsuz bana dünya gerekmez, dedi. Acele hançerini çekip şahadet kelimesini getirdi. Hançerin üzerine düşüp şirin canını Hakk'a teslim etti.”

Mehmet Önder'e göre de Akrionon savaşında Battal Gazi çok zor bir duruma düşer ve o esnada bir el kendisine uzanarak “gel peşimden” der. Çemberi yararak önündeki süvarinin peşinden at koşturur. Bu süvari Battal'a âşık, Bizans kralının kızıdır. Onu görmek ve ona yardım etmek için demir zırhlar giyip gizlice savaşa katılmıştır Birlikte kalenin ötesindeki bir mağara gidip gizlenirler ama Battal Gazi aldığı ağır yaralar yüzünden ölür, şehit olur. Kız da onun cesedi üzerine kapanarak can verir. Biraz sonra Bizanslılar mağaraya girdiklerinde Battal Gazi'yi ve kral kızını bu halde görürler. Kral, Battal'ın mertliğini bildiği ve cesaretini takdir ettiği için her ikisini de kalede bir mezara gömdürür. Battal Gazi türbesinde bulunan iki mezardan biri Battal'a diğeri ise işte bu kral kızına aittir.

İbn-i Kesir'de ise bu hadise şöyle anlatılır:

“Rum kralı Leon, Konstantiniye'den çıktı. 100 bin kişilik bir orduyu, başında Battal'ın kızı ile evli olduğu Patrik(kumandan) bulunduğu halde Battal'ın üzerine gönderdi. Bu durumu Battal, İslâm kumandanına bildirdi. Kumandan Melik b. Şebib(Şubeyb)idi. O'na dedi ki: “Ümmetin kurtuluşu için Harran şehrinde gizlenmeniz gerekmektedir. İslâm orduları kumandanı Süleyman b. Hişam gelinceye kadar orada saklanınız.” Bunu kumandan reddetti. Rum muhasarası başladı. Şiddetli bir çatışma oldu. Kahramanlar Battal'ın etrafını çevirmişlerdi.

Daha önceki konuşmalara göre harp esnasında Battal isminden söz etmeyeceklerdi. O arada kahramanlardan bir tanesi Battal'ın ismini (unutkanlıkla) çağırdı. Bu ismi duyan Rumlar, onun üzerine saldırıp yere düşürdüler. Battal, İslâm askerlerinin mağlubiyetini yattığı yerden üzüntü ile seyrediyordu. Büyük komutan Malik b. Şubeyb katledildi. Müslüman askerleri kırıldı ve kalanlar harabe şehre girip oraya sığındılar. Leon sabahladı ve savaş alanında durdu. Bir de baktı ki Battal can çekiştiriyor. Ona yönelerek dedi ki: Bu ne hal ey Yahya?” O da “ Kahramanların sonu böyle olur...”dedi. Leon, onu tedavi ettirmek üzere doktorlar çağırdı. Yarasının çok derin olduğunu görünce dedi ki: “İsteğin nedir?”

Battal da “ Yanımdaki Müslümanlara beni yıkamalarını, namazımı kılmalarını emrediniz.”dedi. Kral bunları yerine getirdi ve İslâm askerlerini serbest bıraktı.”⁸⁸

Battal’ın şahadeti şairleri de çok etkilemiş bir konudur. Behçet Kemal Çağlar, bu olayı şöyle anlatılır:

*Erler birbirine giredursunlar
Cennette olanı bana sorsunlar*

*İyiye, güzele, yüceye kurban
Kimler varsa veli, aziz, kabraman*

*Kimlerin yiğitlik varsa kanında
Cennet kapısının iki yanında*

*Hep divan durmuşlar sıra tutmuşlar
Kanat seslerine alkış katmışlar*

*Üzerinde Battal, terkisinde kız
Tıpkı dünyadaki savaştaki hız*

*Aşkar’ın cennete dönükken yüzü
Koca Battal hâlâ dünya öksüzü*

*Gözü arkasında, aşağı yerde
Bizans’ı gösterir gibi ilerde*

*Şahadet parmağı batıya doğru
Gül gül olmuş kızıl kanıyla bağı*

*Melekler çiçekler serpmeye gelmiş
Muhammed alnından öpmeye gelmiş*

⁸⁸ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı s.41

*Cennet-i Ala'nın yüce katından
O zaman atlamış Battal atından*

*Sarılmış boynuna murada ermiş
Cennet kapıları kapanıvermiş.*

2. Bölüm

BATTAL GAZİ'NİN ŞAHSİYETİ

“Battal Gazi Türk-İslâm tarihinde ve özellikle Anadolu'nun fethi ve vatanlaştırılmasında kahramanlıkları olan mümtaz bir “model şahsiyet”tir. O hem bir veli, hem bir lider hem de üstün zekâlı ve güçlüklerden sıyrılmayı bilen dâhi bir şahsiyet olarak destanlaşmıştır.”

VEYSİ ERKEN

ERDEMLİ KİŞİLİĞİ

Seyyid Battal Gazi, bir Müslüman komutan olarak hem işinin gerekli kıldığı cesaret, mertlik, yiğitlik gibi özellikleriyle hem de bu alp kişiliği daha da anlamlı hale getiren bilgi ve erdemliliğiyle temayüz etmiş bir isimdir. O, bu anlamda her çağda olduğu gibi bugün için de tam bir model şahsiyettir. Bu bakımdan onun bu yönü üzerinde de durmak gerekmektedir.

Battal Gazi'nin fiziken ve ruhen nasıl biri olacağı bizzat Hz. Peygamber'e şöyle vahyedilmiştir: “İki yüz yıl sonra bir yiğit dünyaya gelecek, uzun boylu, güzel yüzlü, buğday tenli olacak. Pehlivanlıkta Hamza'ya, heybette Ali'ye benzeyecek, zekilikte Emir ve Ümmiye'den ziyade olacak. Yalnız yürüyecek, dört kitabı bilecek. Yüksek ses ile bir şey okuduğunda havadan kuşlar aşağı dökülecek. O Cafer Anadolu'yu fethedecek. İstanbul'un kapısını da o açacak.”

Bu ifadeler, Battal Gazi'nin hem misyonunu hem de bütün karakteristik özelliklerini belirtmektedir. Buna göre Battal Gazi, hem “alp”, hem “gazi” hem de “eren” tipinin özelliklerini

taşımaktadır. Alplik, İslâmlık öncesi Türk kültüründe de büyük bir meziyettir. Alpler, cesur, yiğit, kendileriyle uğraşılması zor olan kişilerdir ve tarihimizde başta Oğuz Kağan olmak üzere pek çok örneği vardır. Bunların en büyük amacı kahramanlık göstermek, bu yolda şan ve ün kazanmaktır. Yani idealleri beşeridir.

Türkler, Müslüman olduktan sonra Alplik geleneği yine devam etmiş fakat bu kavrama bir de gazilik eklenmiştir. Yeni girilen dinin inanisında Allah yolunda şehit yahut gazi olmak, bir yiğit için en büyük ideal haline gelmiş, böylece işte bu gaza düşüncesi, karşımıza gazi daha doğrusu alp-gazi tipini çıkarmıştır. Gaziler de yiğit ve korkusuz kişilerdir fakat alplerden farklı olarak onların dini bir ideali vardır. O da cihat ehli olmak, İslâm dinini bütün dünyaya yaymaktır. Şan şöhret kazanmak, asıl amaçları değildir.

“Eren ise kendisini dünya nimetlerine değil inandığı doğrulara adanmış ve onun uğruna savaşan kimselere denilmektedir.” Alp eren eli silahlı savaşılara katılan savaşlarda kendisi gibi inanmış insanlarla birlikte büyük yararlılıklar gösteren kimsedir. Onların dünya nimetleriyle hiçbir ilgileri yoktur. Onları ilgilendiren haksızlıklar ve adaletsizliklerdir. Kendilerini kötülerini cezalandırmak için tanrının kılıcı ve ya kırbağı olarak görürler. Horasan erenleri ise anlamca daha farklıdır. Horasan erenleri de savaşıya katılırlar veya çoğunlukla onlardan önce giderler. Ellerinde ardıç ağacından yapılmış tahta kılıçlarlı barış ve aydınlığı simgeler ve bütün insanlara düşüncelerini anlatarak gönülleri kazanmaya çalışırlar. Yol gösterici ve öncü özelliğindedirler.⁸⁹

Erenliğe gelince, bu kahramanlık çağlarında dini inanışlar çok kuvvetli olduğu için din mensuplarıyla alp-gaziler arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Tasavvuf düşüncesi Anadolu’da yayılırken bu yolun mensupları, gayelerini gerçekleştirmek için büyük bir mücadeleye girmiş insanlardır. Bu yüzden onlara eren adı verilir. Savaşçı derviş olarak da isimlendirebileceğimiz bu grup, fikirlerini yayarken gerektiğinde alpler, gaziler gibi kahramanlıklar da göstermişlerdir. Bu yüzden İslâmiyet’in kabulüyle alp tipi aynı zamanda alp gazi ve alp eren tipine de dönüşmüştür.

Aslında bu üç nitelik, her şeyden önce Hz. Peygamber’in sıfatlarıdır. Yani biz ona hem alp hem gazi hem de eren gözüyle bakabiliriz. Dolayısıyla onun ümmetinden olan ve onun idealini sürdüren her insan da aynı nitelikleri kuşanmıştır.

⁸⁹ Arzu Kahraman, Anadolu Erenleri ve Anma Törenleri, s.22

İşte Battal Gazi, böyle bir tiptir. Ona “Battal” yahut “pehlivan-ı âlem”... Denilmesi alpliğini, “gazi” denmesi gaziliğini, “şah-ı evliya” denmesi erenliğini gösterir. Seyyid sıfatı da bu bağlamda onun hem soyca hem ideal bakımından Hz. Peygamber’e bağlılığıyla ilgilidir.

M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi isimli eserinde Battal Gazi’nin şahsiyet özelliklerine de yer verir. Bu konuda söylediklerimizin bir özeti sayılabilecek bu bölümü buraya alıyoruz.

“Daha çocuk denecek bir yaştan başlayarak, yalnız başına muhtelif yerlere gider; cesareti, silahşorluğu, kuvveti derecesinde de müthiş hilecidir. Bundan dolayı türlü hilelerle en korkunç düşmanlarının başını keser, ordularını bozar, birbirlerine kırdırır, herkesi İslâm’a davet ederek kabul etmeyenleri katleder. Muhtelif defalar esir olur. Lakin sonunda yine kurtulur. Kendisi şarap içmekten ve her türlü dini yasaktan çok çekinen, fevkalade dindar, muttaki, hatta birçok kerametlerin sahibidir. Sade İslâm ilimlerine değil, hatta Hıristiyanlık ahkâmına da etrafiyla vakıftır; mahir bir tabiptir, dini bahislerde bütün hocalar, keşişler, onun ilmine hayran kalırlar. Mefkûresi Rum diyarını İslâm dairesine sokmak ve bu uğurda şehit olmaktır, yoksa mesela mal ve ganimet kaygısı gibi ferdi emellere yabancıdır. Her vesile ile aldığı büyük ganimetleri gazilere bol bol dağıtarak kendisi gayet fakirane bir şekilde yaşar.”⁹⁰

Battal-name, onun bütün vasıflarını ayrıntılı bir biçimde anlatır. Buna göre:

FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

Battal Gazi, tam anlamıyla bir insan güzeldir. Güzel bir çocuk olarak doğmuş, kucığına alan onu bir daha bırakmak istememiştir. Hayatı boyunca da bu özelliğini korumuş, bu yüzden herkes tarafından çok sevilmiştir. Güzelliğinin yanı sıra iyi yapılı, uzun boyludur. Battal-name’de “Cafer, on üç yaşına girdi. Azim yal u bal, yirmi arş kadd ü kamet çekti.” ifadesi bunu gösterir.

Battal Gazi, aynı zamanda çok güzel ve etkileyici bir sese sahiptir. Bu özellik, ona bir Hak vergisidir. Battalnâme’de bu durum şöyle anlatılır: “Hak Teala Seyyid Hazretine öylesine güzel bir ses vermişti ki işiten kişi hayran olurdu..” Nitekim mücadelesi sırasında karşılaştığı kral kızları, onu görür görmez bu özelliğinden dolayı ona hemen âşık olurlar. Mesela daha sonra eşlerinden biri olacak olan Tariyun’un kızı Gülendam, Battal Gazi, zindana hapsedilince önce onun sesinden etkilenir. Daha

⁹⁰ Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, s.256

sonra yüzünü görünce ona âşık olur. “ Gülendam, teferruc ederken zindanın kapısına geldi. Seyyid Gazi, o esnada şiir okumaktaydı. Seyyid’in mübarek avazı Gülendam’ın kulağına erişti. Gayet hoş geldi. Ve bu sesin sahibinin nasıl biri olduğunu merak ederek onu görmek istedi. Zindanın kapısı açıldığında Gülendam, Seyyid’in yüzüne bir kez nazar kıldı ve öylesine etkilendi ki ona can-ı dilden âşık oldu.” Çünkü “Böyle bir cemel-i ba-kemal” hiç görülmüş değildi.

Battal Gazi’nin Kur’an, ezan, hutbe ve şiir okurken herkesi etkileyen sesi kadar, narası da çok etkileyicidir. Bu yönü ona savaşlarında büyük bir avantaj sağlar. Bu narayı duyanlar büyük bir korkuya kapılırlar. Battalnâme’de anlatılan hemen her savaşta onun narası mutlaka anlatımda yer alır. “O anda Seyyid-i Battal Gazi bir bülend nara urdu ki yer ile gök sanki birbirine dokundu.”, “ Ansızın bir nara peyda oldu. Sanıldı ki yer ile gök birbirine dokundu. Kâfir ve Müslüman dembeste kaldı ve nicelerinin çehresi çâk oldu.”, “Bir bülend nara öyle vurdu ki cem-i kâfir ve Müslüman sersemleyip nicelerinin aklı zail oldu. Zira kâfir ve Müslümanların bunun gibi heybetli bir nara işittikleri yok idi.”yahut “ Cafer’in artık sabrı kalmadı. Bulunduğu yerden yıldırım gibi bir nara attı ki duyanlar yer ile gök birbirine değdi sandılar. Müslümanlardan ve kâfirlerden ne kadar insan varsa sersemlediler.” Şeklindeki ifadeler bunu göstermektedir. Sonuç olarak duruşu, bakışı, konuşması, bu esnada gösterdiği heybet, çevresindekileri etkiler. Bu anlamda Hz. Ali gibidir. Heybetiyle düşmanlarına korku salar. “Kayserin askerlerinin yanına geldiler. Görürüler ki yüz bin kadar asker var. Kendilerini saklarlar ki Battal korkusundan... Seyyid’den korkarlar.” “Battal korkusundan bir şehirden başka bir şehre varılmaz. Karuban dahi yürümez.”

O, sadece fiziki güzelliği ile değil huyu, ahlakı ile de halk ve mahiyetindeki askerler tarafından çok sevilmektedir. Onda İslâm ahlak ilkelerine ters düşen hiçbir harekete rastlanmaz. İçki içmez, harama yaklaşmaz. Kadınlara gayr-ı meşru tarzda düşkünlüğü yoktur. Beğendiklerini ise nikâhlayarak alır.

AKLI VE ZEKÂSI

Battal Gazi, fiziken çok güçlüdür. Ama öyle anlar olur ki bu güç yeterli olmaz. Böyle durumlarda yani bilek gücüyle halledemediği pek çok sorunu akli ve zekâsıyla çözer. Mesela Kayser’in namli pehlivanlarından Ebriyanus ve Kebriyanus’la savaşırken, onların omuzlarında beş yüz batman ağırlığında güzler vardır. Böylesi bir güzün saldırısından fiziki bir güçle kurtulmak mümkün olmadığından zekâsını kullanır. Bu güzlere ellerinin ayasını vererek hamleyi savuşturur. Ardından güzü tutup hızlıca çekilince boşlukta kalan rakipleri tepe üstü düşerler.

Kimi zamanlarda ise daha farklı taktikler izler. Mesela babasının intikamını almak için Mihriyalil'in sarayına kılık değiştirerek girer ve kim olduğu sorulduğunda “ Çin vilayetindenim. Atama Sercayıl Zerker derler. At binmeye ve silahşorluk öğrenmeye heves ettim, der.” Onların bu şekilde güvenini kazandıktan sonra bir ziyafet sırasında hepsini sarhoş eder ve öyle öldürür.

Yine tek başına İstanbul'a geldiğinde, benzer bir kurnazlık sergiler. Rahip kıyafeti giyer. İncili çok iyi bildiği için onları kendisinin papaz olduğuna inandırır. Bir başka seferinde düşmanlarının kalesine girebilmek için bir çobanın elbiselerini giyer, onun suretine girerek hayvan sürülerini alıp kaleye o şekilde girer. Bu yüzden düşmanları tarafından “cazu” ve “sahir” olarak görülür ve onun hile ve tuzaklarına karşı uyarı yapılır. Kendisi de bu durumu “Erlik ondur. Dokuzu hiledir.” Şeklinde belirtir. Düşmanları da onun bu özelliğinin farkındadırlar. Nitekim Ketayun, onun hem yiğitliğini hem de bu yönünü şu cümlelerle anlatır: “Erlikte Zaloğlu Rüstem gibi, hilede cihanda eşi yoktur. Hatem-i Tai'den ve peygamber neslindedir. Kâh ruhban olur, kâh elçi olur.”

CESARETİ VE HÜNERİ

Battal Gazi, kahraman, cesur ve hünerli bir silahşordur. At koşturmada, gürz ve kılıç kullanmada çok ustadır. Silahşorlukta yenemediği hiç kimse yoktur. Mücadeleye tek başına girmekten çekinmez. “Allah'a sığınırım, hiç kimseden yardım beklemem.” diyerek tek başına düşman şehirlerine akınlar düzenler. Ordulara saldırır. Bir savaşında arkadaşları yardımına geldiğinde şöyle der:”Yarenler. Ben yalnızlığı severim. Siz bana ayak bağı olursunuz.” Seyyid, kalabalığı görüp uyandı. Gördü ki asker kendisini ortaya almışlar. Hemen ayağa kalktı. Şahin gibi nara vurdu hamle kıldı. Kâfirlerden birini aktardı. Onun atına bindi küffar askerlerini birbirine kattı. Bir demde elli atmış kâfir helak eyledi.”

Onun bu durumu Battalnâme'de şu cümlelerle anlatılır: “Aç kurt, koyun sürüsüne nasıl saldırırsa Cafer de kâfir askerlerinin içine öyle girdi.” Bir savaş esnasında gazilerden Cude ve oğulları savaş meydanına geldiklerinde onun durumunu , “Cafer, derya gibi kâfir askerlerine karşı tek başına savaşıyordu.” şeklinde anlatırlar.

Benzer bir durum, başka bir savaşta yaşanır. Müslüman askerleri, peş peşe düşman pehlivanları karşısında yenik düşerler. Artık kimsede meydana girecek cesaret kalmaz. İşte o anda “Seyyid baktı ki, meydana kimse girmiyor. Kâfir askerlerine hücum etti, bir anda kâfir kanın sel gibi aktı. Akşam oldu, dinlenme davulu çalındı. Seyyit döndüğünde adam kanından lale rengine bürünmüştü.”

Battal Gazi, tek başına sarayları basacak cesarettedir. O korkmadan hadiselerin üzerine üzerine gider. Korkusuzluğu “Allah, mal ve canları ile cihad edenleri, mertebeye oturanlardan üstün kılmıştır. Nisa-95” ayetinin müjdesinden kaynaklanır.

Battal Gazi, cesaret ve kararlılığını daha ilk mücadelesinde göstermiştir. Babasının mansıbını istediğinde kendisinin atasının öcünü alması gerektiği söylendiğinde büyüklerinin bütünü uyarılarına rağmen tek başına Mihriyayil'i öldürmeye gider ve bunu başarır. Bu hadise olduğunda henüz 13-14 yaşlarındadır.

Onun bu durumu Battal-name'de doğuşu müjdelenirken şöyle denir: “Pehlivanlıkta Hamza'ya, heybette Ali'ye benzeyecek, zekilikte Emir ve Ümmiye'den ziyade olacak. Yalnız yürüyecek.” Nitekim bu müjde de gerçekleşmiştir. Battal Gazi, burada belirtildiği gibi pehlivan yapılıdır ve çağının Hamza'sıdır. Pek çok mücadelesinde cihanın namlı pehlivanlarıyla güreşir ve onları alt eder.

Cesareti, savaş usulleri konusundaki mahareti onu asla katı, acımasız biri haline getirmemiştir. Merhamet, onun en belirgin özelliği olarak dikkati çeker. Mesela savaştığı birini önce İslâm'a davet eder. Bu teklif kabul edilmez ve karşı mücadele başlarsa ancak o zaman kılıcını kullanırken görürüz. Çünkü savaşın asıl amacı öldürmek değil yaşatmaktır. Bu yüzden “aman” dileyeni öldürmez. Yıllar sonra yine Eskişehir topraklarında yükselen “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” sözünün sahibi Edebali ile aynı hassasiyetlerin insanıdır. Merttir. O, dövüşte atından yere düşen düşmanlarına karşı kılıç kullanmayı doğru bulmaz. Kendisi de at sırtından iner ve kavgasına devam eder.

Yiğitliğini düşmanları bile takdir eder. Nitekim sonradan çok yakın bir arkadaşı olacak olan Ahmet Tarran'la ilk günkü mücadelesinden sonra Ahmet Taran ona hayran kalır: Battalnâme'de bu olay şöyle anlatılır: “Ahmer, ata bindi. Kendini topladı ve Cafer'in üzerine yürüdü. Cafer'in yiğitliğine hayran kaldı.” Akşam olduğunda ise onun şerefine kadeh kaldırır. Sevgilisi “seni kim böyle zebun kıldı?” diye sorunca Tarran, Cafer'in mertliğini, yiğitliğini öğer ve “ Ömrümde bunun gibi bir oğlan görmedim. Güzel yüzlü ve iyi huylu bir yiğit” diyerek onu takdir eder. Yine Kayser sarayında herkes gizliden gizliye de olsa bütün düşmanlıklarına rağmen onun cesareti ve yiğitliği takdirle anılır. Onun böyle görülmesinin sebebi, tam bir İslâm savaşçısı oluşuyla ilgilidir. O inandığı ilkeler çerçevesinde zayıfa, düşküne, kadına, mazluma asla el kaldırmaz. O, dövüşte bile atından yere düşen düşmanlarına karşı kılıç kullanmayı doğru bulmaz. Kendisi de at sırtından iner ve kavgasına devam eder

ÂLİM KİŞİLİĞİ

Kuran'ı çok küçük yaşta öğrenip ezberlemiştir. Hatta tefsir yapacak bir seviyededir. Dolayısıyla bir din âliminin müktesebatına fazlasıyla sahiptir. Bu yüzden zaman zaman minbere çıkar hutbe okur. Namaz kıldırır. Battalnâme'de anlatılan şu olay da onun bu yönünü gösterir: “ Cuma mescidi tamam oldu. Seyyid Hazret minbere çıktı. Hub avaz ile hutbe okudu. Kamusu hayran kalırlar.”

Yine Mihriyayil'i öldürmeye giderken uğradığı Şemmas'ın yanında olan şu hadise de onun bu yönünü gösterir: “ Cafer imamlık etti. Namaz kıldılar. Namazdan sonra Cafer, Kur'an-ı Kerim'den ayetler okudu ve tefsir etti. Şemmas bu duruma hayran kaldı.”

Bilgisi sadece İslâm diniyle ve onun kitabı olan Kur'an-ı Kerim'le de sınırlı değildir. Diğer dinlerin kitaplarını ve onlara ait ibadetleri bilir. Mesela bir papaz kadar Hıristiyanlığı, bir haham kadar Museviliği, bir Buda rahibi kadar Budizm'i iyi bilir.⁹¹ Bu dinlerin mensuplarıyla dini tartışmalar yapar. Ayrıca Arapça, Rumca ve İbranice'yi çok iyi konuşur. Hem kendi kültürüne ve inancına hem de başka kültür ve inançlara ilişkin bilgileri çok iyi öğrenmiş ve özümsemiştir. Bu aynı zamanda onun bir lider olarak düşmanını iyi tanımanın gerekliliğini bildiğini ve kendini buna göre yetiştirdiğini de gösterir.

Bir seferinde Bizans'a gittiğinde kendini keşiş kılığına sokar ve Kayser'in ve İstanbul'un en büyük ruhbanlarının karşısında Ayasofya'da öyle bir vaaz eder ki hepsi ona hayran kalırlar ve ondan asla şüphelenmezler. Battalnâme'de böyle bir macerası şöyle anlatılır:

“İstanbul'da bulunan bütün ruhbanlara haber gönderildi. Hepsi huzurunda toplandılar. Sabaha kadar konuştular. Seyyid, toplantıya son verdi. Daha sonra Arakıl, Kayser'e “Bir aziz ruhban geldi” diye haber ilettiler. Öyle bir nar-ı nurun(İsa'nın) ta kendisidir dediler. Ne kadar keşiş varsa hepsinden baskın çıktı dediler. Kayser, hemen silahlanın. Ayasofya'da toplanalım, o din ulusunu ziyaret edelim, hem de nasihat dinleyelim, dedi. Seyyid'i minbere davet ettiler. Seyyid, minbere çıktı. Sanki İsa'nın aynasıydı. Seyyid, çok nasihatler etti. Kayser ve diğer beyler, o kadar ağladılar ki kendilerinden geçtiler.”

Battalnâme'nin bir başka yerinde de böyle bir olay anlatılır. Buna göre Battal Gazi, yine kılık değiştirerek Rum askerlerinin içine girer. Kendisinden şüphelenilir. Bu durum karşısında olay şöyle

⁹¹ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı c.2, s.176

gelişir: “Seyyid, ağzını açtı, güzel sesiyle İncil’den bir iki ayet okudu. O ruhbanlar feryat ettiler ve “Bu şehir kurulalı beri böyle bir sultan gelmedi.” dediler.”

YARDIMSEVERLİĞİ

Zor durumda olan herkesin yardımına koşar. Hangi Müslüman “kâfir” elinde tutsaksa tek başına her türlü tehlikeyi göze alarak gider onları kurtarır. Yardım ettikleri sadece Müslümanlar değildir. Mesela bir seferinde bir Yahudi tüccarın âşık olduğu kızı saraydan kaçırıp onların bir araya gelmelerini sağlar. Başka bir seferinde babalarının mallına el koyan bir zalimi kendisine şikâyet eden iki kardeşin hakkını almak için ilgili kişiye bir name yazar. Battal’ın korkusundan o kişi gasbettiği malları iade eder.

Başka bir seferinde yaşlı bir adam ağlayarak yanına gelir ve iki oğlu’nun kayıp olduğunu söyler. Battal, hiç tereddüt etmeden atına binip o çocukları bulmak için Rum’a yönelir ve çocukları kurtarır.

Hele tutsak Müslümanları bu durumdan kurtarmak onun en önemli gayesidir. Nerede tutsak bir Müslüman’ın olduğunu duyarlsa duysun, tek başına oraya gider ve onları kurtarır.

Bu yönüyle zayıfları koruyan, zalimin korkulu rüyası olan bir şahsiyettir. Zayıf ve mazlumun dostu, zalimin düşmanı olan kahramanımız mazlumun dinini sormaz. Zorda olan kimse ona yardımcı olur. Mesela başka dinlerden beylerin kızlarını tutsak edildikleri diyarlardan onca tehlikeyi göze alarak kurtarıp babalarına teslim eder.

Daha da önemlisi, kendisine düşman olanların bile yardımına koşar. Mesela seraskerlik görevini kendisinden aldığı için Abdüselam, sürekli olarak Battal’ın aleyhindedir. Onu emirin ve Müslümanların gözünden düşürmek için elinden gelen her hainliği yapar. Ama o, Bizans’a esir düşen Abdüselam’ı kurtarmak için her türlü tehlikeyi göze alarak tek başına İstanbul’a gider. Abdüselam, hem tutsak edilmiş hem de çok işkence gördüğü için ölmek üzeredir. Battal onu kurtarır ve yaralarını iyileştirir.

DİNDAR KİŞİLİĞİ

“Her ne ki yapıyorum, din içindir.” Diyen Battal Gazi'nin dini inancı çok kuvvetlidir. Namazında daimdir. Hiçbir zaman ve hiçbir şartta namazını terk etmez. Bir keresinde namaz kılarken onu yakalamak isterler. Bağlayıp zincire vururlar. Battalnâme bu durumu “ Seyyid Hazret bağlanmazdı amma namazı da bozmazdı” şeklinde anlatır. Yine Battalnâme'nin pek çok yerinde “gelip anda abdest aldı. Ezan okudu. İbadetle meşgul oldu ve kırk gün oruç tuttu.” şeklinde ifadeler yer alır.

Yine dindar kişiliğinin, samimi inancının bir gereği olarak başarılarını kendine bağlamaz. Her mücadele esnasında zaferin Allah tarafından ihsan olunacağı şuuruyla önce dua eder. Mesela Ahmer'e cenge girişmeden önce “Ey Huda Bütün müşküller sana asandır. Bu zayıf ve biçare kuluna lutf u ihsan et” diye dua eder. Bu yüzden ilahi yardım sürekli olarak kendisiyle beraberdir. Bir seferinde tutsak Müslümanları kurtarmak için bir kaleye geldiğinde zorlu bir demir kapı görür. Ve şöyle dua eder: “ İlahi inayet ve hidayet senden. Bu Müslümanların halaslığını ihsan eyle” der. Bu inanç ve motivasyonla demir kapıya yaslandığında onu bulunduğu yerden çekip çıkarır.

Başka bir seferinde bir iftiraya uğrar. Münafık Ukbe'nin gerçekte Hristiyan olduğunu ispat durumundadır. Bir nişan bulması gerekir. Fakat bulamaz. Battalnâme'de şöyle anlatılır. “ Ukbe'nin evine geldi. Ne kadar aradıysa da bir türlü küfür nişanını bulamadı. Seyyid Hazret aciz kaldı. Şöyle dedi. “Ey Hak. Bu iş sana malumdur, ahir bu kişi kâfirdir. Beni bu halayıkların arasında sermase eyleme. Bi-hakk-ı enbiya ve evliya” dedi. İlahi yardım gerçekleşir. Kapalı bir kapıyı açıp aradıklarını bulur.

Yine bir savaş sırasında zorlu bir cenk olur. Müslümanlar zor durumda kalırlar. Battal, yüzünü göğe çevirerek ‘Ey Allah'ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahçup etme’ der. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıkar. Kâfir askerlerinin göz çukurları toprak ile dolarak gözleri kör olur. Battal, atını sürüp safları yararak bayrağın yanına gelip bayraktarı iki parça eder ve bayrağı indirir. Bu hadise üzerine kâfir askerleri korkup kaçmaya başlarlar.

Battal Gaziye ilahi yardım bazen keramet şeklinde de kendini gösterir. Mesela İlyas peygamberin duasını okuyarak hastaları iyileştirir. Ölüleri diriltir. Bir defasında kendinden bir keramet isterler. Bunu gösterirse kerameti isteyenler Müslüman olacaklardır. Yakında ölen iki gencin diriltmesini isterler. Battalnâme'de bu olay şöyle anlatılır: “Seyyid hazret seccadeyi o mezarların üzerine örttü. Hazreti İlyas duasını okudu. Müslümanlar âmin dediler. Seyyid hazret duayı tamamladı. Elini yüzüne sürdü. Hak tealinin kudretinden o mezar yarıldı iki kişi başlarından toprağı saçıp çıkageldiler.

O anda bu durumu görenlerin hepsi kelime-i şahadet getirip Müslüman oldular.” Mezardan çıkanlar Battal Gazi’den bu dünyada kalmak istemediklerini o duayı tekrar okumalarını istediler. Dua okununca o iki vücut yüzlerini yere koyup canlarını Hakka ısmarladılar.”

Başka bir seferinde ona zehir içirirler. Kendinden geçip hastalanır. Saçı sakalı dökülür. O esnada bir kadın bir ilaç şişesiyle gelir. İlacı içince hemen iyileşir. Kadına kim olduğun sorduklarında şu cevabı alırlar. “ Adım Rabia’dır. Medine’de Hz. Peygamberin türbe-i şerifinde bulunurum. Bir sabah vaktinde türbeden bir avaz geldi. Ya Rabia şu şişeyi al ve benim oğlum Battala tez ulaştır. İçsin ve ağusundan halas olsun. Ben de şişeyi alıp geldim.” Bu ilahi bir yardımdır. Nitekim o hatun birden bire kaybolur. Arasalar da bulamazlar.

Kimi zaman da zor duruma düştüğünde bizzat Allah tarafından dolaysız korunur. Bu tür olaylardan bir tanesi şöyledir:” Kebriyanus gürzünü Cafer’e havale etti. Cafer, kalkanı ile karşı koydu. Gürz indi, değdi ancak bir kılına bile zarar gelmedi. Allah korudu.” Başka bir savaşta da olay şöyle gerçekleşir: “ Ahmer, gürzüyle saldırdı. Cafer, Ahmer’in gürzüne karşı sırtını tuttu. Hak Teâlâ sakladı ve bir kılına bile zarar gelmedi.” Başka bir olayda ise savaşta Müslümanlar zor durumda kaldıklarında Battal Gazi dua eder ve hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıkar. Toprak savrulur ve kâfirlerin göz çukurlarını doldurarak onları kör eder. Yine başka bir savaş sırasında Battal tutsak edilir ve elleri bağlanır. Onu öldürmeye gelen kılıcıyla saldırdığında Allah’ın kudretiyle kılıç, Seyyid’in elinin bağına dokunur ve elleri çözülür.

Bazen de bu yardım Hızır nebi’nin gelmesi şeklinde olur. Kızını istediğinde Emir Ömer, bu işe hayır diyemez ama onun yapamayacağını sandığı bir şart öne sürer. Battal, Hindistan’a gidecek ve ak fili getirecektir. Zor bir iştir. Yine Allah’a sığınır ve “ Ya Rab! Bana yardım et ve kuvvet ver.” diye dua eder. Battalnâme’de bu olayın devamı şöyle anlatılır: “ Abdest alıp namaz kıldı. Duasını yapıp ellerini yüzüne sürdü. Uykusu geldi ve yatıp uyudu. Kulağına at kişnemesi geldi. Seyyid, uyanıp doğruldu. Hızır Aleyhisselam’ın çıkıp geldiğini gördü.” Hızır, daha sonra ona hemen atına binmesini, kamçı vurmasını ve gözünü kapamasını söyler. Battal Gazi denileni yapar. Gözlerini açtığı anda kendini denizin öte yanında bulur.

Bu tür kurtuluşları bazen bir dua okumak şeklinde de gerçekleşir. Düştüğü cehennem kuyusundan üç yüz kere İhlâs suresini okuyarak kurtulur. Yine Ayet’el Kürsî’yi okuyarak benzer bir tehlikeyi savuşturur. Okuduğu dualar sayesinde hiç beklemediği mucizelerle de karşılaşır. Bir seferinde yine kuyuya atılmıştır. Açlıktan ölmek üzeredir. Yılanın biri ağzına bir taş koyar. Kendisi bu olayı şöyle

anlatır.” Allah’ın adını andım ve o taşı ağızıma attım. Sanki çok değişik yiyecekler yemiş gibiydim. Karnım doydum, gözüm açıldı.”

İlahi yardımın bir başka şekli de Hz. Peygamber’in kendisine sürekli yardımcı olmasıdır. Bu yardım, Hz. Peygamber’in ilgili kişilerin rüyasına girmesiyle olur. Bu tür hadiselerden biri şöyledir: Kayser’in adamları karısı Zeynep’i kaçırlar. Zeynep Hatun’u kurtarmak için Kayser’in sarayına gizlice girdiğinde kendisine Kayser’in kızı Maḥpiruz yardım eder. Gerekçesini ise şöyle anlatır: “ Kırk gündür Resul Hazretlerini düşümde gördüm. Yanında kırk Müslüman vardı. Resul hazretleri dedi ki “Bu kırk kişiyi cennete gönderdik. Ben de dedim ki, kırk günden sonra yukarıdan aşağıya kim inerse ben seni ona verdim.” O gece kırkıncı gecedir. İnen kişi ise Battal’dır. Maḥpiruz’un yardımıyla gizlice kement atıp saraydan kaçarlar ve sonunda Maḥpiruz, Battal’ın yeni eşi olur.

Başka bir seferinde Battal Gazi, yakalanıp zindana atılır. Hz. Peygamber, Kilab’ın oğlunun rüyasına girerek onun Müslüman olmasını sağlar ve ona Ebubekir adını koyar. Ardından da “Ya Ebubekir! Benim oğlum Battal’ı zindandan çıkar ve ona yoldaş ol.”der. O da denileni yapar ve Battal’ı zindandan kurtarır.

İDEALİ

Battal Gazi, kendi ifadesiyle “ gece ve gündüz din yolunda savaşıyor” biridir. Kavgası da kuru cihangirlik kavgası değildir. Vahiy gereğince “ Resulüm Muhammed Aleyhisselam’ın mübarek hatırı Rum’a(Anadolu) meyletti. Ben de o vilayeti ümmetine nasip ettim. Zamanı geldiğinde Kiliselerini yıkacaklar, yerlerine mescitler medreseler yapacaklar.”

İdealine sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim bu duasında bunu kendisi şöyle belirtir: “ Ey Halık Bu biçare ve miskin kuluna lütuf ve ihsan edip yardım kılarsın. Kuvvet ve kudret veresin. Bu Rum memleketini Müslüman idesin. Kiliselerini yıkam, yerine mescidler ve medreseler yapam.”

Battalnâme’nin başka bir yerinde de bu idealini benzer cümlelerle şu şekilde açıklar:

“Tamamen Rum-ı Müslüman idem. Kiliseleri yıkam, mescidler ve medreseler yapam.” Yine başka bir yerde “Allah’ın ismi ve Muhammed Mustafa’nın nurunun devamı için” savaştığını söyler. Davası bu olunca hiçbir zaman nefsi davranmaz. Nitekim savaş esnasında bu idealin bir gereği olarak hasmını önce Müslümanlığa davet eder. Kabul ederse onu din kardeşi sayar ve kucaklayıp bağrına basar. Değilse öldürür. Yahut haraç vermeyi kabul ederlerse bu konuda bir anlaşma yapıp onları serbest

bırakır. “ Battalnâme'nin daha ilk bölümünde babasının katili Mihriyali'ye de aynı teklifi yapar. “ Ben Hüseyin Gazi'nin oğluyum. Adım Cafer'dir. Atamın kanını almaya geldim. Şimdi eğer Müslüman olursan kurtuldun. Yok dersen başını keserim.” Bu teklif, karşılaştığı her “kâfir” için aynıdır. Mesela Simbat'la karşılaştığında da benzer teklifi yapar. “Ben Battal'ım, kâfirlere zehr-i kattalım. Ya lâin. Tiz imana gel. Yoksa canını alırım.”

Battal'ın inancından taviz vermemesi kadınlarla olan karşılaşmalarında da görülür. Orada da nefesine kapılmaz. Nitekim Tariyun, Battal'ı yakalayıp hapse attırduğunda kızı, “Gel benim dinime gir, seni bu zindandan kurtarayım ve seninle evleneyim” telifini yapar. Fakat Battal “ Din Muhammed dinidir. Din-i İse niye gerek” diyerek bu teklifi kabul etmez.

Battal Gazi, hayatı boyunca bu ideale göre yaşamış ve savaşmıştır. Vefatına yakın bir zamanda bir Cuma günü minbere çıkar, hutbe okur. Namazı kırlarlar. Ardından vaaz ve nasihat bölümüne geçilir. Şahadetini hissetmiş olacak ki dostlarıyla helalleşmek ister. İşte bu esnada söylediği şu sözler de onun hayatı boyunca ne adına savaştığını gösteren cümlelerdir: “Gücüm, takatim yettikçe din yolunda gayret ettim. Gâh karada, gâh denizde her ne ettimse nefsim için etmedim. Allah rızası için ettim. Siz de Allah rızası için edin. Her ne yaparsanız nefsin arzusu için yapmayın. Allah rızası için yapın. Altına gümüşe aldanmayın.”

Hayatı boyunca bu ilkelere sadık yaşayan Battal Gazi, bunun bir sonucu olarak savaşlarda asla ganimet almamış, elde edilenleri silah arkadaşlarına dağıtmıştır. Battalnâme'de her savaşın sonunda bu durum şu cümlelerle anlatılır: ” Çok mal çıkardılar. Seyyid Hazret aldığını üleştirdi. Bir habbesini kabul etmedi.”, “ Kırk yük altın ve gümüş var idi. Cümlesi kaldı. Seyyid Hazret hepsini gazilere dağıttı.”

Mal konusundaki tutumu, hayatının her olayında aynıdır. Bir seferinde büyük bir zafer kazanır. Halife bu durumdan çok hoşnut olur. Sarayın bütün mallarını Seyyid'e bağışlar. Seyyid bunları miskinlere, dervişlere üleştirir. “ Ganimet malını Seyyid katına cem eylediler. Seyyid Hazret bunları dervişlere ve fakirlere bahşeyledi. Biraz mal ve bin deve Kâbe fukarasına gönderdi ve dahi anda bir zahit ve abid var ise onlara dahi gönderdi. Hemen kendine bir kılıç ve bir at kaldı. Cümlesini üleştirdi.”

Battal Gazi'nin başından geçen şu olay da onun dünya malına bakışını yansıtan ilginç bir örnektir. Oğulları hocalarına hediye götürmek isterler. Battal'ın verecek bir nesnesi dahi yoktur. Üstünden cübbesini çıkarıp verir. Karısı bu durum karşısında:

-Senin gibi eşi âlemde bulunmayan birinin oğullarına hediye verecek bir şeyinin olmaması ve cübbeni, kaftanını vermen reva mıdır? Dediğinde ona şu cevabı verir:

-Ey sevgili! Benim ceddimin Resul Hazretleri olduğunu, kâfiristandan aldıkları bu kadar altının, malın tümünü dervişlere, miskinlere dağıttığını, sırtında giydiği libastan başka bir pulunun olmadığını bilmiyor musun? Ali ve Hamza da böyleydiler. Bunların hiç biri dünya malına meyletmedi. Her şeyi Allah rızası için yaparlardı. Ben de onların aslındanım. Asil olan, hata yapmaz, dünyalık toplamak benim elimden gelmez, dedi.”

Battal Gazi, bu yüzden oldukça yoksul bir hayat sürmüştür. Atından, kılıcından ve gürzünden başka dünyalık hiçbir şeyi yoktur. Nitekim bir seferinde bir konuda herkesin yardımında bulunması istenir. Kimi koyun, kimi yağ, kimi buğday verirler. Sıra Battal’a geldiğinde şöyle der: “Yarenler. Benim dar-ı dünyada nesnem yoktur. Ama bir şikâr edeyim. Her ne elime geçerse vereyim.” der.

Menkıbelere göre oğlunu yetiştiren hocaya hediye göndermek ister ancak hediye edeceği bir şey yoktur. Üzerindeki cüppesini çıkarır ve hediye olarak gönderir.

VASİYETİ

Battal Gazi, son olarak girdiği savaşta şehit olur. Battalnâme’deki anlatıma göre şehit olduktan sonra yıldırım çakar, yağmur yağar ve vücudu görünmez olur. Durumu öğrenen oğulları Ali ve Nezir yedi bin erle Battal Gazi’yi aramaya gelirler. Fakat bulamazlar. İşte o gece babalarını rüyalarında görürler. Bir buraka binmiş, başında tac, alnında hilal, şehitler katında oturmaktadır.

Battal Gazi, bu durumda iken oğullarına şu vasiyeti yapar. Bu vasiyet, Battal Gazi’nin gaza misyonunun vefatından sonra da devam etmesi arzusunda olduğunu gösterir. Öte yandan bu vasiyette söyledikleri onun hayatı boyunca inandığı ilkeleri de bir kez daha belirten bir özellik taşımaktadır. Bu da gösteriyor ki, Battal Gazi, sadece ün, şan peşinde koşan bir savaşçı değil, hayatını kutsal bir gayeye adanmış bir İslâm savaşçısıdır.

Vasiyet şöyledir:

“Ey canım oğullarım! Bundan sonra beni dünyada aramayın. Ben Hak Teâlâ hazretlerine vasıl oldum. Ama benim kalbim sizinledir. Siz de din yolunda sıkı durun. Daima Allah rızası için gaza edin.

Nefsinize aldanmayın. Yiğitlinize ve pehlivanlığınıza mağrur olmayın. Dünyayı devlet edinmeyin. Hiçbir yaradılmışa hakaret nazarıyla bakmayın. Her yıl Mekke ve Medine'ye hediyeler gönderin. Acizlere yardım edin. Danışmadan iş işlemeyin ki sonra pişman olmayasınız. Her işte Allah'tan yardım isteyin. Zalimlerle sohbet etmeyin. Onların sohbeti, gönülleri karartır. Daima hayır ve bağıştan uzak durmayın. Eğer bu vasiyetlerimi tutarsanız kıyamet gününde yüzünüz ak olsun...”

Battal Gazi'nin bu vasiyeti daha sonra şair diliyle de nazmedilmiştir:

*Dedi oğullarına, kim, siz beni
Bu cihanda, sanmağız herkim beni*

*Hakk'a vasıl olmuşam, olun âgah
Himmetimi ideyim size penah*

*Hem yetim olanlara izzet edin
Hem zâif olanlara hürmet edin*

*Meşveretsiz işlemen size bir işi
Sonra peşiman olup teşvişi*

*Esten Allah'tan hidayet daima
Tâ inayet ide size daima*

*Zalim olanlara izzet etmeğiz
Hayr ihsan etmeği terk etmeğiz*

*Bu fenâ dünyada mağrur olmağız
Zikr ü taat etmeden kalmağız*

*Tâ ki size yarın olmaya azâb
Bunu dedi geçti gitti o habâb⁹²*

⁹² Kutlu Özen, Sivas Yöresinde Battal Gazi ve Onun Silah Arkadaşları ile İlgili İnanışlar, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler- s.84-85

3. Bölüm

BATTAL GAZİ'NİN MÜCADELESİ

“Battal Gezi, ülküsü gereği, Anadolu’da savaşlar vermiş, Bizans İmparatorluğu’nun merkezi olan İstanbul’a yürümüştür. Onun ülküsü “Diyar-ı Rum” denilen Anadolu’yu, “Diyar-ı İslâm” yapmaktır.”

TAHİR KUTSİ MAKAL

CENKLERİ

Battal Gazi'nin hayatı Anadolu'da Bizanslılara yapılan savaşlarda yaptığı mücadelelerle geçmiştir. Onu şöhrete kavuşturan asıl kahramanlığı ise İstanbul kuşatması sırasında olmuştur. Arap kaynaklarında Battal'ın Mesleme komutasındaki ordu içinde Bizans'ı kuşatmasına ve Rum diyarındaki diğer seferlere katıldığını bildirilmektedir. Taberi, Battal Gazi'nin içinde bulunduğu muharebelerden ikisi hakkında bilgi vermektedir. Bunlardan ilki Battal'ın arkadaşlarından Abdülvehap bin Buht'un şehit olduğu muharebe, diğeri ise Akroinon yakınlarında olan ve Battal'ın Bizanslıları mağlup ettiği muharebedir.⁹³

İbn-i Kesir'de de onun siyasi ve askeri sahada yaptıklarıyla ilgili şu kayda rastlanmaktadır. Abdülmelik bin Mervan, Battal'ı Misis şehrine vali olarak atamış,⁹⁴ Battal, bu görevi esnasında Bizans(Rum) diyarına küçük bir müfreze göndermiş, aradan bir hayli zaman geçtiği halde arkadaşları dönmeyince, bizzat kendisi atına atlayarak Amuriye'ye varıp arkadaşlarını kurtarmıştır.⁹⁵

Menkıbevi hayatında ise Battal'ın mücadeleleri daha ayrıntılı olarak yer alır. Buna göre onun mücadelesi bir av esnasında Rum beylerinden Mihriyayil tarafından öldürülen babasının intikamını almakla başlar. Ardından babasının yerine serasker olabilmek için Kayser'in ordusuyla savaşır. Zaferle biten bu savaştan sonra kendini bütün Malatya beylerine ispatlar ve serasker olur.

⁹³ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, s.38

⁹⁴ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyit Battal Gazi, s.20

⁹⁵ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, s.38

İLK CENGİ VE BABASININ İNTİKAMINI ALMASI

Battal o zamanki adıyla Cafer üç yaşına geldiğinde babası Hüseyin Gazi bir gün ava çıkar. Bir geyiğin peşine düşer. Geyik, Mamuriyye şehrinin beyi Mihriyayıl'ın çadırına kadar koşar. Mihriyali, gazaba gelerek geyiği kovalayanı bulup öldürmelerini söyler. Adamları, çadırın dışında Hüseyin Gazi ile karşılaşır. Geyiği neden kovaladığını sorarlar. O da kimliğini açıklayarak “Geyik benim gönlüme hoş geldi. Ya verirsiniz ya da başınızı vururum” diyerek adamlara meydan okur. Hüseyin Gazi ile Mihriyali'nin adamları ile cenge tutuşur. Fakat sayıca kalabalık ordu karşısında tutunamaz ve şehit edilir. Böylece Battal Gazi çok küçük yaşta yetim kalır.

Hüseyin Gazi şehit edilince seraskerlik görevi boşalmış olur. Emir Ömer, adamlarını toplayarak bir serasker seçilmesini ister. Göreve aslında Cafer'in getirilmesi gerekmektedir. Fakat yaşı küçük olduğu için “Atasının yerine kaim-i makam olamaz.” denilerek o büyüyene kadar bu görev Abdüsselam'a verilir.

Cafer, ilim tahsilinin ardından cengâverlik eğitimini de bitirince bir gün arkadaşlarıyla şehir dışına çıkarlar. Bir su kenarında abdest alıp namaz kılarlar. Tefsir ilminden ve peygamberin hadislerinden bahsederler. Cafer, bu konuda arkadaşlarını kendisine hayran bırakır.

Daha sonra; arkadaşları onun nasıl bir cengâver olduğun anlamak için bir ata binmesini ve marifetlerini göstermesini isterler. Cafer, denilenleri yapar ve onları hayran bırakacak hüneler gösterir. Bunun üzerine onun babasının görevini ne zaman alacağını sorarlar. Bu durum, Cafer'in gönlünde seraskerlik arzusu uyandır. Akşam eve geldiğinde bu fikrini annesine açar. Onun bütün karşı koymalarına rağmen ertesi gün Emir Ömer'e giderek “ Atamın görevini talep ederim. Şimdiki halde pehlivanlıkta, vurmada, tutmada hiç kimseden ayağı kalmam. Niçin benim atamın görevini başkaları tasarruf ederler.” der.

O sırada orada bulunan Abdüsselam, “Senin atan hüner gösterdi, mansıp aldı. Sen de hüner göster, ondan sonra mansıp iste. Senin atanın kanı henüz yerde kurumadı. Senin mansıp istemen ne haddine.” der. Dahası onun onurunu kırmak için “Senin için bir mescit veya medrese köşesinde oturup ilim öğrenmektir. Erlik davasını kılmak senin için değildir.” Dedikten sonra isteğinin olabilmesi için babasının katili Mihriyayıl'i öldürmesini ister. Eğer böyle yaparsa mansıbı kendi elleriyle vereceğini belirtir.

Bu süreçten sonra Battal Gazi'nin ilk olarak babasının intikamını almak üzere onu Mamuriye(Ankara) şehrinin beyi Mihriyayil'i öldürmek için yola çıkmak olur. Lalası Tevabil'in onu caydırmak için, düşmanın korkunç yapısını tasvire çalışması boşunadır. Yine anasının yalvarmaları da boşa gider. Battal yolundan dönmeyecektir.

Battal, işte bu duygularla babasının katilinin sarayına gitmek üzere yola çıkar. Akşama kadar yol aldıktan sonra aslında Müslüman olan fakat rahip olarak bir manastırda görev yapan ve Müslümanlara istihbarat sağlayan Şemmas'ın yanına gelir. Şemmas, ona nasihatler eder ve Bizanslılar hakkında bilgiler verir.

Ertesi gün sabah namazını kıldıktan sonra yola çıkar. Bir atıyla karşılaşır. Bu kişi Mihriyayil'in kardeşi Şemaseb'dir. Ona kim olduğunu sorar. Cafer de kendini bir Çinli olarak tanıtır ve amacının silahşorluk öğrenmek olduğunu söyler. Şemaseb, kendinin iyi bir silahşor olduğun eğer isterse bu sanatı kendisine öğretebileceğini söyleyince Cafer, vuruşma teklifinde bulunur. Cafer, Şemaseb'i alt eder. Öldürmeden önce İslâm'ı kabul etmesini söylerse de bu teklif kabul edilmez.

Böylece Cafer, davası uğrunda ilk olarak Şemaseb'i öldürür. Onu bir yere gömerek yoluna devam eder. Mihriyayil'in sarayına kadar gelir. Burada yine kimliğini gizleyerek kendini "Çin'den gelen ve silahşorluk öğrenmek isteyen biri gibi tanıtır ve böylece saraya girmeyi başarır. Sonra da en uygun bir fırsatı bularak bir işret anında içkiden kendini kaybetmiş olan Mihriyayil'i bir yumruk darbesiyle yere yıkar ve göğsü üzerine çıkararak onu İslâm'a davet eder. "Ben Hüseyin Gazi'nin oğlu Caferim" diyerek de kimliğini açıklar.

Mihriyayil, onun bu teklifini kabul etmez ve Cafer onun başını keserek öldürür. Dahası Mihriyayil'in sarayında on dört meşhur Hıristiyan beyini de İslâm'ı kabul etmedikleri için öldürür. Cafer, bu olaydan sonra Malatya'ya döner.

KAYSER'İN ORDUSUYLA SAVAŞMASI

Bu olaydan haberdar olan Kayser, yiğit silahşorlarının intikamını almak üzere Malatya'ya sefer düzenler. Dört oğlu ve güçlü silahşorların katıldığı kırk bin kişilik ordu ile Malatya şehrine gelir. Serasker Abdüsselam, bu kuşatma karşısında aciz kalır. Cafer'i tek başına hareket etmekle ve Müslümanların başına bir felaket getirmekle suçlar.

Cafer, Emir Ömer'in de aciz kaldığını görünce “madem sorumlusu benim, tek başıma bu işi halledeceğim” diyerek evine gelir. Atını eğler. Silahlarını kuşanarak tek başına cenk meydanına gelir. Sabah onu camide görmeyen Emir ve diğer Müslümanlar, durumdan çok endişelenirler ve “ O, daha çocuktur, başına bir felaket gelmesin” diye çare aramaya başlarlar. Cude Gazi ve dört oğlu Cafer'e yardımcı olmak için yola çıkarlar. Cafer ise kırk bin kişilik bir ordu karşısındadır. Ve savaş başlar. Önce ortaya pehlivanlar çıkar. Cafer, bunlardan Kayserin en seçkin kahramanlarından olan Ebriyanus ve Kebriyanus'u akıl ve bilek gücünü birlikte kullanarak yener.

Bu sırada Malatya Beyleri yanlış yaptıklarını anlarlar ve orduyu toplayıp Cafer'e yardıma giderler. Battalnâme'de olayın bu kısmı şöyle anlatılır:

” Bu arada Emir Ömer de askerleriyle çıka geldi. Tekbir sesleriyle hamle kıldılar. Cafer bu durumu görünce iyice coşar. Pek çok düşman askerini öldürür. Müslüman Türk ordusu burada büyük bir zafer kazanır. Savaşa gelen kayserin oğullarından Rebi tutsak edilir ve Müslüman olur. Müslümanlar, Malatya'ya dönerler.”

SERASKER OLMASI

Cafer'in bu ilk iki mücadelede gösterdiği başarı, kendisini kanıtlaması için yetmiştir. Malatya beyleri, artık ona güven duymaya başlarlar. Zaferi kutlamak için yapılan toplantıda Cude ve oğulları “Biz bundan böyle Cafer'in kuluyuz” diyerek ona bağlılıklarını bildirirler. Bu, onun serasker olması gerektiğinin de bir ifadesidir. Nitekim bunu anlayan Abdülvahab Gazi, ortaya çıkıp söyleyecek bir sözü olduğunu belirtir. Elinde bir bohça vardır. Orada bulunanlara bunu göstererek şöyle der:

“Bu emanet Cebrail vasıtasıyla cihanın övdüğü Muhammed Mustafa'ya iletilmiştir. Cebrail gelmiş ve bu emanetlerin verileceği yiğidin vasıflarını saymıştır. Bu yiğit Rum'u Müslümanlara açacak, kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacak kişidir. İşte belli nişanların bulunduğu bu bohçayı Cebrail, Resul Aleyhisselam'a vermiş. Resul Hazretleri de bana ve ashaba bu durumu bildirdi. Ben bu sayılan vasıfların tümünü bu yiğitte gördüm. İşte Resul'ün mektubu!” diyerek onu Emir Ömer'e uzatır. Mektup, Hz. Ali'nin kalemiyle yazılmıştır ve içinde şunlar yer almaktadır:

“Ben Allah'ın Resulüyüm. Ey benim makbul ümmetlerim! Size malum olsun ki âlemlerin yaratıcısı buyuruyor ki senden iki yüz yıl sonra Malatya'da bir oğlan doğa ve adı Cafer ola. Ay yüzünde bir ben ola. Kızıl yüzlü, uzun boylu bu yiğit bütün Rum'u kâfirlerden kurtara. Kiliseleri yıkıp yerine

mescitler yapa. Benim ümmetinden o zamana kimler kalıra Cafer'e tabi ola ve emrinden çıkmaya. Ahir zaman peygamberi olan ben Cafer'den hoşnudum. Yüce Allah'ın emriyle Abdülvahab'ı o tarafa gönderiyorum. O yiğide erişe ve benim selamımla birlikte ağzımın tükürüğünü ona aktara.”

Mektubun okunması bittikten sonra Abdülvehab Gazi, kendi boğazını göstererek orada fındık büyüklüğünde bir nesne olduğunu söyler. O anda o nesne Abdüsselam'ın ağzından çıkıp Cafer'in ağzına girer. Bu durumu gören Emir ve yanındakilerin artık hiç şüpheleri kalmaz. Durumu halifeye bildirirler. Sekiz gün sonra ondan gelen izin belgesiyle babasının seraskerliğine Cafer'in adını yazarlar. O, artık bundan böyle Müslüman ordusunun seraskeridir.

AHMER İLE CENGİ

Battal Gazi, serasker olduktan sonra, bir önceki savaşta büyük bozguna uğrayan Kayser bunun üzerine daha büyük ordu toplayarak oğlu Şemun'u, Şemmas ve en önemli pehlivanı Ahmer'le birlikte Malatya üzerine gönderir. Malatya gazileri haberi alınca onlar da bir ordu toplarlar. Fakat sayıca düşman ordusundan azdırlar. Stratejik bir taktik uygulayarak bir dağın eteğine ordugâh kurup çevresini hendekle kazarlar. Savaşta hendekten dışarı çıkıp içeri girilebilecek bir savunma hattı oluşturulmuş olur. Savaş esnasında ilk olarak taraflar arasında teke tek mücadeleler yapılır. Bu zaten o dönem savaşlarının bir geleneğidir. Bunun bir amacı da iki tarafın ordularını savaşa motive etmeleridir. Öyle de olur.

Bu cenkte son olarak Cafer ile Ahmer karşı karşıya gelirler ve Cafer Ahmer'i yener. Akşam olur ve herkes kendi tarafına çekilir. Cafer, Ahmer'i takip eder ve onu konağında bulur. İki güreş tutarlar ve kim yenerse, yenilen onun dinine girecektir. Cafer, Ahmer'i yener ve Ahmer Müslüman olup Ahmed-i Tarran ismini alır. O da Cafer'e, Battal Gazi ismini verir. Fakat bu durum, hemen açığa konmaz. Bir gün sonra Ahmed-i Tarran savaş meydanında Seyyid Battal ile tekrar karşılıklı cenge girer. Tekrar yenilince artık yeni kimliğini açıklar ve kayserin ordusuna karşı savaşmaya başlar. Artık savaş, ferdi mücadelelerden çıkıp toplu savaşa dönüşmüştür. Fakat Kayserin ordusu sayıca çok fazladır ve Müslümanların ordusu giderek güç duruma düşmektedir. Bu sırada Cafer'in duasıyla birlikte Allah tarafından bir fırtına çıkar ve kâfir askerinin üstüne tozu toprağı götürür. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başlarlar. Böylece kâfir askeri bozguna uğrar.

ŞEMUN'LA SAVAŞI

Bir önceki savaşta sayıca daha az bir ordu tarafından uğratıldığı hezimet Kayser'i çok öfkelenmiştir. Çok geçmeden Kayser'in oğlu Şemun beş yüz bin asker toplayarak Malatya üzerine yürür.

Malatya gazileri sayıca yine azdırlar. Ancak yirmi bin asker toplayabilirler. Tekrar önceki savaştaki dağın eteğine gelip kuyular kazarlar. Bu arada savaş meydanına Battal Gazi'nin eşi Zeynep Banu da gelir. İki taraf da savaş meydanına yerleşir.

Kayser'in komutanı, Emir Ömer'e Battal'ı teslim etmesini ve her yıl haraç vermeyi kabul etmesini ister. "Değilse ne kadar Müslüman varsa ateşle yakarım" tehdidinde bulunur. Bu teklif, tabi ki kabul edilmez ve mücadele başlar.

Üç yüz kişilik ilk grubu Seyyid ve on silah arkadaşı tek başlarına bozguna uğratırlar. Daha sonra kâfir askeri dağı kuşatır ama Müslüman askerler buna da fırsat vermezler. Sonraki günler teke tek vuruşmalarda Seyyid Battal Gazi ve silah arkadaşları başta İstanbul Tekfur'u olmak üzere birçok kâfir beyini öldürürler.

En son bu hâli gören Kayser'in oğlu Şemmas dayanamaz ve meydanda Battal Gazi'yle dövüşmeyi dener. Battal Gazi, onu kolayca etkisiz hale getirerek bağlayıp esir eder. Şemmas, bir fırsatını bulup kaçar. Daha sonra bütün kâfir askeri hamle kılar. İki ordu birbirine karışır, kan gövdeyi götürür. Dalgalanan Haçlı Bayrağı devrilir. Kâfir askeri bozguna uğrayıp kaçmaya başlar.

KARISINI SARAYDAN KURTARMASI

Bu arada çadırda bağlı olan Şemmas ellerini çözüp kaçmayı yine başarır. Battal, Şemmas'ın peşine düşer. Bir su kenarında karşılaşır. Battal, onu tekrar yakalayıp bağlar ve bir çadıra hapseder. Fakat Şemmas, yine kaçmayı başarır ve öldürmek kastıyla Seyyid'in çadırına gelir. Seyyid, çadırında değildir. Fakat eşi Zeynep Hanım içeridedir. Şemas, Zeynep Hanım'ı kaçıtır.

Ertesi sabah, Battal, durumu anlayınca tekrar Şemmas'ın peşine düşer ve İstanbul'a kadar gider. Kılık değiştirerek önce bir kiliseye varır. Şemmas'ın nerede olduğuna dair bir bilgi öğrenmeye çalışır. Yerlerini öğrenip oraya doğru yola çıkar.

Kayser, Zeynep Banu'yu küçük kızı Mahpiruz'un yanına yerleştirmiştir. Battal, bir gece vakti harekete geçer. Sarayın damına çıkar. Bir pencerenin açık olduğunu görür. Biraz yaklaşınca içeride eşi Zeynep'le Mahpiruz'un olduğunu anlar. İçeri girer. Mahpiruz, Müslüman olmaya hazırdır. Zira kırk gündür Hz. Muhammed'i rüyasında görmekte ve Hz. Peygamber ona pencereden gelen ilk kişiyle evleneceğini söylemektedir. Mahpiruz, gelenin Battal olduğunu anlayınca çok sevinir. Battal, Eşi Zeynep ve Mahpiruz hep birlikte saraydan gizlice kaçarlar.

Durumu öğrenen Kayser, oğullarını yine büyük bir orduyla Battal Gazi'nin ardından gönderir. Yolda karşılaşırlar. Mahpiruz, Battal'ın yanında kahramanca dövüşür ve ağabeyleri Şemmas ve Konstantin'i yaralar. İkiz kardeşi Ramini'yi ise Müslüman yapar. Battal Gazi, Ramini, Zeynep Banu ve Mahpiruz, böylece üzerlerine gelen orduyu bozguna uğrattırlar.

ABDÜSSELAM'I KURTARMASI

Abdüsselam, seraskerliği elinden aldığı için Battal Gazi'ye çok kızmakta ve onun savaşlarda üst üste gösterdiği kahramanlığı çok kıskanmaktadır. Bu kıskançlıkla Malatya'dan ayrılır ve Tarsus'a gider. Çünkü Tarsus beyi Muhammed ibn-i Hüseyin, arkadaşıdır. Abdüsselam, derdini orada açıp Battal'dan dert yanar.

O esnada mecliste bulunan Nasr-ı Hubbab, Battal Gazi'nin hüner göstererek seraskerliği aldığını belirterek şöyle der:

“Sen de bir hüner göster ve unvan kazan. İşte Kayser'in kızı Harcen(Amasya)dedir. Var, getir veya İstanbul'da Serabil keşişi getirt... Rum'da ondan zalim başka keşiş yoktur. Yahut İsa zamanından beri içi kızıl altınlarla misk ve amberle dolu olan putu çal. Yahut Ab-ı Mabudiye(Mabut suyu)yi dök. Kandili söndür. Bunları yaparsan Halife'ye seni hoş tutmasını ve sana eski mevkiini vermesini söylerim” der.

Abdüsselam, bu tavsiyeler doğrultusunda elbiselerini değiştirip İstanbul'a gelir. Ancak kayser bunun geldiğini haber alır ve yakalattırır. Onu bir yaş derinin içine sokarlar ve güneşin altına bırakırlar. Deri kurudukça büzülür ve Abdüsselam'ı dayanılmaz acılar içinde yavaş yavaş öldürmeye başlar.

O vakit, İstanbul'da yaşayan Müslümanlardan Müheng-i Hindi durumu Battal Gazi'ye bildirir. Battal, İstanbul'a gelir. Arkadaşının yardımıyla Abdüsselam'ı kurtarmak üzere harekete geçer.

Battal, kendini bir keşiş kılığına sokmuştur. Bu kıyafetle İstanbul'un en büyük ruhbanı Meftul'un yanına varır. Meftul'a Kudüs'teki yeğenin kendisi olduğuna inandırır. Kilisede vaaz verir. Bütün ruhbanlar Battal Gazi'nin vaazları karşısında hayran kalırlar. Ona büyük izzet-ikram gösterirler.

Bir gece Abdüsselam'ı arkadaşı Müheng ile kurtarmaya gider ve onu oradan kurtarır. Müheng'in evine gelerek Abdüsselam'ı orada tedavi etmeye başlar. Gündüzleri ise ruhban kılığında İstanbul'da faaliyetlerine devam eder. Abdüsselam iyice iyileştikten sonra bir gece keşişlerin ulusu Serabil'in yanına gelir ve Serabil ile birlikte dört yüz keşişi öldürür. Hz. İsa'dan bu yana yandığı söylenen kandili bozar. Ab-ı Mabudiye'yi döker. Kızıl altından putu alır. Yani Abdüsselam'ın yapmayı başaramadığı işleri o başarır. Ardından Abdüsselam'ı da yanına alıp Malatya yoluna düşer.

Malatya'ya giderlerken bir yerde yol ikiye ayrılır. Bu arada Abdüsselam'ın gözleri dolar. Çünkü orada Serabil denen bir beyin Nevruz Banu adında bir kızı vardır ve Abdüsselam ona âşıktır. Battal Gazi, Abdüsselam'ı orada bırakıp kaleye gider ve keşiş kılığında içeri girer. Battal Gazi, şehrin başında bulunan Tefanuş'u öldürüp Nevruz Banu'yu kaçıır. Ancak Tefanuş'un oğlu Mihriyanus on iki bin askerle Battal Gazi'nin arkasına düşer. Battal Gazi, Mihriyanus'u öldürünce ordusu da bozulur.

Abdüsselam, Battal'ın bu iyilikleri karşısında çok müteşekkir kalır ve Battal'a karşı olan bütün kini gider. Malatya'ya gelirler ve Nevruz Banu Müslüman olup Abdüsselam ile evlenir.

MİHRAN'I ÖLDÜRMESİ

Bir gün Tarsus beyleri otururken Nasr-ı Hubbab, Battal Gazi'yi över. Meclisteki Medhor, Battal Gazi'nin daha babasının kanını almadığını, Mihriyail'in kardeşi Mihran'ı öldürmediğini belirtir.

Bunun üzerine Muhammed ibn-i Fellah, Battal Gazi'nin intikamını almak üzere Mihran'ı öldürmek için yola koyulur. Muhammed, yolda bir manastırın önünden geçer. Manastırdaki Mihriyail'in kızı rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş ve Muhammed, onu ibn-i Fellah'a vermiştir.

Bu arada Battal Gazi, durumdan haberdar olur ve Muhammed'in peşinden yola çıkar. Muhammed, Mihran'ı kırk silahlı köle ile savaşırken bulur. Muhammed, kırk köleyi de öldürür ancak yorulmuştur ve Mihran bunu öldürmek üzereyken Battal Gazi yetişir, Muhammed'i kurtarıp Mihran'ı

öldürür. Manastırda kırk Müslüman mahpustur. Onları çıkarıp manastırdaki kırk güzel kızla evlendirirler.

Buradan Tarsus'a gelirler. Ancak Tarsus yakınlarında Sinbat adlı bir kâfir kale kurmuş ve yolları kesmiştir. Battal Gazi, Malatya'ya mektup yazarak yardım ister. Ahmet Tarran, Abdülvehhâb, Tavabil, Nasr-ı Hubbab ve üç yüz pehlivan yardıma gelirler. Tarsus Beyi de üç yüz kişiyle destek olur. Sinbat'ın ordusunu kırarlar ve Sinbat kaleye sığınır. Battal Gazi kalenin suyolunu kullanarak kalenin içine girer. Sinbat'ı ve kırk kişiyi öldürüp kale kapısını açar. Müslüman askerler içeri girip kaleyi fethederler.

Bir gün yine bir yaşlı adam ağlayarak Battal Gazi'ye gelir. Muhammed ve Said adlı oğullarının kayıp olduğunu söyler. Seyyid bunun üzerine Aşkar'a binip Rum'a yönelir. Yolda bir kaleye gelir. Oradaki bir manastırda şenlik vardır ve şenliğe Şemun da gelecektir. Esir edilen Müslümanlar işkence ile öldürüleceklerdir. Battal Gazi hemen manastıra yönelir. Manastırın önünde Şemun ve Gazban çadır kurmuşlardır. Seyyid, gizlice manastıra girip Müslüman esirleri kurtarır. Gazban'ı öldürür ve Şemun'a oğlunun ava gittiğini söyler. Şemun da ava gider. Hapisten kurtulan yetmiş Müslüman Şemun'u yakalayıp parça parça ederler. Şemun ve Gazban'ın öldüğünü gören asker bozulur ve kaçır. Battal Gazi, Muhammed ve Said'i alarak Malatya'ya gelir. İhtiyar, oğullarını görüp mutlu olur.

ALİYUN VE DEHRAN'LA MÜCADELESİ

Battal'ın İslâm düşmanları karşısındaki bu başarıları Kayser'i çılgına çevirir. O ana kadar ordularıyla yaptığı savaşlarda başarılı olamamıştır. Başka bir yol dener. Büyücülükte çok usta olan Akratis'in kızı Beyza'yı Battal Gazi'yi öldürmek üzere Malatya'ya göndermeye karar verir. Kayser bu işi başarırsa Beyza'yı oğluna alacağını söyler.

Bunun üzerine Yahudi tüccar Yemliha ile Beyza'ya tüccar kıyafeti giydirerek bir sürü hediye ile Battal Gazi'ye gönderirler. Yemliha, armağan diyerek kızı Seyyid'e verir. Battal Gazi, Beyza'dan hoşlanır. Beyza, bunu fırsat bilerek bir gece Battal Gazi'yi öldürmeye çalışır ama Battal buna izin vermez. Beyza hemen Müslüman olup Battal'ın ayaklarına kapanır. Yahudi Yemliha ise İstanbul'a kaçır. Durumu Kayser'e anlatır. Derhal, yine büyük bir ordu toparlanır. Askerleri Battal'ı bulup getirmeleri için etrafa gönderir. Kendisi de deniz kenarında yaptırdığı köşke giderek Battal'ın getirilmesini bekler.

Onlar Battal'ı araya dursunlar bir gün Battal Gazi, dostlarıyla otururken Abdurrahman adlı kişi içeri girer. Aliyun yahut İlyun adlı kâfirin İstanbul'da deniz kenarına ev yaptırdığını ve eline geçen Müslümanları öldürüp bahçesindeki ağaçlara kellelerini astırdığını söyler. Battal Gazi, Şemmas Pir'in yanına uğradıktan sonra bu deniz kenarındaki köşke gelir. Orada Muhammed bin Fellah ile karşılaşır. Bu arada Aliyun'un babası Dehyan çıkagelir.

Battal Gazi, Dehyan'ı ve sonra Aliyun'u öldürüp başlarını ağaca asar. Bu arada Tarsus beyleri yardıma gelirler. Yirmi bin kâfir askerini kırarlar. Muhammed bin Fellah ve Battal Gazi, Malatya yoluna düşerler.

Yoldayken Muhammed, Mihriyayıl'in kızının öldüğünü ve burada bir kıza âşık olduğunu belirtir. Battal Gazi, bu kızın Yahya ibn-i Efşan adlı Müslümanın kızı olduğunu anlar ve Muhammed'i kızla evlendirerek orada bırakır. Kayser, Aliyun ve Dehyan'ın ölümünü haber alınca korkusundan Battal Gazi'ye mektup yazar. İki şehrin anahtarını ona gönderir ve haraca razı olur.

HAPSE DÜŞMESİ

Battal Gazi, Malatya'da dostlarıyla otururken içeri iki genç girer. Mallarını amcalarının gasp ettiğini ve kendilerine geri vermeye razı olmadığını söylerler. Battal Gazi, İskenderun kadısına mektup yazarak durumu düzeltilmesini söyler. İskenderun kadısı gerekeni yapar ve gençlere mallarını verir.

Bir iki gün sonra ise bu iki genç, bir kavgaya karışırlar ve adam öldürmeye teşebbüsten hepse girerler. Birkaç gün sonra da hapisten kaçarlar ve Kaymuna şehrine gelirler. Şehrin beyi Kantur, bunları zindana atar. Kasım ve Mansur'u Kantur'un kızı Hristiyan yapar ve Kantur bunlara önemli mevkiler verir.

Bir gün Kantur, onlara Battal Gazi'den çok şikâyet eder. Kasım ve Mansur, Battal Gazi'yi getirebileceklerini söylerler ve bu söz üzerine Malatya'ya gelirler. Battal Gazi'ye İskenderun Kadısı'nın malları kendilerine vermediğini söylerler. Battal Gazi hazırlanıp yola koyulur. Yolda bir yerde uyurken bu iki kardeş Battal Gazi'yi öldürmek isterler ancak kıyamazlar ve Kantur'a haber verirler.

Kantur gelip Battal Gazi'yi yakalar, zindana atıp Kayser'e mektupla durumu bildirir. Bu sırada Kaytur, Hz. Muhammed'i rüyasında görür ve bütün beyleriyle birlikte Müslüman olur ve Battal'ı serbest bırakır.

FİRDEVS'İ KATLETMESİ

Bir gün Battal, yemek yerken lokmalar elinden düşer. Battal Gazi bunun bir şeye işaret olduğunu anlar. Çok geçmeden içeri Tavabil isimli bir Yahudi girer. Samiyye şehrinde geldiğini ve oranın Firdevs isimli bir padişahı olduğunu ve onun kızına âşık olduğunu belirtir. Ayrıca Samiyye kalesinde yetmiş Müslümanın esir olduğunu ve Hz. Muhammed sülâlesinden insanların, Hz. Ömer ve Ebubekir soyundan kişilerin mahpus yattığını anlatır. Oradaki bir yaşlı kişi kendisine bir mektup da vermiştir. Eğer o mektubu Battal Gazi'ye iletirse istediği kızı alabileceğini söylemiştir. Dahası, bütün bunlar olursa kendisi de İslâm'ı kabul edecektir.

Battal Gazi, Yahudi Tavabil ile batıya doğru yola koyulur. Deniz kenarına geldiğinde Aşkar'ı bir aslana emanet eder ve bir gemiye binip bir adaya gelirler.

Burada Firdevs'in Battal Gazi'yi öldürmek üzere gönderdiği Sincar adlı pehlivanla karşılaşılır. Battal Gazi, onu öldürür ve Sincar'ın kılığına girip Samiyye'ye gelirler. Firdevs'e Sincar'ın Battal Gazi'nin kellesiyle geldiği haberi ulaşır. Firdevs büyük bir törenle Sincar zannettiği Battal Gazi'yi karşılar. Battal Gazi, Firdevs'in davetlisi olarak saraya gider ve orada Firdevs'i öldürür. Zindandaki Müslümanları çıkarıp onları silahla donatır. Firdevs'in meşhur on beyini de öldürür.

Haber duyulunca şehir birbirine karışır, ufak bir mücadeleden sonra bütün halk Müslüman olur. Battal Gazi, peygamberin soyundan olan Asım'ı kuyudan çıkarır. Ebubekir neslinden Avf'ı ve Ömer neslinden Ebu Tahir'i de kurtarır.

CALUT VE HARUT'LA MÜCADELESİ

Firdevs'in öldüğünü haber alan Calut isimli oğlu ve Harut adlı damadı ordu toplayıp kale kapısına dayanırlar. Battal Gazi, gece kâfir ordusunu birbirine kırdırır. Sabah yabancı kimsenin olmadığını gören Calut sinirlenir ve Battal Gazi'yi meydana davet eder. Battal Gazi meydana iner ve Calut'u öldürür. Bu sefer Harut hamle kılar. Bir iki hamle ardından Battal Gazi, kaçıyor gibi görünerek at sürer ve Harut, Battal Gazi'nin ardınca gider. Battal Gazi bunu ıssız bir yerde öldürür ve Harut'un kılığına girer. Geri Harut'un çadırına gelir. Çadırda iken Harut'un kardeşi Talut'u çağırır ve onu da çadırda öldürür. Gece kaleye gider ve sabah kâfir askeri durumu öğrenince kaçışmaya başlarlar.

Bu sırada Hızır peygamber bunların önünü kesip Battal'ın dinine neden girmediklerini sorar. Kâfirler Hz. İsa'nın ölüyü dirilttiğini, eğer Battal Gazi de ölüyü diriltirse Müslüman olacaklarını söylerler ve durumu Battal Gazi'ye de anlatırlar.

Battal Gazi hemen savaşa son verir ve kırk gün mühlet ister. Asım'a ölüyü diriltecek bir dua olup olmadığını sorar. O da, böyle bir dua olduğunu ve bunu Hızır İlyas makamında kırk gün oruç tutarak öğrenebileceğini söyler. Battal Gazi, Hızır İlyas makamına gider ve kırk gün oruç tutup ibadet eder. Kırk günün sonunda İlyas peygamber çıkagelir, birlikte namaz kılıp dua ederler. İlyas peygamber, Battal'a ölüyü diriltme duasını öğretir ve ona bir seccade hediye eder.

Battal Gazi, tekrar Samiyye'ye gelir ve şehrin uluları ve halkı huzurunda “Bana ölüyü getirin, dirilteceğim” der. Firdevs'in öldürdüğü bir kız ve oğlanı getirirler. Seyyit, sözü edilen duayı okur okumaz iki ölü de dirilir. Battalnâme'de bu olay şöyle anlatılır:

“ Seyyid emretti. Ne kadar kâfir ve Müslüman varsa oraya toplandılar. O şehitleri Seyyid'e gösterdiler. Seyyid, seccadeyi örttü. İlyas peygamber duasını okudu. Tüm Müslümanlar âmin dediler. Seyyid, duayı tamamladığında Allah'ü Teâlâ'nın kudretinden o şehitler dirildiler. Biri yiğit delikanlı, diğeri ayın ön dördüne benzer bir kızdı. Bunlar şahadet parmaklarını kaldırıp Seyyid'in huzurunda Müslüman oldular.”

Bu olay üzerine bütün şehir halkı Müslüman olur. Battal Gazi, Asım'ı orada halife yapmak isterse de Asım bu teklifi Hacca'a gitmek istediğini bildirerek geri çevirir. Onun yerine Ebu Bekir oğullarından Abdül Lokman'ı oraya halife diker ve Firdevs'in kızını Yahudi tacire verir. Yahudi tacir de hemen Müslüman olur. Battal Gazi, Asım'la Malatya yolunu tutar.

BAHTİYAR'I ÖLDÜRMEŞİ

Battal Gazi Malatya yoluna devam ederken yolda bir kaleye rast gelir. Kalenin Müslümanlara çok eziyet eden acımasız, Bahtiyar adlı padişahı vardır. Battal Gazi, onu da ortadan kaldırmaya niyet eder. Kaleye doğru giderken bir çoban görür. Onu öldürüp kıyafetlerini giyer. Bahtiyar'ın yanına gelir. Bahtiyar, sarhoş bir vaziyettedir. Bahtiyar'a biraz ilerde Müslümanların olduğunu ve buraya doğru gelmekte olduklarını söyler. Bahtiyar yanındaki adamları, Müslümanları yakalamaları için gönderir.

Şimdi Bahtiyar'la Battal Gazi yalnız kalmışlardır. Battal Gazi, hiç vakit geçirmeden kimliğini açıklar ve Bahtiyar'ı imana davet eder. Kabul etmezse öldüreceğini belirtir. Bahtiyar, teklifi kabul etmeyince de öldürür. Ardından da şehir halkına karşı mücadeleye girişir. Attığı nara üzerine kale dışında gizlenen arkadaşları da içeri girerler. Kâfirleri kırarlar. Kimisi ölür, kimisi de müslüman olurlar. Battal Gazi kaleyi yıkıp harap eder ve oradan ayrılırlar.

MALATYA SAVUNMASI

Bu arada Battal Gazi'nin Batı'ya gittiğini haber alan Kayser bunu fırsat bilip hemen Şahseb adlı meşhur pehlivanı, Sercayil ile yüz bin askerle Malatya üzerine gönderir. Malatya gazileri durumu haber alınca tekrar Malatya dışındaki Feth-i Cebel isimli dağın eteğine gelip kuyular eşerler ve kuyuların arkasına sığınır. Ancak savaş başlayınca Müslümanlar çok bunalırlar. Düşmanları, Ahmed Tarran, Abdülvehhâb, Cude Gazi gibi on dört seçme pehlivanı esir ederler. Çok şehit verilir. Hendeğe ulaşamayınca da Malatya'ya geri dönerler.

Emir Ömer, Halife'ye hemen mektup gönderir ve durumun vahametini anlatır. Halife, aldığı habere çok üzülür ve Eba Müslim'in torunlarından Ali bin Mızrab ile on iki bin Harezmlî yiğidi onların yardımına gönderir. Savaş yeniden başlar. Ancak savaşta Ali de çok ağır yaralanır ve bacağı kopar. Kâfir askeri tam Malatya'ya girecekken Battal Gazi yolda yetişir.

Battalnâme'de Müslümanların bu zor durumu ve Battal'ın gelişi şöyle anlatılır:

“Savaş, yeniden başlar. Bir taraftan bin kişiyle, esir edilen pehlivanlar Kayser'e götürülmekteydi. Yarenler toplu halde ağlaşırlardı:

-Ne yazık ki, Kayser, bizi görünce aman vermez. Artık Seyyid'in yüzünü göremeyiz. Görüşmek kıyamete kaldı, derlerdi.

Ansızın bir toz bulutu belirdi. Rüzgâr tozu ikiye böldü. Gelenlerin kimler olduğu anlaşılmaya başlandı. Gelen Seyyid ve arkadaşlarıydı. Hiç vakit geçirmeden “İşte geldim” diye hamle kıldı.”

Battal Gazi'nin gelişiyle savaş Müslümanların lehine gelişir. Battal Gazi Şahseb'i öldürür ve kâfir askeri bozulur. Seyyit, kâfir askerlerinin çoğunu öldürmüştür. Kalanları da kaçmışlardır. Seyyid, onların silah ve atlarını alarak Malatya yolunu tutar.

RUM'A GİTMESİ VE ESİR OLMASI

Ordunun bozulduğu ve Şahseb'in öldüğü haberini alan Kayser iyice korkmaya başlar. Battal korkusundan ne yapacağını şaşırıp kalır. O esnada veziri Mihail ona bir öneri getirir. Bütün yolların bağlanmasını yakalanan her Müslüman'ın öldürülmesini söyler. Çünkü Battal Gazi, bu duruma seyirci kalmayacak ve mutlaka Bizans'a gelecektir.

Öyle de olur. Bütün yollar bağlanır. Kuş dahi geçirilmez olur. Gördükleri her müslümanı da öldürmektedirler. Bu durumu haber alan Battal Gazi, hemen yola koyulur. Önce Şemmas'a uğrar. Bir durum değerlendirmesi yaparlar. O gece Rum kıyafeti giyip yola çıkar. Battal'ın arkasından Musa, Cude Gazi, Ahmed Tarran, Abdülvehhâb, Nasr-ı Hubbab, Eflahun, Abdüsselam, Muhammed, Nezir, Ali bin Haşim, Yahya, Kasım ve Mansur da gelirler.

Battal Gazi bunların gelişine memnun olmaz ve kendisinin tek başına daha iyi mücadele edeceğini söyler. Arkadaşları Rabia hazretlerinin kendilerini buraya getirdiğini söylerler. Daha sonra aynı şekilde Tavabil de çıkagelir.

Battal Gazi arkadaşlarını alır yola koyulur. Bakar ki bütün yollar tutulmuştur. Oradan Mıştıran kalesine gelirler. Kalenin padişahı kâfir Kelb bin Sabbah'tır. Battal Gazi, savaştan önce bir göle gusül almaya gider. Aşkar'ı ve elbiselerini gölün kıyısına bırakır. Bu arada Kelb'in başkomutanı oraya gelir. Battal'ı Battal Gazi'yi öldürmek ister; ancak Battal Gazi kurtulur. Fakat Battal Gazi'nin atını elbiselerini alıp ve arkadaşlarını esir edip kaleye giderler. Battal Gazi suda sabaha kadar yüzer. Bir manastırın önünde sudan çıkıp, manastırda karnını doyurur ve oradaki bir mağaraya sığınır.

Daha sonra manastıra Kelb'in oğlu ve Şemun, Battal'ı Gazi'yi aramak üzere gelir. Battal askerleri öldürüp Kelb'in oğlunu Müslüman yapar ve manastırdaki bütün rahipleri öldürür. Daha sonra Mıştıran'a yönelirler. Mıştıran'a gelince Kelb'in oğlu babasına olanları anlatır. Fakat Battal Gazi kendisini rahip kılığına sokar ve öyle vaazlar eder ki, kimse Kelb'in oğluna inanmaz. Battal'ı şehrin manastırına alırlar. Bu arada Kelb, oğlunun ısrarına dayanamayarak, durumu kontrol etmeleri için manastıra adamlar gönderir. Adamlar, rahipleri öldürenin Battal Gazi olduğunu anlarlar ve onu şehrin içinde yakalayıp zindana atarlar. Kayser'e mektup yazıp durumu bildirirler.

Ancak, beklenmedik bir durum oluşur. O gece Kelb rüyasında Hz. Muhammed'i görür Hz Peygamber ona "Ya Ebubekir, benim oğlum Battal'ı zindandan çıkar ve ona yoldaş ol... Onun dini

haktır.”der. Kelb ismini Ebubekir olarak değiştirir. Kelp yeni adıyla Ebubekir, bütün halkıyla birlikte müslüman olur ve Battal’ı zindandan çıkarır.

Öte yandan Kayser Battal Gazi’nin esir olduğu haberini alınca Kilbad’ı yüz bin askerle Malatya üzerine gönderir. Battal durumu haber alıp Kilbad’a iki gün içinde yetişir. Bir gece Kilbad’ın çadırına gizlice girer ama Kilbad’ın çok genç olduğunu görünce belki müslüman olur diye dokunmaz. Yanına bir mektup bırakıp gider. Ancak Kilbad müslüman olmaz ve savaş başlar.

Tam kâfir askeri bozulacakken yüz bin kâfir askeri Süheyl bin Sinbat, Tefanuş komutasında gelirler. Müslüman askeri gayretle kâfir askerini tam bozacakken bu sefer Konstantin yüz bin askerle çıka gelir. Battal Gazi’nin ölmediği ve Kelb’in Müslüman olduğu haberini alan Kayser iki yüz bin askerle desteğe yetişir. Kayser Müslüman askerin azlığını görünce beylerine bu askeri yenemedikleri için çok kızar. Battal Gazi meydana girip Kilbad’ı öldürür. Kâfir askeri bunun üzerine hücumu geçer. Battal, Kayser’in tahtına yönelir. Elindeki süngüyü tahtına savurur. Kayser kendini tahtından aşağı atıp kaçmaya başlar. Bu durumu gören kâfir askeri bozulur.

ZİNDANDAN KURTULMASI

Bir gün Battal Gazi, arkadaşlarıyla otururken bir yaşlı kişi gelir ve Harcın(Amasya)’dan geldiğini, kölesini zindana attıklarını ve onu görmeye gittiğinde Cude Gazi’nin oğlu Musa’yla karşılaştığını söyler. Musa’nın kendisine Malatya’ya gidip Battal Gazi’ye durumu haber vermesini istediğini belirtir.

Battal Gazi hemen Aşkar’a binip “Merak etme oğlunu ve gazileri kurtaracağım” diyerek Harcın’a gider. Ancak kaleye girecek yol bulamaz. Çünkü çok yüksektir. Günlerce çare arar, fakat bulamaz. Dört bir yanı askerle doludur.

Bir gün bir alay adamın şehre doğru geldiğini görür. Meğerse Çin padişahı, oğluna Tariyun’un kızını almak istemektedir. Bu sebeple nişan takmak için gelirler. Battal Gazi bunlara saldırır, kimini öldürür, kimi canını zor kurtarır. Durum, Tariyun’a iletilir. Taryun hemen oğlu Kasura ile ordu gönderir. Battal Gazi orduyu bertaraf edip Kasura’yı dağa çıkarır. Tariyun hemen dağa komutanı Mahiyar ile binlerce kişilik ordu gönderir. Battal Gazi bunları da kılıçtan geçirir. Bu sefer Tariyun kendisi binlerce asker ile dağa çıkar. Battal’ı namaz kılariken yakalarlar. Çünkü o hiçbir durumda namazını bozmamaktadır. Hemen Kayser’e mektup yazıp Battal Gazi’nin yakalandığını bildirirler.

Aradan bir hafta geçer. Battal Gazi, zindanda durmadan Ezan ve Kur'an okumaktadır. Tariyun'un kızı, bu sesi duyunca sahibini merak eder. Hüccesine giderek Battal'ı görür ve ondan çok hoşlanır. Ölmesine gönüllü razı olmaz. Bir kurtuluş çaresi olarak Battal'a din değiştirmesini söyler. Ona yakınlaşmaya çalışır. Ancak ne etse, ne söylese Battal Gazi'yi dininden döndüremez ve kendine yaklaştıramaz.

Battal Gazi de aynı şekilde o kızı İslâm'a davet eder. Kız, "Senin dininin hak olduğunu ispat et, dinine gireyim." der. Şartı şudur." Tanrı'dan bir nesne iste, gaipden gelsin, ben yiyeyim, onu görüp Müslüman olayım."

Battal Gazi, Yaradan'a sığınır ve o esnada Hakk'ın kudretinden zindanın duvarı yarılıp bir sini gelir. İçinde yiyecekler vardır. Kız, bunları yiyince lezzetlerine hayran kalır, fakat söz vermesine rağmen o anda dinini değiştirmez.

Battal'a tekrar ilahi yardım yetişir. Zindanda bir köşede birinin elinde bir demir görür. Onunla ayağındaki zincirleri kırar, zindanın duvarını kazarak dışarı çıkar. Kızın bulunduğu odaya gelir. Bu arada o Gülendâd adındaki o kız, peygamberimizi rüyasında görmektedir. Rüyasında Hz. Muhammed, Gülendâd'ı Battal Gazi'ye verir.

Kız uyandığında Battal Gazi'yi karşısında bulur. Hemen zindancıyı çağırıp olan bitenden kimseye bahsetmemesini söyler. Zindancı da rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş ve Müslüman olmuştur. Gece yarısı gelip bütün esirleri dışarı çıkarırlar. Esirler Battal Gazi ile Gülendâd'a nikâh yaparlar. Battal Gazi, Musa'yı ve dokuz yaşlı esiri Malatya'ya gönderir ve olan bitenlerden kimseye bahsetmemeleri için tembihler. Kendi Gülendâd'ın yanında kalır.

Gülendâd babasıyla otururken Kayser'den mektup gelir. Kayser, mektupta Battal Gazi'yi şehrin ortasında hemen yakmasını emreder. Gülendâd bunu duyunca babasına Battal Gazi'nin sağ olmadığını söyler. O sırada zindancı içeri girer ve esirlerin kaçtığı yolunda feryat eder. Zindanda bir kâfir esir ölüsü vardır. Gülendâd, bunun Battal Gazi olduğuna babasını inandırır. Aslında ise, kaçan Battal, ölen ise Tariyun'dur. Kızın babası, Tariyun'un cesedini ateşte yakar ve küllerini Kayser'e gönderir.

Bu haber Malatya'da da duyulur. Battal Gazi'nin arkadaşları, halife ve bütün Müslümanlar Battal'ın öldüğünü sanarak yasa boğulurlar. Zeynep Hatun, üzüntüsünden ödü patlayıp ölür.

SAKA SURETİNE GİRMESİ

Bu arada Kayser Battal Gazi'den kurtulduğunu zannederek bütün askerini İstanbul'da toplar. Bütün kâfir memleketlere haber salar. Amacı büyük bir ordu ile Müslümanlar'a saldırmaktır. Hedef çok büyüktür. Şöyle der:

“Gelin yeryüzünde ne kadar Muhammedî varsa ortadan kaldıralım. Ne Halife'yi, ne Şam' ne Hicaz'ı ne Bağdat'ı koyalım. Bütün harap edelim. “Kâbe”lerini yıkıp nur ateşinin yüzü suyunu yerine getirelim.”

Kayser'in bu hazırlığından Halife'nin haberi olur. Her iki taraf da savaş hazırlığına başlar. Bu sırada Tariyun da askerini toplayıp Kayser'e katılmak üzere yola koyulur. Gülendam ise hamiledir. Battal Gazi Gülendam'dan Kayser'in hazırlığını öğrenir. Onu babasının yanında bırakıp Kayser'in ordusunun bulunduğu yere doğru yola çıkar. Bir kiliseye varır ve Kayser'in sayısız askerle orada konakladığını görür.

Battal Gazi kendini ve atını siyaha boyayıp Hintli kılığına girer. Tariyun'un oğlu Kasura'nın yanına gider. Oradan İstanbul'a gelir. Görür ki her yer askerle doludur. Sonra bir mağaraya girip atını ve elbiselerini saklar. Ardından saka kılığına bürünüp Kayser'in ordusunun içine girer. Gündüzleri su dağıtır. Geceleyin ise ne kadar ünlü pehlivan varsa bir plan yapıp sırayla öldürmeye başlar. Her gece meşhur beylerden 5-6 tanesinin ertesi sabah ölüsü bulunmaktadır.

Kayser bu durumdan aciz kalır. Ama beyleri öldüreni bir türlü bulamazlar. Sonunda “Herkes tanıdığına kefil olsun.” denilir. Herkes birbirine kefil olur; ancak Battal Gazi açıkta kalır. Kayser, Seyyid'i çağırır ve ona kim olduğunu sorar. O da Kayser ordusuna su dağıtan bir saka olduğunu söyler. Ardından da İncil'den ayetler okur.

Kayser, bunun üzerine Battal'a kendisinin kefil olduğunu söyler. Battal, yine geceleri Kayser'in beylerini öldürmeye devam eder. Öldüren yine bulunamayanca, orada durmanın doğru olmayacağını düşünürler. Kayser, orduya hareket emri verir.

Kayser'in hareket ettiğini haber alan Halife de bir buçuk yıldır topladığı askerle yola çıkar. Battal Gazi'yi öldü sandıkları için ah ederler. Fakat Mansur oğlu Yahya, Rum ordusundaki saka meselesini anlayınca, onun Battal olabileceği umuduna kapılırlar. Bu haberin verdiği sevinçle harekete geçerler.

Battal Gazi ise, Kayser'in ordusunda sürekli beyleri öldürmeye ve ordunun huzurunu bozup zayıflatmaya devam etmektedir. Bu arada Kayser'e Müslüman ordusunun öncü kuvvetinin görüldüğü haber verilir. Kayser, askerlerin bir bölümünü oraya gönderir. Müslüman ordusundan haber getirecek adam aranır. Battal Gazi hemen bunu yapabileceğini söyler. Sonra gece geri gelip Kapus'u kaçıır. Konstantine gelip Kapus'un Müslümanları bulduğunu ve acele yardıma gelmesi gerektiğini bildirir. Gece vakti Kapus'un ordusuyla Konstantin'in ordusunu karşı karşıya getirir ve onları birbirine kırdırır. Konstantin'i de kaçıır. Bu şekildeki oyunlarla Battal Gazi, Kapus'u, Şemun'u, Tariyun ve oğlunu kaçırap bunları Şemmas'ın yanındaki bir su kuyusuna hapseder.

Yine benzer bir oyunla Kayser'in veziri Akratis'in ordusuyla Tariyun'un ordusunu birbirine kırdırır. Ölen kâfirin haddi hesabı belli değildir. Battal, bir hile ile Konstantin'i de ele geçirip Şemmas'ın manastırına kapatır. O esnada iki yüz bin erle gelmekte olan Akratis'in yanına uğrar. Onu da bir tuzakla bozguna uğratar. Akretis, bunları Battal Gazi'nin yaptığını sonunda anlar ama iş işten geçmiştir. Zafer, Battal Gazi'nindir.

MALATYA'YA DÖNÜŞÜ

Battal, tutsak ettikleri Şemmas'ın manastırına doldurduktan sonra onunla vedalaşp Malatya'ya gelir. Şehrin yakınında bir tepeye çıkıp sabah ezanını okur. Şehirdekiler, sesin Seyyid'e ait olduğunu anlayıp sevinirler. Fakat yanına geldiklerinde onu tanıyamazlar. Zira siyaha boyanmış biriyle karşılaşılır ve kim olduğunu sorarlar.

Battal Gazi, onlara kendini "Ben Çinli'yim, Kaf dağından geliyorum. Kayser, ordusunu toplamış, üzerinize geliyor. Biz de size yardıma geldik." der. Onu alıp şehre getirirler. Herkes şaşkındır, çünkü boyu bosuyla Seyyid'e benzemektedir ama siyah oluşu şüphe doğurmaktadır.

Bu arada Müslüman öncü birlikleri Akratis'le karşılaşır. Akratis çok Müslümanı şehit eyler. Battal Gazi en sonunda meydana inerek onlarca kâfir beyini öldürür. Her gün dağdan siyah Çinli şeklinde iner akşam olunca tekrar geri çıkar. Gece vakti Akratis'in ordusunu birbirine kırdırır.

Bu haberleri alan Kayser, üzüntüsünden hastalanır. Ne kadar uğraşılsa da kendine getiremezler. Hekim ararlar, bu arada oraya gelen Battal Gazi, hekim olduğunu söyler. Koynundan bir hokka çıkararak içindeki sıvıyı Kayser'in başına, yüzüne sürer. Sabaha bir şeyi kalmayacağını söyleyip oradan ayrılır.

Sabah olduğunda ise ortaya şöyle bir durum çıkar. İlaç, Kayser'in saçını, sakalını döküp yüzüne bakılmaz hâle getirmiştir. Hekim sandıkları Battal'ı aradılsa da bulamazlar. Bu arada Müslüman orduları tekrar Feth-i Cebel dağının eteğinde konaklarlar. Ardından iki ordu karşı karşıya gelirler. Çok şiddetli bir savaş olur. Her iki taraftan da kırılanın haddi hesabı belli değildir.

Ne zaman ki Battal Gazi dağdan iner durumu hemen Müslümanların lehine çevirir. Yine Çinli kıyafetindedir. Bu savaşlar sırasında halife de yetişip Müslüman ordusuna katılır. Halifenin geldiği akşam Battal Gazi, gizlice Kayser'in çadırına gider. Ahmed Tarran ve Mumlan Gazi'yi oradan kurtarır. Ahmet Tarran, onu tanımıştır. Battal da artık kendini gizlemez ve işin aslını söyler. Onlara Müslüman ordusuna müjde vermelerini ve kendisinin ölmediğini söylemelerini ister.

Battal, tekrar Kayser'in çadırına gelip ona ot koklatıp bayıltır ve dağa çıkarır. Sıkıca bağlar ve sonra uyandırır. Kayser'e kendisinin İsa Mesih olduğunu ve Battal Gazi'nin ölmediğini, Battal Gazi'nin ancak onun elinden öleceğini söyler. Tekrar ot koklatıp bayıltır ve çadırında yattığı yere koyar.

Sabah olduğunda Kayser uyanır ve rüya gördüğünü zanneder. Beylerine Battal Gazi'yi ancak kendisinin öldürebileceğini, bunu İsa Mesih'in kendisine söylediğini belirtir. Battal Gazi o gün gerçek kimliğiyle meydana girip Kayser'i ister. Beyler, ilk önce meydana Kayser'i salmazlar. Ama meydana onun yerine kim girdiyse ölür. Kayser, Battal Gazi'yi ancak kendisinin öldürebileceğine inanarak en sonunda meydana girer. Battal Gazi, Kayser'i de öldürür. Kâfir ordusu dehşete düşer. Müslümanlar sevinirler. Kâfir askerlerine birden hücum edip onları bozguna uğrattılar.

ZEHİRLENMESİ

Emir Ömer, bir gün halifeye ve yakınlarına ziyafet verir. Ziyafet sırasında Kayser'in gizli adamı olan Ukbe, bir lokmayı Battal Gazi'ye bir lokmayı Tevabil'e, bir lokmayı da Ebu Ömer oğlanlarından Abdurrahman'a verir. Lokmalar zehirli. Ukbe, bir taraftan da "Battal'ı ve diğer beyleri zehirledim. Malatya'ya akın düzenleyin." Diye Kayser'e haber gönderir.

Aradan günler geçer. Bir gün Tevabil titrer ve rengi değişip ölür. Peşinden aynı şekilde Abdurrahman zehirlenip ölür. Daha sonra Battal Gazi de titremeye başlar. Her tarafı şişer. Saçı ve sakalı dökülür. Hemen halifeye panzehir göndermesi için durum bildirilir. Halife panzehir gönderir.

Fakat Ukbe, panzehiri götüren postacıyı buldurup şehit ettirir. Ukbe hemen Konstantin'e mektup yazıp durumu bildirir. Konstantin haberi casuslarına doğrulatınca yanında hazır bulunan yüz bin askere hemen emir verip acele Malatya üzerine yürürler.

Battal Gazi gün geçtikçe ağırlaşır. Muhammed bin Fellah bir ağaç altında Battal Gazi için üzüntüsünden ağlamaktadır. O esnada Rabia adında bir kadın omzunda seccadesi, ayağında takunyası, elinde asası ise çıkıp gelir. Bir elinde de bir şişe vardır. "Bu, Battal'ın şifasıdır." diyerek Muhammed'i alıp Battal'ın yanına gelirler. Battal Gazi'nin ağzına bir damla panzehir koyar. O an Hakk'ın kudretiyle gözleri açılır. Şişeyi içince kusarak bütün zehri vücudundan dışarı atar. Şişenin dibinde kalanı yüzüne sürer. Hemen saçı sakalı yerine gelir. Hiçbir şikâyeti kalmaz.

Bu arada Kayser'in gelmekte olduğu haberi duyulur. Battal Gazi bu haberi duyunca arkadaşlarıyla Kayser'in ordusunu karşılayıp hücum ederler ve ani bir baskınla kâfir askerini bozguna uğratırlar. Konstantin, kaçarak canını zor kurtarır. Kalanlarını kılıçtan geçirirler.

Battal Gazi tamamen iyileşince Tariyun'a mektup yazıp Gülendâm'ı hemen göndermesini ister. Tariyun korkusundan hemen kızını çeyiziyle birlikte Malatya'ya gönderir. Düğün yapıp Gülendâm'ı Battal'la evlendirirler.

UKBE'NİN YALANINI ORTAYA ÇIKARMASI

Abdülvehhâb, Cuy-ı Ferakib kenarında bir makam yaptırmıştır. Herkes gücünün yettiğince bir hediye verir ona yardımcı olur. Battal Gazi'nin ise verecek bir şeyi yoktur. Bu yüzden ava çıkıp yakaladığını hediye olarak vermek ister.

Battal Gazi, avda iken yolda Kayserin Çin padişahının oğlu için gönderdiği kız kardeşini görür. Kızın adı Hümayun Dilefruz'dur. Battal Gazi, kızı çeyiziyle kaçırmak için Malatya'ya getirir. Beylerin hepsi kızı kendilerine vermesi isterler. Battal, bu durum karşısında onlardan birine vermek yerine kızı Halife'ye gönderir.

Kayser, kız kardeşinin kaçırılıp Halife'ye götürüldüğünü duyunca çok üzülür. Kayser'in casusu olan Ukbe, Halife'ye mektup yazarak kardeşini kaçıracağını söyler ve halife avdayken Dilefruz'u kaçırtıp İstanbul'a gönderir. Daha sonra da kaçırma işini Battal Gazi'nin üstüne yıkar ve Battal Gazi'nin Dilefruz'u Abdülvehhâb için kaçırdığını söyler.

Halife bu duruma çok öfkelenir ve Abdülvahab Gazi'yi Bağdat'a çağırarak ona türlü eziyetler eder. Durumu öğrenen Battal, Bağdat'a gelir. İşin aslını anlatsa da buna Halifeyi inandıramaz. Battal, kızı bulup getireceğini söyleyerek bunun için Halife'den kırk gün mühlet ister. Bu sürenin sonunda Dilefruz'u İstanbul'dan alıp getirir. Yolda Ukbe'nin Kayser'e mektup gönderdiği casusları yakalamıştır.

Battal Gazi, Abdülvahab asılmak üzereyken yetişir. Şimdi tek sorun Ukbe'nin gizli Hıristiyan olduğunu ispat etmektir. Yaradan'a sığınır. Ukbe'nin evine gelirler. Hakk'ın kudretiyle Seyyid, gizli tapınağı bulur ve Ukbe'nin Rumların casusu olduğunu ispatlar. Abdülvahab serbest bırakılır. Halife, artık gerçeği öğrenmiştir. Battal Gazi'den özür diler. Ukbe'yi Battal Gazi'ye verir.

Battal Gazi, Ukbe'yi önce dine davet eder. Fakat Ukbe, dinini değiştirmeyeceğini Kayser'in kendisi için iyi para vereceğini söyler. Bu konuda Kayser'e bir mektup yazılır. Kayser, para karşılığında Ukbe'yi kurtarır. Ukbe, İstanbul kadısı olur.

UKBE'Yİ ÖLDÜRMEŞİ

Ukbe, kadı olunca İstanbul'da garip bir uygulama başlatır. Satıcılar bundan böyle öküz keçi, keçiye tavuk diyecekler ve fiyatını da ona göre ayarlayacaklardır. İstanbul halkı bundan çok eziyetler görür.

Bir gün Battal Gazi yarenleriyle otururken bu durumdan haberdar oldu. Duruma müdahale etmek için kılık değiştirip İstanbul yolunu tutar. İstanbul'a gelir ve buradaki dostu Mihenk'e uğrar. Mihenk, olanları anlatıp Ukbe'den şikâyetçi olur.

Battal Gazi, ertesi sabah Aşkar'a binip pazar yerine uğrar. Uygulama gerçekten de söylendiği gibidir. Olaya bizzat tanık olur. Şöyle ki; pazarda bir genç, öküz satmaktadır. Ukbe'nin adamları gence "Bu keçiyi kaç satarsın?" derler. Genç, hayvanın keçi olmadığını öküz olduğunu söyler. Ukbe'nin adamları gence iyi bir sopa atıp bir daha böyle söylememesini emrederler. Adamlar gidince Battal Gazi öküzün kaç lira olduğunu sorar. Genç, böyle söylememesini yoksa başının belaya gireceğini belirtir. Battal Gazi öküzü satın alır.

Bir zaman sonra Ukbe'nin adamları gelir ve öküzü keçi fiyatına Battal Gazi'den alırlar. Battal Gazi, öküzün kuyruğunun kendisine verilmesi şartıyla kabul eder ve keçi fiyatına öküzü verir. Daha sonra bu öküz kuyruğunu yüzüp her tarafına çivi çakarak onu çiviyle döşer. Ardından Ukbe'nin evine

kadın kılığında girerek onu falakaya yatırır ve her vuruşunda “Bu keçi kuyruğu mudur; yoksa öküz kuyruğu mudur?” diye sorar. Ukbe’yi iyice döver. Hadiseyi öğrenen Kayser Ukbe’yi evinden alıp kullanılmayan eski bir hamamına saklar ve orada tedavi ettirmeye başlar.

Battal Gazi sonunda orayı da bulur ve doktor kılığında Ukbe’nin yanına girip tekrar o çivili kuyrukla aynı soruyu sorarak onu döver. Ukbe’nin her tarafı yara bere içinde kalır. Kayser, Ukbe için bir meydan ortasında çadır kurdurur, etrafını askerle doldurup orada tedavi ettirmeye başlar.

Battal Gazi ne yaparsa yapsın Ukbe’nin yanına sokulamaz. En sonunda deli bir ata binen askeri görür. Askerle atı üzerine sohbeta başlar. Frenk askeri atının en iyisi olduğunu iddia eder. Battal Gazi de inanmamış gibi görünerek bunu kanıtlamasını ister. Elindeki kuyruğu gösterip bunu Ukbe’ye göstermesini ve “Keçi mi öküz kuyruğu mu?” olduğunu sormasını ve kuyruğu çadıra atıp kaçmasını ister.

Asker denileni yapar ve çadıra gidip kuyruğu sallayıp aynı soruyu Ukbe’ye sorar ve kuyruğu Ukbe’nin önüne atıp geri dönüp kaçar. Ukbe şoka girmiştir. Şoktan çıkınca Battal Gazi’yi yakalamaları için feryat eder. Bütün askerler Frenk askerinin peşine düşerler.

Bu durumdan istifade ile Battal Gazi, Ukbe’yi kaçırap Malatya’ya getirir. Beylere Ukbe’nin durumu anlatır. Onlar da ne isterse yapabileceğini söylerler. Ukbe, son bir ümitle kendisinin yine Kayser’e satılmasını ister. Bu konuda yine bir mektup yazılır. Fakat Kayser, bu defa onu satın almaz. “Aklından ne geçiyorsa onu yap.” der.

Battal, Kayser’in mektubunu alınca Ukbe’yi çarınca gerdirip dersini yüzdürür. Sonra da derisine saman doldurup ibret olsun diye şehrin kapısına astırır.

HİNDİSTAN YOLCULUĞU

Battal Gazi’nin oğulları mektepten mezun olurlar ve hocalarına hediye götürmek isterler. Savaşlarda kendine ganimet payı ayırmayan Battal Gazi, son derece yoksul bir hayat sürmektedir. Bu yüzden sırtındaki cübbesinden başka verecek bir şeyi yoktur. Nitekim onu verir.

Karısı Gülendâd ise bu durumda şikâyetçidir. Battal Gazi'ye böyle uygun olmayacağını söyler. Battal Gazi de Emir Ömer'in kızını almaya karar verir. Gidip ister. Ancak Emir Ömer işi yokuşa sürüp karısının aklıyla Battal Gazi'den Hindistan'daki ak fille birlikte çok mal mülk ister.

Battal Gazi bunu kabul eder ve Hindistan yoluna koyulur. Hızır peygamberin de yardımıyla hemen Hindistan'a gelir. Burada Tantaniyye şehrine varır. Şehrin padişahı Mihraseb'in sarayına varır. Mihraseb, konuşan putunu Battal Gazi'ye gösterir. Battal Gazi Kur'an okuyunca put yüzüstü yere düşüp parçalanır ve "kelime-i şahadet" getirir. Mihraseb, bunu görünce İslâm'ın "hak din" olduğunu anlar. Müslüman olmaya karar verir. Fakat bir isteği vardır. Bir dev kızını kaçırmıştır. Eğer Battal Gazi, kızı kurtarıp getirirse bütün halkıyla Müslüman olacaktır.

Seyyid, kızın esir tutulduğu kaleye gelir. Devin yerini öğrenir. Battal Gazi devin bulunduğu yere gitmek ister ama önüne bir deniz çıkar. Nasıl geçeceğini düşünürken Yunus peygamberi içinde taşıyan balık gelir ve Battal'a "Ben Yunus Peygamberi karnında kırk gün barındıran balığım. Bugün bir nida duydum. Bana denildi ki "Yürü var, Seyyid Battal'ı sudan geçir. Şimdi gel benim sırtıma bin, seni öte yakaya geçireyim." der.

Battal Gazi, balığın dediğini yapar. Balık da onu devin olduğu yere getirir. Burada başka padişahların kızları da tutsaktır. Battal Gazi dev'i öldürüp onları da kurtarır ve geri döner. Bütün memleket padişahları gelip kızlarını görürler ve Müslüman olurlar.

Fakat Battal Gazi, Ak fili unutmamıştır. Mihraseb'e ak fili sorar. O da, o filin Heylan sultanının elinde olduğunu haber verir. Yedi gün yol gittikten sonra bir meydana Mısır ve Heylan sultanlarının savaştığını görür. Mısır sultanı tam yenilecekken Battal Gazi'nin yardımıyla kurtulur. Ak fil Heylan'ın altındadır. Ak fil Battal Gazi'yi görünce Heylan'ı ayağının altında ezip Battal Gazi'ye gelip muti olur. Battal Gazi ak fili ve Emir Ömer'in istediği malların hepsini alıp Malatya'ya gelir.

Ancak Battal Gazi Hindistan'da iken Kayser gelip şehri harap etmiştir. Emir Ömer'in kızını da kaçırmışlardır. Getirilen mallarla Malatya yeniden imar ettirilir. Battal Gazi ise kaçırılan kızı bulmak için harekete geçer. Aşkar'a binip Rum'a yönelir. Ladikiyye'ye gelir. Orada nişanlısının vezirin oğlu Behmen'e verilmek üzere düğünün yapıldığını görür. Kızı kurtarır ve Malatya'ya gelir. Emir Ömer'in kızını Battal Gazi'ye verirler. Ak fili ise halifeye gönderirler.

KETAYUN İLE MACERASI

Bir gün Velid, Battal'ın evine gelir ve Battal Gazi'nin karısı Fatma'yı saçlarını tararken görüp âşık olur. Başka bir gün Battal Gazi ile bağa giderler. Velid, bağın anahtarını unuttuğunu söyleyerek Battal Gazi'nin evine gelir ve Fatma'yı kaçıtır. Fatma Velid'e teslim olmaz ve kendini bir uçurumdan atarak ölür. Velid, İstanbul'a kaçar. Battal Gazi, olayı öğrence Velid'in peşinden hareke geçer. Bir manastıra gelir, içerde Velid vardır. Battal Gazi içeri girip Velid'i öldürmeye çalıştıysa da Velid kaçmayı başarır. Battal Gazi kaç kez yakaladıysa da Velid her seferinde kurtulur.

Battal Gazi yolda giderken bir yiğitle cenk eyler. Yiğidi alıp yere vurduğunda bunun bir kız olduğunu görür. İsmi Adn-ı Banu'dur. Kendisini yenen bir yiğit bugüne kadar çıkmamıştır ve ilk yenenle evlenecektir. O gün meydana toplanırlar. Kız kendini isteyen bütün erkekleri helak eder. Battal Gazi tekrar onu yener. Kız, Battal ile evlenmek isterse de Battal, bunu kabul etmez. Çünkü Bedrun Şah, Aden Banu'ya âşıktır. Battal, kızı Bedrun Şah'a verir. İkisi de Müslüman olurlar.

Gerdek gecesi Aden Şah, Battal Gazi'yi ağlarken görür. Battal'ın eşi ölmüştür ve bu yüzden üzgündür. Aden, ona Kayser'in kızı Ketayun'dan bahseder ve o kadar anlatır ki Battal Gazi görmeden o kıza âşık olur. Ancak Ketayun, Battal Gazi'nin korkusundan denizin ortasında bir kulede oturmaktadır. Üçü birlikte Ketayun'un bulunduğu yere gitmek için yola çıkarlar. Fakat, karşılına engeller çıkar ve bu işi başaramazlar. Aden Banu ile Eden Şah kaçmayı başarırlar fakat Battal, yakalanır ve cehennem kuyusuna atılır.

Battal Gazi bu kuyuda yılanların şahı ile karşılaşır ve Hakkın kudretiyle o yılan ona yol gösterir ve oradan kurtulur. Adn ve Bedrun Battal Gazi'nin durumunu Malatya'ya bildirirler. Haber, İstanbul'da da duyulur. Battal Gazi'nin öldüğünü duyan Kayser, bütün askerini toplayıp Malatya tarafına yürür. Malatya'da savaş başlar. Adn ve Bedrun orada şehit olurlar. Müslüman askeri çok bunalır. Halife yardıma yetişir. Bu arada Battal Gazi, yakalanmasına sebep olan Ketayun'un sonradan pişman olmuştur. Bu yüzden Battal'ı kuyudan kurtarır.

Battal Gazi, Ketayun'u alıp Malatya'ya yönelir. Müslümanlar, burada zor durumdadırlar. Battal Gazi yetişince savaşı hemen Müslümanların lehine çevirir. Kâfir askerleri bozulup yenilir. Battal, zaferin ardından Ketayun'la evlenir. Kayserliğe Esatur geçer. Battal, onu haraca bağlar.

ESATUR'LA MÜCADELESİ

Bir gün Halife ava çıkar ve o esnada ağacın dibinde burnu kulağı kesilmiş bir adam görür. Kendisine ne olduğu sorulduğunda adam, Esatur'dan şikâyet eder ve Halife için getireceği mallara Esatur'un el koyduğunu ve kendisini bu hâle koyduğunu anlatır ve intikamının alınmasını ister.

Halife bunu duyunca her yana haber salarak asker toplar. Yüz bin gazi ile İstanbul üzerine yürür. Kayser de bunun üzerine dokuz yüz bin asker toplar. İki ordu Zeyl-i Cebel 'de karşı karşıya gelirler. Esatur, Battal'ın teslim edilmesini aksi takdirde tüm İslâm diyarını harap edeceğini söyler. Bu şart tabi ki kabul edilmez. Seyyid, gelen elçi'nin burnunu, kulağını keser ve meydan okur.

Böylece savaş başlar. Karşılıklı vuruşmalardan sonra Esatur meydana girer. Battal Gazi tam Esatur'u öldüreceği sırada Esatur kaçır ve iki ordu birbirine girer. Esatur, kaçmayı başarır. Kâfir ordusu bozguna uğrar. İslâm ordusu hazırlık görüp İstanbul'a yönelir.

Esatur, intikam almaktan vazgeçmemiştir. Ancak askerle Battal Gazi'yi durduramayacaklarını anlayınca onu öldürmek için Harus adlı bir büyücüye haber salarlar. Büyücü Harus ordusuyla çıkar. Harus, ne yapsa çabaları boşa çıkar. Battal Gazi'yi tek başına yenemeyeceğini, bu sebeple Zülkarneyn'in mezarında bulunan Güzende cadıyı çağıracağını söyler. Büyücüler ilk etapta İslâm askerlerini zor durumda bırakırlarsa da Battal Gazi çeşitli dualar okuyarak onların büyülerini yok eder ve Hızır'ın verdiği oklarla büyücülerini öldürür. Kayserin ordusu tekrar yenilir. Kayser kaleye sığınır. Barış ister.

Battal Gazi, buldukları yerden galibiyet nişanı olarak bir yer verilirse barış yapabileceğini söyler. Esatur kabul eder. Böylece iki ordu arasında anlaşma sağlanır. Battal Gazi, bu anlaşma gereğince şöyle yapar: "Seyyid, bir sığır derisi incecik sırım gibi kesti. Uzunluğu dört bin arşın oldu. Giderek o şehrin içinde bir yer belirledi. Dört bin arşın alan içinde çok kilise ve dükkân yıktılar. "

Bu olayın ardından Halife Malatya'ya döner ve yedi gün kaldıktan sonra Bağdat'a hareket eder.

ABDÜLVEHHÂB GAZİYİ KURTARMASI

Bir süre sonra Halife Mutasım ölür. Yerine oğlu Memun tahta geçer. Battal Gazi ve diğer gaziler, Malatya'yı Abdülvahap'a bırakıp yeni halifeye biat etmek için Bağdat'a giderler. Battal Gazi,

küçük oğlu Ali'yi yanına alır, diğer oğulları Beşir ve Nezir'i de Abdülvehab'a emanet eder. Ancak bir gün Beşir ve Nezir, ava çıkarlar ve kaybolurlar. Abdülvehab çok üzülür. "Rum'a gidip aramaktan başka çarem kalmadı" diyerek kılık değiştirip yola çıkar. Ancak Rum'da da Kayser'in oğlu Tekfur Şah kaybolmuştur ve bunu Battal Gazi'den bilirler. En son Kayser'in veziri Akranus'un kızı da kaybolur.

Kayser, bu işlerin sorumlusu olarak Battal Gazi'yi gördüğünden üç yüz bin askerle Mamuriyye'ye gelir. Abdülvehab ise Rum'a gelmiştir. Namazını kıldıktan sonra yatıp uyur. Rüyasında bir puta secde ettiğini görür. Bundan çok etkilenir. Başına bir felaket geleceğini anlar. Nitekim öyle de olur. Esatur'un beyleri onu yakalayıp hapse atarlar. Abdülvehab'ı öldürmezler ama din değiştirmesi için çok uğraşırlar. Sonunda Esatur'un kızı Hurmenk Abdülvehab'ı baştan çıkarmayı başarır. Dahası din değiştirmese öldürüleceği söylenmiştir.

Abdülvehab, bunun üzerine "Bari imanımı gönlüme hapsedeyim ve dilimle ikrar edip bunları aldatayım. Eğer kabul etmeyecek olursam beni öldürürler. Ölümden dirlik daha iyidir." diyerek görünüşte Hıristiyanlığa geçer. Kızın ısrarlarına dayanamayarak içki de içer. İyice sarhoş olduktan sonra ellerini bağlayıp bir putun önüne götürüp ona secde etmesini isterler. Abdülvehab denilenin yapar. Kayser, bu durumdan çok memnun kalır. Kızını Abdülvehab ile evlendirir.

Battal Gazi ve arkadaşları ise o günlerde Bağdat'a Halife'ye hediyelerini verirler. Bağlılıklarını bildirip Malatya'ya dönerler. Seyyid Battal, Abdülvehab'ı ve oğullarını ortada göremeyince durumu sorar. Olup biteni kendisine anlatılır. Bunun üzerine, hemen kıyafet değiştirip Rum'un yolunu tutar.

İstanbul'a geldiğinde Abdülvehab'ın başına gelenleri öğrenir. Vakit geçirmeden Kayser'in sarayına girer. Kendisini Çin elçisi olarak tanıtır ve Abdülvehab'ın ağzına bir yumruk atar. Geliş sebebini de "kızını başka biriyle evlendirdiğin için Çin Şahı sana çok kızdı ve beni gönderdi." Der. Fakat kız ortalarda yoktur. Kayser kızının Battal tarafından kaçırılmış olabileceğini söyler.

Daha sonraki günlerde Battal, deşifre olur. Bunun üzerine İstanbul'dan ayrılır. Kayser ve adamları ise onu aramak için peşine düşerler. Bir gün Seyyid'i uyurken görürler ve yakalarlar. Battal Gazi kaçmayı başarır. Fakat çok geçmeden Falıkrat tarafından yakalanır. Falıkrat hemen Kayser'e haber verir. Kayser, yola çıkar. Battal Gazi hile ile elini çözüp Falıkrat'ın yerine geçer ve Falıkrat'ı da kendi yerine geçirir. Kayser Falıkrat'ı Battal Gazi zannedip odun getirtip ateşte yaktırır. Battal Gazi ise oğullarını aramaya devam eder.

Battal Gazi, epeyce sıkıntıdadır. Nereye gitse, ne yapsa oğullarından ve kaçırılan Rum gençlerinden haber yoktur. Bir gün ağlayıp feryat eden biriyle karşılaşır ve olup bitenler hakkında ondan bilgi alır. Bu adam, Bağdatlı zengin bir tüccardır. Ticaret için bu diyara geldiğinde bir pınar başında bir büyücünün efsununa uğramıştır. Büyücü kadın o adamı ve yanındakileri tutsak etmiştir. Dahası, nerde güzel bir kız ya da oğlan görse tutsak etmektedir.

O anda büyücü kadın oraya gelir. Battal'ı görür görmez, onu yakalayıp öldürmek için harekete geçer. Battal'a efsun yapar. Battal, Hızır peygamberin duasını okuyarak bu efsundan kurtulur ve büyücüyü öldürür. O anda dağdan gürültülü bir ses gelir. Sesin sahibi bu kadının oğludur. Battal'a " Sen benim anamı öldürdün. Ben de senin iki oğlunu kebab yapıp yedim" der.

Battal Gazi Kaf dağına tırmanır ve Zülkarneyn'in kızlarını kapattığı makama gelir. Daha önce evlenmek için teyzelerinin aklına uyup annelerini zehirleyen kızlarını Zülkarneyn buraya hapsedmiş ve veziri Arastatalis buraya Battal Gazi'nin geleceğini haber vermiştir. Bunun üzerine Zülkarneyn Battal Gazi'ye hitaben mektup yazar. Battal Gazi mektubu okuduktan sonra makamın içinde birçok esir kız görür. Kayserin kızı da oradadır. Battal Gazi ifritin odasına girer. Battal Gazi orada ifriti öldürüp kızları kurtarır.

Battal Gazi, kurtardığı kızlarla birlikte İstanbul'a doğru yola koyulur. Yolda karşılaştığı birinden Kayser'in Malatya üzerine sefer düzenlediği haberini alır. Ayrıca Abdülvahab'ın İstanbul'da kaldığını ve durumunun çok kötü olduğunu da öğrenir. Daha sonra Battal Gazi, İstanbul'da Abdülvahab'ı görüp onu tekrar İslâm dinine çevirir. Kayser Malatya'ya varmak üzeredir.

Battal Gazi, işte bu hassas anda Malatya'ya yetişir. Kayser, Battal Gazi'yi ateşte yakıtığını zannetmektedir. Battal Gazi'yi görünce şok olur. Kızının Müslüman olduğunu öğrenince içi yanar. Battal Gazi her zaman olduğu gibi savaşı Müslümanların lehine çevirir. En sonunda kâfir askeri bozulur ve Esatur yedek atla İstanbul'a doğru kaçır. Bir manastıra gelir ancak Battal Gazi onu manastırda yakalar, Malatya'ya getirir. Battal Gazi, Müslüman olmasını teklif eder. Esatur, oğlu Tekfur'u bulup getirirse Müslüman olacağını söyler ve bu teklifi yazılı olarak da Battal Gazi'ye sunar. Bu arada Battal Gazi, oğullarının Kaf dağında tutulduğunu öğrenir.

KAFDAĞI'NA GİTMESİ

Battal Gazi, Kafdağı'na oğullarını ve Tekfur'u kurtarmaya gider. Önce Sinbat kalesine gelirler. Bir iki gün deniz kenarında kalırlar. Karşıya geçmek ve Kafdağı'na ulaşmak için usta bir denizciye ihtiyaç vardır. Esatur en iyi gemicisi Kantar'ı Battal Gazi'ye verir ve böylece yola çıkarlar.

Aradan altı ay geçer. Bu süre içinde hiç bir iz bulamazlar. Bir gün bir ulu dağ görünür. Gemiye oraya yönlendirip kıyıya yaklaşılır. Seyyid, gemiden iner ve bir çeşme başında abdest alıp namazını kılar. Karanlık çökünce karşıdan bir ışık görür.

Battal Gazi oraya gider. Burası bir mağaradır. İçine girdiğinde kırk zenci ifritin oturduklarını görür. Bunlar Seylan şehrinin padişahı Asced'in Dilefruz adlı kızını kaçırmaya gelmişlerdir. İfritlerin başı kızı kaçırp gelir. Battal Gazi bunları uykuda basıp öldürür ve kızı tekrar sarayına iletir.

Bu olayın ardından yine bir çeşme başına varır. Abdestini alıp namazını kılar ve uykuya dalar. Uyandığında çevresinde, kırk hırkalı dervişleri görür. Kendisi de ortalarında. Dervişler, Battal'ı "Hoş geldin ey Resul evladı" diye karşılarlar. Yedi gün boyunca Battal, onlarla birlikte olur. Yedi günden sonra gitmek isteyince dervişler izin vermez ve Hz. Muhammed'in burada kırk gün kalmasını söylediğini iletirler.

Bunun üzerine Battal Gazi, gitmekten vazgeçer. Dervişlere bir hediye olsun diye kolundaki bir inciye onlara verir. Onlar, inciye sarrafa satmaya gelirler. O anda iki hizmetçi, Seyyid'in yanına gelir ve Dilefruz'un kendisini beklediğini söylerler. Dilefruz, Battal Gazi'yi bulunca, Battal Gazi'ye ve dervişlere yemek ikram eder, mücevherler verir.

Dervişler bu cevherleri satıp harçlık etmek isteyince kuyumcu bunları Asced'e şikâyet eder. Asced bunları, kendi hazinesini soydukları gerekçesiyle tutuklatır. Tam ortalık karıştığında Dilefruz gelip babasına olanı biteni anlatır. Asced Müslüman olup kızını Battal Gazi'ye verir. On gemi ve on bin asker hazır edip yola koyulurlar.

Bir ay yol gittikten sonra bir an çok şiddetli bir fırtına çıkar. Dağılırlar. Seyyid, bir pirle bir kayığa biner. Bir dağın eteğine varırlar. Burada bir kale vardır ve içinde ifritler oturmaktadır. Battal, bunlarla savaşır ve Kaf Dağı'nın padişahı Hilal Cadı'dan Kayser'in oğlunu ve kendi oğullarını kurtarır. O anda Hızır gelerek Battal Gazi'ye acele etmesini çünkü İslâm'ın üzerine düşman geldiğini haber verir. Battal, hemen İstanbul'a gelip Esatur'un yanına çıkar. Esatur hastadır. Oğlu Tekfur'u görüp

Müslüman olur ve çok geçmeden ölür. Battal Gazi Tekfur'u Kayser yapıp oğlu Beşir'i onun yanına bırakır. Diğer oğlu Nezir'le Malatya'ya döner.

BABEK'LE MÜCADELESİ

Bu arada Halife Memun ölür. Yerine oğlu Mutasım halife olur. Bu esnada ortaya yalancı bir peygamber çıkar. Bu kişiye ok batmamakta ve kılıç işlememektedir. Domuz etine ve şaraba helal demekte, yerden hazine çıkarmakta, kızı babaya, kardeşi kardeşe helal ettiğini söylemektedir. Bu yalancı peygamberin ismi Babek'tir. Bağdat'ta hırsızlık yapan birinin oğludur. Babası, Bağdat'tan sürülerek bir köye sığınır ve çobanlık yaparken köyün ileri gelenlerinden birinin cariyesiyle zina yapmış ve Babek işte o zinadan doğmuştur. Söylentiye göre Babek otururken bir gün yanına yaşlı adam suretinde Cebrail olduğunu söyleyen şeytan gelmiş ve ona peygamber olduğuna inandırmıştır.

Babek, etrafını etkilemekte gecikmez. Yanına çok sayıda asker toplar. Birçok İslâm diyarı dinden çıkıp Babek'e tabi olur. Babek, daha sonra Bağdat'ı kuşatır. Battal Gazi, bu haberi alınca hiç vakit geçirmeden Bağdat'a gelir. Babek'in bulunduğu yere ulaştığında onun binlerce adamıyla oturmakta olduğunu görür. Onlara: "Ey akılsız kavim. Muhammed dininden ne zarar gördünüz de yüz çevirip şeytana uyuyorsunuz." dedikten sonra Babek ile cenge tutuşur. Battal, Babek'e ne yaptıysa de onu öldüremez. Gerçekten ona ok batmamakta ve kılıç kesmemektedir.

Battal Gazi bu durum karşısında âciz kalır. Babek, ilk anda kazandığı üstünlükle Battal'ı kendine inanmaya davet etmektedir. Son bir teklifte bulunur:

" Ey Battal! Senin dinin hak ise, seni ok, süngü, kılıç ile vurayım, eğer tesir etmezse o zaman dininin hak olduğunu kabul edeyim"

Battal, bu sözler karşısında Hakk'ın kudretine sığınır. Babek, kılıcını eline alıp Seyyid'e saldırır. Seyyid, çıplak eliyle kılıcı tutar. Hakkın inayetiyle bir kılına bile zarar gelmez. Babek, bu defa güzüyle saldırır. Battal, bundan da zarar görmez. Diğer saldırılarından da Hızır peygamberin duasıyla kurtulur.

Onlar, mücadele ededursunlar, o esnada Halife beş yüz bin askerle yardıma yetişir. İki ordu savaşa tutuşurlar. Ancak ne yaptılarsa da Babek'i öldüremezler. Battal, bu acizlik içinde dağa çıkar ve

abdest alır. Hakk'a sığınır. "Ey Allahım! Bu dinsiz haramzade senin dinini batıl etmek istiyor. Ey Allah'ım, bunun durumunu bu çaresiz kuluna açıkla." diye Allah'a yalvarır.

Bu arada uykusu gelir ve rüyasında Hz. Muhammed'i görür, Hz. Peygamber, Battal'ı iki gözünden öper ve kederlenmemesini Babek'in ölümünün onun elinden olacağı müjdesini verir. Ardından silahlarının üzerine bir dua yazmasını söyler. Bu dua ile Babek'in silahını etkili hale getiren şeytan etkisiz hale gelecektir.

Battal Gazi aynen öyle yapar. Babek, şeytanın gelmediğini fark edince kaçır. Bir köyde sarp bir kale yaptırmıştır, oraya sığınır. Battal Gazi kaleye tırmanıp kaleyi fetheder. Babek buradan da kaçır. Bu kaçır kovalama epey devam eder. Babek, önce Çin'e ardından İstanbul'a gelir Tekfur ile Battal Gazi'nin oğlu Beşir'i öldürüp Rum'un başına geçer. Malatya'yı basır Battal Gazi'nin kırk yakın arkadaşını şehit eder.

Battal Gazi Malatya'ya gelir. Babek'in ordusunu tekrar bozguna uğratarır. Babek bu sefer yakındaki Süheyl'in kalesine sığınır. Battal Gazi, gece kaleye gizlice girir Babek'i yakalar, Süheyl Müslüman olur. Battal Gazi, Babek'i ne kadar dine davet etse de olmaz. En son Battal Gazi, Babek'i Bağdat'ta ateşte yakarak öldürür.

RAD CADİ İLE MACERASI

Battal Gazi, Bağdat'ta iken Bir gün Halife'nin kızı Safiye Banu kaybolur. Bahçede iki yeşil kuş aralarında konuşurlarken kızı, Rad cadının kaçırdığını söylerler. Kızın annesi Saide Banu, bunu duyunca durumu Halife'ye, o da Battal Gazi'ye anlatır.

Battal Gazi, hiç vakit kaybetmeden atına atlayıp halifenin kızını bulmak için yedi deniz ötedeki Ayne'l-Katar'a gider. Burası muazzam bir şehirdir. Seyyid, orada put yapan bir kâfirle karşılaşır. Tartışmaya başlarlar. Seyyid, o adamı öldürür. Halk Battal Gazi'nin üstüne yürür. Battal, tam on beş kişiyi öldürür.

Olayı görenler durumu şehrin beyine haber verirler. Bey, hemen Battal'ın yanına gelir. Onu tanımaktadır. Hemen sarayına getirir. İkramlarda bulunur ve buraya gelme sebebini sorar. Battal da durumu anlatır. Meğerse bu beyin kızını da Rad Cadı kaçırmıştır. Battal'a eğer kızını kurtarırsa putperestlikten döneceğini söyler.

Battal Gazi tekrar yola koyulur. Bey, ona bir gemi tahsis eder ve yanına adamlar verir. Üç gün sonra şiddetli bir fırtına çıkar ve gemi batar. Battal, hemen Aşkar'ın üzerine binerek ölümden kurtulur. O esnada oraya başka bir gemi gelir ve Battal'ı o gemiye alırlar. Gemide Kantar adlı bir bey vardır. Bir süre sonra karaya çıkarlar. Çıktıkları yere Rad cadı gelir. Kantar'ı tutup iki parça eder. Büyü ile dört yüz kişiyi ateşe yakar. Battal Gazi bir ok atıp Rad cadının gözüne saplar. Rad cadı hemen yok olur. Geride kalan yüz kişi Battal Gazi'nin karşısında Müslüman olurlar.

Battal, daha sonra Sindebar şehrine gelir. Orada Kamer Şah vardır ve onun kızını da Rad cadı kaçırmıştır. Kamer Şah da kızını getirirse putperestlikten vazgeçip Müslüman olacağını söyler. Birkaç gün sonra Battal Gazi, Kamer Şah'la ava çıkar. Burası şahın kızının kaçırıldığı yerdir. O sırada oraya bir geyik gelir. Battal, geyiğin peşine takılır. Epeyce takip eder. Bu sırada bir göle girip yıkanır, ancak atı, elbiseleri ve silahları ortada yoktur. Battal, bu durum karşısında hemen Allah'a dua eder. Peygamber ve evliyadan şefaht diler. O anda Hızır peygamber gelir ve o geyiğin Rad cadının kızı olduğunu söyler. Battal, silahlarını ve elbiselerini nasıl ele geçirebileceğini sorar. Hızır Peygamber de gözünü yummasını söyler. Seyyid, gözünü yumar. Açtığında kendini Âdem Peygamber'in türbesinde bulur. Birkaç gün orada kalır. Daha sonra Tamus Peri'nin yanına gelir ve Rad cadıyı bulmasına yardımcı olacağını söyler ve onun yardımıyla Rad cadının bulunduğu yere gelir. Yanına Tamus Peri'nin verdiği kılıç, yay ve ok vardır ve üzerlerinde dualar yazılıdır. Battal, bu oklarla Rad Cadı'yı öldürür. Battal Gazi kızları kurtarıp babalarına teslim eder. Onlar da Müslüman olurlar.

HAKEM'İ KATLETMESİ

Eba Müslim, Horasan'da Haricilere karşı büyük bir mücadele verir ve onların hepsini öldürür yahut etkisizleştirir. Geriye kala kala Yezidi soyundan Hakem adlı bir kişi kalmıştır. Bu kişi epey zamandır haramilik etmekte, Müslümanlara zarar vermektedir. Bir zaman sonra etrafına topladığı yirmi bin adamla Bağdat'ı basmaya karar verir. Bu konuda yanında on bin askeri olan Anter'den de yardım alır. Planına göre kendisi halife, Anter de vezir olacaktır.

Böylece ikisi iş birliği yaparlar. Bağdat'a saldırırlar. Halife'nin askerleri darmadağın olur. Halife ise canını zor kurtarır. Böylece şehir teslim alırlar. Şehrin hisarına gizlenmeyi başaran Halife ise hisarın çatısına çıkar ve Allah'tan yardım, peygamberinden şefaht diler.

Halifenin dilekleri kabul olur. O anda Seyyid çıkagelir. Seyyid'le işgalciler arasında şiddetli bir savaş olur. Hakem'i esir ederler ve Tamus Peri'nin yardımıyla da kâfir ordusunu dağıtırlar. Hakem ve

Anter'i baş aşağı asıp diri diri derilerini yüzüp öldürürler. Battal Gazi Tamus'a izin verir, onlar makamlarına geri dönerler. Battal Gazi de Malatya'ya döner.

Bu arada Malatya'da Emir Ömer ve Dilefruz vefat etmişlerdir. Halifenin kızını Battal Gazi'ye verirler. Battal Gazi Malatya'yı oğullarına emanet eder. Bu arada Esatur'un Kanatos adlı oğlu gelir ve Rum'un kayserliğini ister. Her yıl haraç vermeyi kabul eder. Bu arada kısa bir zaman sonra halifenin kızı da vefat eder.

SON GAZASI

Esatur'un Kanatur adında bir oğlu vardır. Bir süre sonra Seyyid'in bulunduğu yere gelir. Rum ülkesini kendisine bırakmasını ister ve bunun karşılığında her yıl haraç vereceğini söyler. Battal, ona Müslüman olmasını teklif ettiyse de o haraç vermekte ısrar eder. Seyyid de onu Rum'a Kayser yapar.

Battal Gazi'nin gayesi artık gerçekleşmiştir. "İslâm'ın artık düşmanı kalmadı" diyerek seraskerliği Abdülvahab'a bırakır. Hac vaktinde de Mekke'ye gider. Hac yapıp oradan Medine'ye geçer ve artık orada ikamet eder. Yedi yıl böyle geçer.

Bir gün Osman adlı bir yiğit gelip Kanatur'un altı yüz bin asker toplayıp Malatya'ya yürüdüğünü anlatır ve Müslümanların zor durumda kaldığını söyler. Seyyid, bu duruma çok üzülür. O gece düşünde Hz. Peygamberi görür. Peygamber, ona " Ya Seyyid! Hemen Rum'a git. Zira Müslümanlar zor durumdadır. Onların yardımına yetiş" der.

Seyyid, Peygamber toprağında ölüp buraya defnedilmeyi hayal ederken bu emir karşısında tekrar yola koyulur. Bu arada Müslümanlar da asker toplanmış, Bağdat'a halifeye haber vermişlerdir. Halife Mutasım ölmüş, yerine oğlu Bahtiyar geçmiştir. Ordular karşı karşıya gelir. Bu savaşlar esnasında Abdülvahab, şehit olur. Kâfir askeri İslâm ordularını kırıp dağa sürer.

Battal Gazi geldiğinde İslâm ordusunun kırılıp iyice yorulduğunu görür. Hemen savaşa girip durumu Müslümanların lehine çevirir. Bu arada halife ve peşinden Tanus Peri yetişir. Kâfir askerini bozarlar ve Kanatos Kayser kaçır. Battal Gazi, savaştan sonra bütün dostlarından helâllik alıp Kayserin peşine düşer. Kayser Mesihiye kalesine sığınmıştır ve yaptığına pişman olmuştur.

Battal Gazi, hemen peşinden yola çıkar. Mesihiye kalesine varır. Üç gün şiddetli cenk eder. Bir gün delikli bir taş bulup İshak peygamberin zinciriyle kale burçlarını yıkar. Öğleye doğru yorulunca biraz uyumaya karar verir. Bu arada Kayser'in kızı gezinirken Battal'ı görür. Onun orda uyku haline yakalanıp öldürülmesinden endişe eder. Uyanması için bir taş atar. Bu taş, Seyyid'in ölümüne sebep olur.

Böylece hayatı boyunca nice tehlikelerle karşılaşp ölmeyen Battal, bu son gazasında bir taşla hayata veda eder. Battal'ın öyle hareketsiz yattığını uzaktan gören kız, durumu anlamak için Battal'ın başını kesme bahanesiyle kale kapısını açtırır. Battal'ın öldüğünü görünce hançerini çıkarıp kendini de öldürür. O sırada büyük bir tufan çıkar. O iki vücut görünmez olur. Bu görünmezliğin nasıl olduğunu kimse anlayamaz.

Daha sonra bu yere babalarını aramak için oğulları Ali ve Nezir gelirler; fakat babalarını bulamazlar. Üzüntü ile Malatya'ya dönerler. Babalarının yasını tutarlar. Bu acı haberi alan Halife de çok üzülür. İslâm diyarında yas ilan edilir. Hatimler indirilir ve Battal'a dualar edilir.⁹⁶

4. Bölüm

BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ

“Halk arasında ‘Battal Gazi Türbesi’ olarak anılan ‘Seyyid Battal Gazi Külliyesi’ türbe, cami, medrese, imarethane, tekke ve bazı külliye çevresi insanların mezarlarından oluşan bir bütünlüktür.”

İLYAS KÜÇÜKCAN

KABRİNİN BULUNUŞU

Yaygın bir görüşe göre Battal Gazi'nin meçhul olan mezarı önce bir çoban tarafından bulunmuştur. Buna göre Hacı Emre köyünden Kutluca Çoban diye bilinen biri Mesihiye Kalesi çevresinde koyunlarını olatırken, bir gün onların bir yere gelince yürümediklerini, sanki toprağa

⁹⁶ Battal Gazi'nin cenkleri hakkında geniş bilgi için şu iki kaynağa bakılmalıdır: Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, Necati Demir/Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme

basamak istemediklerini fark eder. Ertesi gün, aynı durum tekrar yaşanır. Sonunda orada bir şey olduğuna karar verir. Hayvanların basmayışından dolayı buranın bir mezar olabileceğini düşünür.

Halk rivayeti, olayı daha gizemli bir sonuca bağlar. Koyunların basmadığı ve bir mezar olabileceğini düşündüğü o yerden ayrılamaz olur o çoban. Aynı yerde yine koyunlarını otlatırken bir gün ansızın gökten bir nur dalgasının o yere indiğini görür. Kendiden geçer. Ayıldığında ise gidip gördüklerini Mesihiye beyine anlatır. Bey, hemen o yerin etrafına bir duvar çektirir.

Fakat muhtemel bir mezar olarak düşünülen bu yerin Seyyid Battal Gazi'ye ait olduğunun anlaşılması ise yine bir başka rüya olayı ile ilgilidir. Bu rüyayı gören ise Ümmühan Hatun'dur.

TÜRBESİNİN YAPILMASI

Gıyaseddin Keyhüsrev'in karısı ve Alâeddin Keykubat'ın annesi olan Ümmühan Hatun, iyiliksever, cömert, adaletli, iyi bir öğrenim görmüş, çok okuyan bir kadındır. Sarayda okunan Battal menkıbelerinden dolayı ona büyük bir ilgi ve sevgi duymaktadır. Ümmühan Hatun, bir gece Seyyid Battal Gazi'yi rüyasında görür. Hadisenin devamını Nezihe Araz şöyle anlatır:

“Tasvir gibi güzel, Hamza gibi kuvvetli, Ali gibi heybetli bir yiğit Ümmühan Hatun'a dedi ki: ”Ey Hatun! Ben ol Âli Resul'denim ki Diyar-ı Rum'u aldım. Kâh karada, kâh denizde doksan yıl gazilik ettim. Sonunda Mesihiye kalesinde şehit oldum. Gel beni ziyaret et, üzerime de bir türbe yap.”

Ümmühan Hatun, rüyasını oğluna anlattı. Alâeddin Keykubat, hazinedarlarına emir verdi, ne lazımsa develere yükletildi. Sultan Hatun Mesihiye kalesine doğru yola çıktı.”

Hadisenin bundan sonrasında ise kervan Seyyid Gazi'ye gelir. Kale beyi, onu karşılar. Ziyaret sebebi öğrenince ona Kutluca Çoban'ın rüyasından bahseder. Ümmühan Hatun, doğruca kale beyinin etrafını çevirdiği o yere gider. İki rekât namaz kılarak “Gördüğüm rüya Tanrı katından ise bana onu yine göster” diye dua eder.

Bu dua kabul olmuş olacak ki, gerçekten ikinci bir rüya görür. Rüyasında Battal Gazi ona: “ Ol gördüğün benim! Seyyid Battal Gazi'yim. Türbemi sen yaptır. Bir mescit, bir de tekke bünyad et.

Bilginler, dervişler getir, vakıflar yap.”⁹⁷ Ümmühan Hatun, işte bu rüya üzerine buraya bir anıt mezar yaptıdır.

Bu olay, Battalnâme'nin kimi nüshalarında da yer almaktadır. Hasan Köksal'ın hazırladığı Battalnâme'de bu olay şöyle anlatılır:

“Sultan Seyyit Battal Gazi, şehit olduktan sonra, Sultan Alâaddin Rum'a geldi ve padişah oldu. Konya onun tahtıydı. Adil ve cömert padişahtı. Çevre illeri ve memleketleri kullarına paylaştırdı. Hezar Esbi adlı bir Bey vardı. Mesihiye kalesini ona verdi. Hezar Esbi, askerleriyle geldi, kaleye yerleşti. Köyler, şehirler kurdu ve ününü çevreye duyurdu. Atı, devesi ve koyunu çoktu. Çobanlarından birisine Kudluca derlerdi. Kudluca bir gün kale karşısındaki tepeye koyunları çıkardı. Oturdu, ansızın tepenin üstünden bir nurun parladığını gördü ve hayran oldu. Koyunlar da o yere toplandılar ve o gün orada kaldılar.

Hezar Esbi'ye haber verdiler. Hezar Esbi gelip Kudluca'yı ve koyunları o tepe üstünde buldu. Kudluca, gördüğü olayı bunlara anlattı. Hezar Esbi emretti ve yedi taştan bir avlu yaptılar. Burasını ziyaretgâh eylediler. Kimin bir haceti olsa, gelip hacet dilerler ve hacetleri kabul olurdu. Burası büyük bir ziyaretgâh oluverdi.

Bir müddet böyle kaldı. Sultan Alâaddin'in anası Sultan Hatun, Resûlullah soyundandı. Son derece salihlerden olup hiçbir vakt-i ibadetten uzak değildi. Âlimlere ve fakirlere sadakalar verirdi. Bir gece Seyyit Battal Gazi'yi düşünde gördü. Sultan Seyyit Battal Gazi:

—Ya Sultan Hatun! Ben Âl-i Resûl'denim. Bu Rum memleketini aldım. Gel üzerime türbe yap, dedi. Sultan Hatun uyandı. Sultan Alâaddin'in huzuruna geldi. Bu hikâyeyi Sultan Alâaddin'e bildirdi. Sultan Alâaddin emretti, hazine açtılar, mal çıkartıp katırlara yüklediler. Bir hayli kullar ve hizmetçiler ile birlikte Sultan Hatun yola revan oldu.

Kılıç Arslan derlerdi, Sultan Alâaddin'in bir kâhyası vardı. Onu da yanına aldı. Günler sonra kaleye geldiler ve kalenin yakınında bir alana konakladılar. Sultan Hatun emretti, oraya bir kervansaray yaptılar. Bir köy kuruldu, şimdi o köyün adına Şeşanuk derler.

⁹⁷ Nezihe Araz, Anadolu Erenleri, s. 55-56

Hezar Esbi, Sultan Hatun'un geldiğini işitince karşılamaya gitti ve davet edip konukladı. Ona, “ Hayırdır, bu yere geliş sebebiniz nedir?” dedi.

Sultan Hatun “Bu kalenin yakınında hiç ziyaretgâh var mıdır? Diye sordu. Hezar Esbi: ”Evet, vardır. Benim bir çobanım Kudluca, kale karşısındaki tepede koyun güderken parlak bir nur görür. O nurun şavkından aşırı heyecana kapılır, kendinden geçer. Koyunlar da oraya toplanıp beklerler. Bana haber verdiler, ben de vardım. Çobandan haberi dinleyip o yeri duvarla çevirttim. Şimdi ziyaretgâh olarak o yer vardır.” dedi.

Sultan Hatun bu haberi işitti ve mutlu oldu. Hezar Esbi'ye bahşış verdi. Birlikte yürüdüler ve o tepe üstüne vardılar. Sultan Hatun abdest alıp o avluya girdi, iki rekât namaz kıldı, hacet diledi:

—O gördüğüm düş rahmanı ve bana görünen Seyyid Battal Gazi ise, burada da görünsün, dedi.

Dua etti, yere kapandı. O anda bir nur belirdi. Âlem aydınlık oldu. Sonra bir ses işitildi:

—Ya Sultan! O gördüğün düş rahmanidir, dedi. Sultan Hatun durdu. O kapıdan içeri girdi.

Yedi basamak merdivenden aşağıya indi. O nurun aydınlığından mağaranın içi aydınlandı. Gördü ki, her yer döşenmiş. Misk ü amber kokusundan insanın burnu bir hoş oluyor. Kırk adım yürüdü. Mağaranın dibine indi. Seyyid Battal Gazi'yi kibleye karşı mihraba otururken gördü. Savaş silahları üzerinde, dahhak kılıcı belinde, imame başında, örtü yüzündeydi. Sultan Hatun el bağlayıp karşısında durdu. Bir ses geldi ki, "O Seyyid Battal Gazi, benim Al-i Resül'ümdür. Doksan yıldır gaza yapmaktayım. Kâh karada, kâh denizde Rum mülkünü aldım. Sonunda bu kalenin üzerinde şehit oldum. Beni buraya Hızır Peygamber getirdi. Kabrim buradadır. Şimdi benim üzerime türbe yap ve sen de burada ol ve bir mescit ve bir tekke yaptır. Köylere vakfett. Âlimler ve dervişler getir. Benim için her yıl mahya yap" dedi ve pek çok nasihatler verdi. Ondan sonra iki kitap, bir çevgân, bir Kur'an ve bir gazavatname verdi. Sonra Sultan Hatun secdeye kapandı. O yadigârları aldı ve çıktı. O kapı yine kapandı. Eskisi gibi bir yer oldu. Oradan Sultan Hatun ayrıldı, kavmine geldi. O kitapları bunlara gösterdi. Hazreti Sultan'la nasıl buluştuğunu ve Sultan'ın neler dediğini bunlara anlattı. Daha sonra buyurdu, mimar ve yapıcılar geldiler.

Sultan'ın üzerine türbe yaptılar. Sultan Hatun da kendisi için bir türbe yaptırdı. Sonra mescit ve tekke yaptırdı. Köylere vakfetti. Âlimler ve dervişler getirdiler. Sultan Hatun, büyük bir mahya

düzenledi. Yemekler yedirdi, hatimler okuttu. Semalar, hoşça şenlikler tertip ettirdi. Dualar ve övgüler kıldırdı. Her yerden Sultan'a kurbanlar, yardımlar ve adaklar gelirdi. Rum'da mahya ilk önce Sultan'ın adına yapıldı. Hezar Esbi de Kudluca'yı, birçok kulla birlikte Sultan'a hizmetkâr verdi. Hizmet etti, sonra vefat eyledi. Şimdi kapının iç kısmında ziyaretgâhtır. Sonra Hatun da bu ölümlü dünyadan, ölümsüz dünyaya göçtü. Onu da türbesine koydular. Şu anda büyük bir ziyaretgâhtır.”⁹⁸

MAKAMLARI

Battal Gazi'nin kabri Seyyitgazi'dedir. Kırşehir de ise ikinci bir türbe bulunmaktadır. Üçüncüsü de Çorum yakınlarındaki Ali Dağı'ndadır. Yine Kayseri'de “Battal Gazi türbesi olarak ziyaret edilen ve adaklar sunulan bir yer vardır ki bu da gerçek mezarı dışında diğerleri sembolik bir makam olarak değerlendirilebilir.”⁹⁹

İstanbul Maltepe'de Seyyid Gazi Kayası, Erdek'te Battal Gazi Kalesi, Kapadokya Karacağ'da bir cami ve bir vakıf, yine Malatya ve Kayseri'de Battal Gazi camisi bulunmaktadır.¹⁰⁰

Battal Gazi geniş bir benimsemeye konu olduğu için kendisine başka yerlerde de mezar-makam ihdas edilmiştir. Mesela Doğu Türkistan'da Aksu'da hatırası için bir mezarı bulunmaktadır.¹⁰¹

Battal Gazi'nin hatırası yine aynı şekilde muhtelif şehirlerde cami, okul, vakıf, dernek, mahalle, sokaklara adı verilerek yaşatılmaktadır. Battal Gazi'nin adını asıl yaşatan yer ise Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nin de içinde bulunduğu Seyyitgazi ilçesidir. Selçuklular döneminde Bizanslılardan alınan bu yere önce 70-80 hanelik bir Türkmen aşireti yerleştirilmiş adına da “Türkmen köyü” denmiştir. Bu köy, asıl önemini Seyyitgazi adını aldıktan yani Battal Gazi'nin kabrinin bulunup türbesinin ve etrafında bir külliye yapıldığından sonra kazanmıştır.

⁹⁸ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, s.9-12

⁹⁹ Ali Rıza Önder, Battal Gazi Kayseri'de, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, s.19

¹⁰⁰ Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi s.73

¹⁰¹ Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı, s.255

BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ

Battal Gazi'nin kabri önce bir rüya sonucunda bulunmuş, ardından yine benzer bir Rüya olayıyla Ümmühan hatun tarafından buraya bir türbe yaptırılmıştır. İşte sonradan yapılan ilave yapılarla oluşan Battal Gazi Külliyesi işte bu türbe etrafında inşa edilmiş bir yapıdır. Dolayısıyla Battal Gazi'nin türbesi etrafında şekillenen külliye, XIII. yüzyılın başlarında Seyyid Battal Gazi adına yaptırılmış türbe ve cami ile daha sonra eklenmiş gibi tarihi yapılar topluluğundan oluşur. Üç uygarlık döneminin izlerini taşıyan külliyyede, hamam, türbe ve camiyi Anadolu Selçuklu sultanlarından I.Alâeddin Keykubad'ın annesi Ümmühan Hatun yaptırmıştır.(1207-1208)¹⁰²

Külliye yapılarıdan bazılarının inşası da yine rüya olayına bağlanır. Bunlardan biri şöyledir: Ümmühan Sultan, oğlu Şehzade II. Alâeddin Keykubad'la türbenin ilk temeli atılıp inşaata başladığında bir rüya görür. Battal Gazi, ona “Başımın altından akan suyu akıtmadan kabrimi mi yapacaksın” der. Bu hal üç gece ardı sıra takip edince yüksek ruhlu kadın keyfiyeti kocasına ve din bilginlerine aksettirir. Türbe inşası durdurularak suyun araştırılmasına başlanır. Hakikaten bu su da çok geçmeden bulunur. Bir çeşme haline getirilmiş, fakat rüya yine başka cepheden devam etmeye başlamış. Bunun üzerine suyu ikiye ayırır. Yarı ile hamam yapılır yarı da halkın ve haşaratın istifadesine bırakılır.

Bu durum, Battal Gazi'yi ruhen o kadar rahatlatır ki hamam inşaatından bir müddet sonra Battal Gazi, yine Ümmühan Hatun'un rüyasına girer ve ona yaptıklarından dolayı “ Ya Rab! Etrafımı verdiğin su nimetiyle temizleyen ve temizlemeye vesile olan hayrat sahibini aziz kıl. Derecesini hem dünyada hem de ahirette yücelt.” Diye dua eder. Ümmühan hatun, aldı bu sevinçli haber karşısında, uyandığında suyun birazını ister, abdest alır ve şükür secdesine kapanır.¹⁰³

Ümmühan Hatun, daha sonra burayı her ziyaretinde külliye bir yapı daha ekler. Kabrin yapılması buradaki ziyaretçi sayısını epey artırır. Ümmühan Hatun, bir gelişinde ziyaretçilerin kabrin önünde namaz kılmak için nöbetleşe beklediklerini görür. Hemen türbenin güney kısmına bir kubbe ilave ettirerek bir mescidin yapımını sağlar. Böylece gelenler, rahatça ibaret etme imkânı bulurlar.

Ümmühan Hatun'un yaptırdıkları bununla da bitmez. Türbe inşaatının ardından türbenin batı kısmında bulunan ve Kızlar Manastırı olarak bilinen binayı tamir ettirir. Böylece o civarda bulunan kuşlara ve diğer unsurlara bir barınak yapılmış olur. Yine Ümmühan Hatun, ileri görüşlülüğüyle bu

¹⁰² İlyas Küçükcan, Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı, s.17

¹⁰³ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.31

külliyenin gelecekte taşıyacağı önemin farkındadır. Buranın büyüyeceğini, ziyaretçilerinin sayısının artacağını düşünerek masraflarının karşılanması için türbe etrafındaki pek çok araziye buraya vakfeder.¹⁰⁴

Ümmühan Hatun'un öldükten sonra vasiyeti gereğince Konya'dan getirtilerek buraya gömülmüştür. Bu durum buranın bir yandan inanç merkezi olarak önemini artırırken bir yandan da batı yönündeki Türk ilerleyişinin bir üssü, İslâmlaşma yayılmasının da bir manevi güç merkezi olmasını sağlamıştır.

Osmanlı devleti döneminde de Seyitgazi'ye Osmanlılar da özel bir önem vermişler, böylece külliye asıl işlevine kavuşmuş, türbe ve camiye medrese, imarethane (aşevi, fırın vb.) tekke, dergâh gibi bölümler eklenmiş ve cami ve diğer yapılar Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren II. Beyazıd ve Sultan I. Selim tarafından tamir ettirilmiş, ilave yapılarla külliye zenginleştirilmiştir (1511-1517).

Battal Gazi külliyesinde bulunan bu yapıları bir tasnif mantığı içinde sıralayacak olursak şunları söyleyebiliriz. Külliye türbe olarak Seyyid Battal Gazi Türbesi, türbenin içinde Battal Gazi ile Elenora'nın sandukaları yer alır. Türbe olarak külliye de bulunan bir diğer yapı Ümmühan Hatun türbesidir. Külliye de ayrıca Aynî Ana(Kadıncık Ana) Türbesi ve Kesikbaşlar Türbesi bulunmaktadır. Bir de Seyyid Gazi Türbesinin yanında Anonim Türbe olarak bilinen ve Mihaloğlu Ahmed ve Mehmed Beylerin kabirlerinin yer aldığı bölüm vardır. Türbe olarak zikredeceğimiz son yapı ise Çoban Baba Türbesi'dir.

Külliyeyi tamamlayan diğer yapılara ise şunlardır: Ümmühan Hatun adına yaptırılan Ümmühan Hatun Medresesi, bir hangah(zaviye), Cami(mescid), Zikir odası, Semahane, Bektaşî dergâhı, Bodrum, Mihman(ziyaretçi) evi, Kütüphane, Şeyh odası, Derviş mezarları hanlar, Erzak ve iâşe mekânları, Aş evi Fırın, Kiler, Halife meydanı kırklar meydanı...¹⁰⁵

Yine Osmanlı Sultanlarından Kanuni Sultan Süleyman, özellikle İran'a karşı yaptığı seferler sırasında Seyitgazi'yi sık sık ziyaret etmiş, burada bulunan külliye ye bazı ilaveler yapılmasını sağlamıştır. Irak Seferine(1533-1536) giderken de ordusu Seyitgazi'de konaklamış ve Matrakçı Nasuh'a Seyitgazi'nin minyatürünü yaptırmıştır. IV. Murad'ın Revan seferi sırasında da buraya bir kervansaray yaptırılmıştır. Hammer tarihinde bu ziyaretin ayrıntıları da yer almaktadır: “ Ordu

¹⁰⁴ Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyid Battal Gazi, s.32-33

¹⁰⁵ Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi, s.118-148, İlyas Küçükcan, Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfi, 86-109 (Külliyeye hakkında detaylı bilgi için bu eserlere bakılmalıdır.)

Üsküdar'den Bağdat'a teveccüh eyledi.(...) Eskişehir'de kızı güzel Mal Hatun'u devletin kurucusu Osman Gazi'ye vererek Osmanlı hanedanının ana tarafından cedit olan Şeyh Edebalı'nın kabrini ziyaret eyledi. Seyitgazi'de küçük Asya'da ve İstanbul'da Rumlara karşı mücadeleleriyle meşhur, korkusuz kahraman Seyyid Battal Gazi'nin türbesini ziyaret eyledi.”¹⁰⁶

Osmanlı gazileri de Battal Gazi'ye büyük saygı duymuşlardır. Klasik kaynaklara bakıldığında savaşa giden gazilerin onu “gazilerin ulusu” olarak görüp, yola çıkmadan önce onun türbesini ziyaret etmeyi ve ruhanîyetinden yardım dilemeyi bir gelenek haline getirmişlerdir.¹⁰⁷

Bu tür bir ziyareti yapan başka bir topluluk ise Hac yolculuğuna çıkanlardır. Onlar da, her Hac seferinde Seyyid Gazi Külliyesinde veya civarında bir gecelik konaklama yapmayı bir gelenek haline getirmişlerdir. Buranın İstanbul-Bağdat-Hicaz karayolu üzerinde böyle bir konaklama noktası olması dini anlamda da buranın önemini artırmıştır.

Müjgan Cunbur, bir yazısında, sözünü ettiğimiz bu iki durumu şu satırlarla anlatmaktadır: “Battal Gazi hatırasını diri tutan hususlardan biri de bu büyük kahramanın son uykusunu uyumakta olduğu Eskişehir dolaylarındaki Seyitgazi ilçesinin Osmanlı İmparatorluğunun hükümran olduğu sürece doğuya yapılan askeri seferlerde ordunun daimi bir gece konakladığı yer oluşudur. Aynı gelenek özellikle Hac seferine çıkan Hacı kervanlarınca da uygulanmış, her Hac seferinde bir gece Seyyid Gazi Külliyesinde veya yanında geçirilmiştir.”¹⁰⁸

Seyitgazi külliyesi, içinde bulunan medresesiyle uzun yıllar İslâmî ilimlerin okutulduğu bir merkez de olmuştur. Burası aynı zamanda bir tasavvuf merkezi görevi de yapmıştır. Konya'ya yakınlığı sebebiyle bir süre kimi kaynaklara göre Mevlevilerin uzlethaneleri olmuş, daha sonra onların Afyon Mevlevihanesine taşınmalarının ardından önce Kalenderi dervişlerinin XVI. Asırdan itibaren Kalenderiliğin içinden bağımsız bir tarikat haline gelen Bektaşiliğin merkezi haline gelmiştir.¹⁰⁹ Bu inanç gruplarınca Hacılar bayramı denilen ritüel burada gerçekleştirilmiş ve cem ayinleri düzenlemelerine konu olmuştur.

¹⁰⁶ Muhiddin Aslanbay, Seyitgazi'nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri, s.30

¹⁰⁷ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5, s.205

¹⁰⁸ Müjgan Cunbur, II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, s.90

¹⁰⁹ Murat Özmen, Seyyid Battal Gazi'ye Çağdaş Bir Yaklaşım, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri, s. 76

Hatta bu konuda bir de şöyle bir rivayet anlatılır: Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya gelince burayı ziyaret etmiş, hatta Orhan Gazi, Bursa'dan Hacı Bektaş Veli'yi görmek için buraya gelerek onunla görüşmüş, onun ricasıyla burayı daha da imar ederek şehrini de bin adet ev halkı oturtturarak büyütmiştir.¹¹⁰

Kalabalık bir grupla buraya gelen Hacı Bektaş-ı Veli burada bir süre kalmış, ayinler düzenlemiştir. İşte ziyaretin yanında bu durum, Seyyid Gazi'nin mezarının yerinin Hacı Bektaş tarafından da onaylanması Alevi-Bektaşî topluluklarını arasında Battal Gaziye ve külliye duyulan ilgi ve bağlılığı geniş ölçüde artırmış, burası bilhassa Osmanlı çağında Bektaşîler için çok önemli bir merkezi olmuş, Battal Gazi, bu inanç gruplarının da gazi-veli olarak kabul ettikleri bir isme dönüşmüş, türbesi bir ziyaretgâh halini almıştır. Burada bu inançlara ilişkin kimi ritüeller sergilenmekte, ziyaret ve anma merasimleri yapılmaktadır. Bu gelerek günümüzde de devam etmektedir.

Battal Gazi, sadece Bektaşî-Alevi toplulukların değil, sünni inancı mensup Müslümanların da yücelttikleri bir isimdir. Onlara göre de Battal Gazi, hem evliya hem gazi sıfatıyla son derece önemlidir.¹¹¹ Bu yüzden onlar da Battal Gazi, türbesini ziyaret ederler ve ona büyük bir saygı duyarlar. Dolayısıyla Battal Gazi, mezhep ve tarikat anlayışları ne olursa olsun bütün Müslümanların ortaklaşa değer verdikleri bir izim olduğu için bu zümreler arasında "birleştirici" bir isim de olmuştur.

Battal Gazi külliyesinin Battal Gazi'nin şahsında kazandığı bu değer ve önem, burayı aynı zamanda bir edebiyat okulu haline de getirmiş, asırlar boyunca buradan çok sayıda şair yetişmiştir. Şeyh Şücaeddin Veli, Pir Mehmet, İlhami Dede, Gerci Abdal, Şeyh Nusretin Özer, Hâdi, Ali Yılmaz, Sakine Bacı, Seyyit Mustafa Şükrü Baba bunlardan bazılarıdır.¹¹²

Yine bu külliye bir takım halk inanışları, gelenek ve görenekleri oluşmuş ve asırlar boyunca devam etmiştir. Bunlar arasında Kurban kesme, İftar yemeği verme, kandil gecelerini ihya etme, Hıdırellez törenleri, Sultan Nevruz törenleri, Hacı uğurlama ve karşılama törenleri, evlenme ve nişan törenleri sayılabilir. Bu törenler içinde yer alan "Lokma geleneği"ni bu tür törenlere ışık tutması açısından buraya alıyoruz:

¹¹⁰ Seyitgazi Kaymakamlığı, Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Folkloru ile Seyitgazi, s.27

¹¹¹ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5, s.205

¹¹² İsmail Ali Sarar, Seyyid Battal Gazi Külliyesinde Yetişen Halk Ozanlarımız, II. Battal Gazi Bilimsel Semineri, s.67

“Tarihte bir Türk boyu olarak geçen Abdallar, uzun bir zaman Battal Gazi Türbesini kendilerine merkez yapmışlardır. Başka bir adla kendilerine Battal Gazi'nin yetimleri denilmektedir. Eskişehir ve civarında bulunan köylerden külliye gelerek Cuma ve adak günlerinde kurban kesme merasimleri yapılmaktadır.

Kurbanı kesme yerinde, kesebiliyorsa kendisi, değilse vekâlet verdiği kimse kurbanı keser. Ciğer ve böbrekleri kavurma yapılır. İlk lokma tekkenin şeyhine, bugün şeyh olmadığına göre bu törene en uzaktan gelen kişiye tattırılır.

Kurbanı kesen kişi, yol erkânında yani tasavvuf yolunda ise lokmayı sahibine iade eder, sahibi de bu lokmayı kutsal kabul edip dua ve niyaz ile tadar.

Daha sonra kurbanın etinden etli bulgur pilavı pişirilir. Burada Türkmen geleneklerine göre bu pilav yine daha önceden yapılmış yufka ile dürülür. Bir hoca veya büyük edendin başkanlığında gülbank çekilir. Dua yapılır. Duada önce Allah'ın adı ve 99 ismi sayılır. Allah'a şükredilir. Sonra resulü Hazreti Muhammed'e geçilir. Onun adı anılır. Hazret-i Muhammed'in Ehl-i Beyt'ine geçilir. Her birinin adları anılır. Daha sonra da Fetih suresinin “Biz gerçekten de sana apaçık bir fetih yolu açtık” anlamındaki birinci ayeti sekiz defa okunur. Bu duadan sonra milletimize, devletimize duada bulunulur. Yekdir Allah, Allah denir ve merasim sona erer.”¹¹³

Bir başka önemli ritüel ise Battal Gazi Türbesi'nin yakın mesafedeki bir köyde bulunan Şeyh Şücaeddin'nin türbesi etrafında yapılan Hızır-İlyas Törenleri'dir. Yapılış şekline gelince; “Önce bütün konuklar ve bu bölgenin sakinleri sabahın erken saatlerinde kalkarlar. Kırk çeşmeden su toplarlar. Bu suları genç kızlara, oğlanlara mutlulukları için, geleceklerinin güzel olması için içirirler.

6 Mayıs'ın akşamı evi olmayanlar, tarlası, tabanı bulunmayanlar, ata, eşeğe sahip olmayanlar, önce abdest alıp, iki rek'at hacet namazı kılarlar. Sonra niyaza, duaya varıp Allah-u Zülcelal'den bir evlerinin, bir tarlalarının, bir canlı mallarının olmasını niyaz ederler. Bu arada Hızır'ı araya koyarlar. Ev isteyenler bir gül ağacının altına bir kulübe yaparlar, tarla isteyenler yine gül ağacının altına toprak koyarlar, canlı mal isteyenler de hayvan resmi yaparlar. Ayrıca çocuğu olmayan kimseler de bebek yapıp gül ağacının altına yatırılırlar. Allah'ın izni keremi, Hızır Peygamberin himmeti ile tez amaçlarına ulaşırlar.

¹¹³ İsmail Ali Sarar, Seyyid Battal Gazi Gelenekleri, 1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, s.117

Evlenmek isteyen kızlar ise parmaklarına yüzük takarlar. Yüzlerini süslerle boyarlar. Ayrıca bir çıkın içine bulgur, peynir koyarlar, Hacet namazı kılarlar Namazda Kevser süresini okurlar, bir çeşmede su alıp, ötekine taşırlar. Bu şekilde murada ererler.

Hasta olanlar, yaşlılar o gece çimenler üzerinde yuvarlanırlar. Yumurtalar kaynatılır. Sonra bu yumurtaları renk renk boyarlar, sonra da şifa niyetine yerler.

Bir de bu arada bu gece Hızır yoğurdu tutmak olayı vardır. O gece nebatların üzerinde özsü toplanır, sütü kaynatıp, bu özsü ile çalarlar. Bu yoğurt tabiatın bir hikmeti olarak o kadar güzel ve tatlı tutar ki tadına doyumaz. Daha sonra ertesi sabah olur, önce bütün konuklar, sakinler köyün büyük meydanında bu Velinin huzurunda toplanırlar. Önce köyün en ileri geleni bu konuda bilgin olan kürsüye çıkar. Hıdrellezi açar Bir nutuk irad eder. Bu arada Âlemlerin varlığına sebep olarak meydana gelen Hazreti Muhammed Mustafa'dan, Hazreti Ali'den, Ehl-i Beyt'ten bahseder. Bütün büyüklere selâm getirir. Bu arada Battal Gazi Destanından, Hızır'ın kâfirlere Battal'a inanmalarını salık veren bölümü okunur. Hızır ile Battal'ın ilgileri anlatılır. Sonra saz, söz semah başlar. Önce genç kızlar başlarlar. Bu semahta 6 veya 10 kız semah yaparlar. Kırklar semahını sesli olarak okurlar:

*Kalkıp arzulayın ceme gelenler
Bilesiniz cem cümleden uludur.
Govunan, giybeti dilin alanlar
Benim gibi günahkârdır, delidir.*

*Bu yol Ali yolu, paktur, pak otur.
Durma Muhammed'e selavat getir
Hemen gayret eyle bir cevber götür
Yardımcımız şahı merdan Ali'dir.*

*Bir bacı meydanda carı çalarken
Gıkıldeşman Saka suyu dönerken
Başta Dedem hayır gülbenk çekerken
Uyuyup söz eden şeytan gülüdür...*

*Ceme gelmek, murat olmak ne ayet
O cemde okunur on iki ayet
Vücudun şehrinin pay eyle gayet
Gerçek mümin bu dergâhta ölüdür.*

*Mümin müslüm diz üstüne gelince
Darılırlar günahlıyı sorunca
Hâk'kı seven kıyam etsin deyince
O da erenlerin-güzel halidir*

*Mümin müslüm sakın ola terine
Mümin murat ola münkür yerine
Girin güzel muhabbetin sırrına
Niyazi bülbüldür, irfan gülüdür.*

Bu sema bittikten sonra, Turnalar semahına başlanır. Yine şiirler söylenir. Saz ve söz devam eder. Bu arada ahali, ağaçların altında kahvaltı ederler. Beri yanda külliyeinin kurban mahallinde kurbanlar kesilir. Pilavlar pişiriler. Öğle vakti olduğunda gelenlere ikram edilir. Tören o gün akşam vaktine kadar devam eder.”¹¹⁴

BEKTAŞİLİK VE BATTAL GAZİ

Bir önceki bölümde Hacı Bektaş'ın Seyyid Battal Gazi türbesini ziyarete geldiğinden ve bu ziyaret sebebiyle Bektaşilerin Seyyid Battal Gazi'ye ve türbesinin bulunduğu bu külliyeeye çok önem verdiklerinden bahsetmiştik. Dolayısıyla bu ziyaret hakkında bilgi verilmesi de konun bütünlüğü açısından yararlı olacaktır.

Hacı Bektaş'ın bu ziyareti Velâyetname'de bütün ayrıntılarıyla yer alır. Buna göre Hacı Bektaş-ı Veli Seyyid Battal Gazi'yi ilk ziyarete geldiğinde sandukasına yaklaşarak onu selamlamış, Battal Gazi de onun selamını “Aleyküm selam ey ilim şehri” diyerek mukabelede bulunmuştur.

Olayın Velâyetname'de yer alan şekli şöyledir:

“Hacı Bektaş, Seyyid Gazi'nin mezarını ziyarete niyet etti. Seyyid Gazi'nin mezarı, bir vakitler belirsizdi. Sonradan Sultan Alâeddin'in anası, rüyasında gördü. Gördüğü yere büyük bir türbe yaptırdı, bu suretle mamur oldu. Hünkâr, Sulucakarahüyük'ten yola çıktı. Yapılan türbenin Seyyid Gazi'nin mezarı üstüne yapılıp yapılmadığı hakkında şüphe edenlerin artık şüphesi kalmadı. (...)

¹¹⁴ İsmail Ali Sarar, Edebiyatımızda Battal Gazi, Seyyit Battal Gazi-Bildirileri, s.36-38

Hünkâr, Seyyid Gazi'nin mezarına yaklaştı. Orada bir pınar vardı, adına Ak Pınar derlerdi. Orda bâtin erenleri, Hünkâr'ı karşıladılar, hoş geldin, kadem getirdin, gelişin kutlu olsun, dediler. Mezarı bekleyen zâhir erenleri de karşı çıktılar, merhabalaştılar, Hünkâr'ı ağırladılar.

Hünkâr, mezara gelince, orda olan erenlerin rivayeti şöyledir ki “Es-selâm aleyküm soyum başı” dedi. Seyyid'in kutlu mezarından “ “Aleyküm selam ilim şehrim” diye cevap geldi. Derken Hünkâr, kıyısı, ucu olmayan bir deniz oldu. Seyyid'in mezarı, o denizin içinde bir kabak gibi yüzmeye başladı. Sonra gene Hünkâr da, Seyyid'in mezarı da eski haline geldi.

Derken bu sefer Seyyid Gâzi'nin mezarı, ucu bucağı görünmeyen bir deniz oldu. Hünkâr, o denizde bir gemi haline geldi, yüzdü, yürüdü. Biraz sonra Hünkâr da, Seyyid'in mezarı da gene gerisin geriye eski haline döndü.

Hünkâr Seyyid'in mezarının kapısında bir taşı ısırdı. O taş, hâlâ orda durur. Bir müddet Hünkâr, oradan kalkıp Sulucakarahüyük'e geldi. Devletle karar etti. Fakat tacı, paşmakları, kemerleri orda kaldı. Hâlâ oradadır.”¹¹⁵ Velayet-name anlatılan bu ziyaret olayı daha sonra nazma da çekilmiş olup Hamdi isimli bir şair bunu şöyle nazmetmiştir.

Horasani Hacı Bektâş-ı Veli

Kenz-i irfan kanıdır nesl-i Ali

Raviyan-ı abbardan nakl ettiler

Sultan-ı Seyyid Battal'ı meth ettiler

Erenler şabbazıdır Battal Gazi

Dağ ile taşlara geçirdi niyazı

Söz usanır kıssası çoktur kati

Güş eden âşıkâ verir firkati

Hazret-i Hünkâr Veli ol hazrete

Ziyarete geldi ol şah-ı devlete

...

¹¹⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, Vilâyetnâme, Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli, s.71

*Hazret-i Seyyid makamına revan
Oldular ale's-sabah cümle ayan*

*Akpınar nam pınara erdiler
Batın erenlerin anda buldular*

*Hazret-i Hünkâr'a karşı geldiler
Kadem getirdin hünkârım dediler*

*İzzet-ü ikram ile getirdiler
Merkad-i şerifien yetirdiler*

*Hazret-i hünkâr mezarı göricek
Hazret-i Seyyid Sultan'a ericek*

*Es-selamu aleyk soyum ulusu
Erenler şebbazı şah-ı velisi*

*Hazret-i Seyyid mezarından hitap
Geldi dinledi mürüvvetle cevap*

*Aleyke-selamü'l yevm günüm şebirim şah
Bu cevabı gûş eyledi ol rüy-ı mah*

*Hazret-i Hünkâr nihayetsiz deniz
Derya oldu anda Hünkârın aziz*

*Bir zaman deryada yüzdü türbesi
Derya içinde görünmez kubbesi*

*Bir bi-had derya-durur Seyyid Gazi
Yüzmeye başladı kıldı niyazı*

...

*Söz uzadı geelim Sultan Veli
Bu resme görüştüler Hünkâr Veli*

*Şöyle irfan ile mülakat oldular
Birbirini nice Absen gördüler*

*Hazret-i Hünkâr murad kapısına
Bir taş asdı yadigâr-ı hasına*

*Battal'ı böyle ziyaret ettiler
Suyuca körahüyüğe gittiler*

*Ya İlahi iki sultan hakkı'çün
Çâd-yâr-i pâk-i merdan hakkı'çün*

*Himmat-i irfana hadim Hamdi'ye
Sabib-i isyandır velâkin kıl ata*

*İkisinin ruhuna bir fatiha
Eylesin mümin olan hayr dua.¹¹⁶*

Menkıbevi bilgiler Hacı Bektaş'ın Seyyid Battal Gazi'yi ziyaretinde bir rüya olayından da söz ederler. Bu durum, Battal Gazi'nin bilhassa Bektaşilerce neden bir "eren" olarak görüldüğünün de bir sebebini oluşturur. Menkıbe şöyledir:

"Ahmet Yesevi, bir rüya görür. Peygamber Efendi'miz ona Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gönderilmesi emreder. Ve orada velilerin bir şahı olan Seyyid Battal'a fevkalade bir minber kapısı götürmesini de buyruğuna ekler. Hacı Bektaş Veli, çok güzel bir minber kapısı yaptırdıktan sonra Horasan Erenleri'nden bazılarıyla Anadolu'ya yollanır. Saygı ile taşınan, beyaz mermer taşından ve yeşil renkli mermer karışımı da bulunan bu minber kapısı Hacı Bektaş tarafından, Kırşehir'e kendisi yerleşmeden önce, getirilip Battal'ın türbesine konulur."¹¹⁷

Bektaşilerin buraya önem vermeleri, az önce de belirtildiği gibi Hacı Bektaş Veli'nin sözünü ettiğimiz ziyaretiyle ilgilidir. Ayrıca Hacı Bektaş Veli yaranlarından Perci(Perce) Sultan da burada oturarak tekkede hizmet yapması burayı tam anlamıyla bir Bektaşilik merkezi haline getirmiş, burası

¹¹⁶ Müjgan Cumbur, Seyyid Battal Gazi Üzerine Deyişler, Eskişehir Anma Günleri Dergisi yıl 2, sayı 5, s.20-21

¹¹⁷ Abdülkadir Karahan, Menkıbelerde ve Edebiyatta Seyyid Battal Gazi, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri Bildirileri, s.19

Hacıbektaş ilçesindeki Hacı Bektaş tekkesinden sonra burası ikinci önemli Bektaşî tekkesi olmuştur. Yine aynı şekilde Alevî zümreler de Battal Gazi'yi büyük bir evliya kabul ettiklerinden dolayı bu merkez onlar için de önemli bir yer haline gelmiştir.

Battalnâme geleneğinde tamamen Sünnî bir karakterde anlatılan Battal Gazi'nin Bektaşîler tarafından benimsenmesi Ahmet Yaşar Ocak'a göre sosyal psikoloji ve kültür tarihi açısından son derece önem taşır. Ona göre "Burada dikkatlerden kaçmaması gereken husus, gerçekte Hz. Ali ve soyuna hiç de iyi gözle bakmayan bir hanedana, Emevîler'e mensup bir şahsiyetin, bu niteliğinin unutulması en ön safta gelen bir evliya mertebesine çıkarılmış olmasıdır. Böylece tabir caizse, Emevî komutanı Battal Gazi, heterodoks Türk zümreleri arasında yerini Hz. Ali soyundan gelen Seyyid Battal Gazi'ye bırakmıştır."¹¹⁸

5. Bölüm

EDEBİYATTA BATTAL GAZİ

"Seyyid Battal, Türk Edebiyatı ve kültürü tarihinde mübarek Anadolu topraklarında büyük hizmetleri geçen bir kahraman olarak yaşatılmaktadır."

ABDÜLKADİR KARAHAN

BATTAL-NÂME

Her büyük kahraman gibi Battal Gazi de edebiyatın konusu olmuş, hatta onun adını taşıyan bir tür doğmuştur. Battalnâme adını taşıyan hikâye tarzındaki bu tür eserlerde onun hayatına ilişkin ayrıntılı bilgilere rastlanır. Bu yüzden "Edebiyatta Battal Gazi" meselesinden bahsederken önce "Battalnâme"ye değinmek gerekir:

¹¹⁸ Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5, s.205

“Menakıb- Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi”, “Hikayet-i Seyyid Battal Gazi”, “Menakıb-ı Seyyid Battal Gazi”, “Kitab-ı Battal Gazi” gibi isimlerle de bilinen ve Battal Gazi’nin yaptığı savaşları konu edinen destan, menkıbe yahut destanî halk hikâyelerine Battal-nâme denilmektedir.

Battalnâme, Anadolu muhitinde teşekkül eden ilk dstandır. Bunu daha sonra takip eden Danişmend-nâme ve Saltuk-nâme’ye de kaynaklık etmiştir. Kahramanı itibariyle Tük yahut Türkleştirilmiş bir kahramanı anlattığı için “Millî bir destan” olarak kabul edilmiştir. Fuat Köprülü, bu durumu “Bu menkıbe, hiç şüphesiz, tarihi bir esas üzerine işlenmiş ve Türklere has bir kahramanın dstandıdır.”¹¹⁹ şeklinde belirtir.

Fakat kimi yorumculara göre aslında Battalnâme’de anlatılan hikâyelerin kahramanı Arap asıllı Abdullah el-Battal’dır. Bunlar daha sonra Türkçe’ye uyarlanmıştır. “Bütün Türk âleminde özellikle Anadolu’da büyük bir ilgi ile takip edilen Battal Hikâyeleri önceleri Abdullah-el Battal ile Sahsa’ın kahramanlıkları etrafında meydana gelmiştir. 7. asırda menkıbeler ve bu menkıbeleri içeren Zelhimme ismi ile bilinen, iki ciltlik Arapça bir roman iken daha sonra 12. ve 13. asırda, Danişmentliler devleti coğrafyasında vuku bulan Türk Rum savaşları sırasında geçmiş gibi gösterilerek kitap ismi ve kahraman ismi değişmiştir. Bu değişimle Anadolu gazilerine uygun bir unvan ile Cafer’e de Seyyid Battal Gazi denmiştir.”¹²⁰

Bu durum, Türkçe Battalnâme’lerin Zatü’l-himme(halk arasındaki söylenişle Delhemme, Zelhimme yahut zülhimme) adlı Arapça bir eserden tercüme edildiğini veya onun tesiriyle oluştuğu şeklinde bir kanaati ortaya çıkarmaktadır.

Fakat bu iddia, kimi yazarlarca doğru bulunmaktadır. Onların yaklaşımı şöyledir: “Battal Gazi menkıbeleri Arapça’dan Türkçe’ye aktarılmak şöyle dursun, Battal’ın bazı rivayetleri Mısır dstandına geçmiştir.(...) Dahası Arap dünyasında Battal Gazi etrafında kurulmuş bir dstand olmadığı gibi, yazılı ve sözlü bir edebiyatı da yoktur.”¹²¹ Yine Arapça Battal hikâyelerini XI. yüzyıldan sonra peyderpey tamamlanarak yazıya geçirilmesi, daha önce halk arasında yaşamakta olan Emevi-Bizans mücadelelerine ait menkıbelerin Haçlı seferleri sırasında teşekkül edenlerle tamamlanması Türkçe Battalnâme’nin bu Arapça dstandî romanın tercümesi veya adaptasyonu olmadığını göstermektedir.¹²²

¹¹⁹ Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, s.257

¹²⁰ Rasim Deniz, Kayseri’de Bulunan yazma Manzum Battalnâme ve İçinde Geçen Bazı Dstandî Motifler, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler s.79

¹²¹ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı c.2 s.174

¹²² Ahmet Yaşar Ocak, İslâm Ansiklopedisi, c.5. s.207

Yine bu bağlamda şunu da söylemek gerekir. Türk destanı Battal Gazi'nin muhtevasında, türlü devirlere ait savaşların akisleri yer almaktadır. Olayların ağırlık merkezini de Malatya Müslüman emirliğinin Bizans'la yaptığı çarpışmalar meydana getirmektedir. Bu çarpışmaların dayandığı bölge ve çarpışanların kimlikleri dikkate alındığında Türk destanındaki Battal Gazi ile Zat'ül Himme'deki Abdullah el- Battal'ın aynı kahramanlar olduğunu söylemek zorlaşmaktadır.¹²³

Bu konuda son söz olarak olsa olsa şu söylenebilir. Arapça Battal romanı, Türkler arasında benzer hikâyeleri anlatan yeni menkıbelerin doğmasına ve bu yüzden Battalnâme'nin oluşmasında tesirli olmuş olabilir fakat kahramanın özellikleri, olayların geçtiği coğrafya ve esere hâkim olan ruh dikkate alındığında Battal-nâme'nin Türk kültür sahasında meydana getirilmiş bir eser olduğunu söylemek gerekir. Diğer eserlerle aralarındaki benzerlik ise aynı konunun farklı milletler tarafından işlenmesinden ileri gelmiştir.

Türkçe Battalnâme'nin kim tarafından kale alındığı bilinmemektedir. Fakat eser incelendiğinde teşekkülünün XI-XIII. Yüzyıllar arasında olduğu, yine XIII. Asırda kaleme alınmış olabileceğini göstermektedir.

Battalnâme'nin konusunu Anadolu topraklarında Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında yapılan savaşlar teşkil eder. Zira o dönemde Anadolu coğrafyası bu iki dinin mücadelesine sahne olmaktadır.

Merkez Malatya'dır. Hıristiyanların lideri Kayser her fırsatta Malatya'ya sefer düzenler. Çok güçlü bir orduya sahiptir. İslâmların lideri Halife'nin ordusu ise sayıca az olmasına rağmen Battal Gazi önderliğindeki bu ordu her defasında zafer kazanır ve Hıristiyanları mağlup eder. Battal Gazi'nin ve İslâm ordusunun mücadelesi sadece Hıristiyanlarla ilgili olmayıp aynı zamanda putperest kavimlerle de yapılır.

Tabi ki savaşlarda merkez isim Battal Gazi'dir. Verdiği mücadele din ve vatan adınadır. Başarısının temelinde ise samimi inancı, kendini hem bilek gücü hem de yürek gücüyle hareket etmesi yatar. Eser, bu yönüyle hem o dönemler hem de sonraki zamanlar için Müslüman askerlerine büyük bir motivasyon sağlamıştır. Dahası, asırlar boyu hem askerler hem halk her evde okunarak mili dayanışmanın, yiğitlik duygularının yeşertilmesinde etkili olmuş, kahramanı Battal Gazi de da gençliğe bir "rol-model" insan olmuştur. Bu yüzden bu eser defalarca istinsah edilmiş, matbu olarak da çok kere yayımlanmıştır.

¹²³ Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı'nın Komşu Milletlere Ait destanlarla Olan İlişkisi, , II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler- s.175

Battalnâmeler Türk edebiyatında hem manzum hem de mensur olarak yazılmıştır. Mensur olanların sayısı oldukça çoktur. Manzum Battalnâme ise bir tanedir. O da Darendeli Katipzâde Bakai'nin mensur bir nüshadan nazma çektiği tahmin edilen ve mesnevi tarzında yazılan "Hâzâ Kitab-ı Battal Gazi Radyallahü Anh" isimli eserdir. 7000 bin beyti bulan bu eser 1769'ta tamamlanmış Bu eser III. Mustafa(1757-1774) zamanında yazılmıştır. Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa'ya sunulmuştur.¹²⁴

Mensur Battal Gazi destanı'nın kısaltılarak nazma çekilmiş hali izlenimini veren bu eserin pek çok nüshaları vardır. Nüshalar arasında, ciddi sayılabilecek farklılıklar bulunmamakta, sadece beyit sayısında kısmi değişiklikler görülmektedir. Bu eserin İstanbul nüshası içinde şu konular yer almaktadır:

1. Battal'ın geçmişi, doğumu ve eğitimi
2. Battal'ın babası Hüseyin Gazi'nin Kayser'in adamları tarafından öldürülmesi
3. Battal'ın babasının intikamını alması ve Malatya serdarlığına kadar olan mücadeleleri
4. Kayser'in oğlu Rebi'nin ve Ahmet Tarran'ın Battal'ın cengâverliğine hayran kalıp Müslüman olmaları
5. Battal'ın amcasının kızı Zeynep ile evlenmesi
6. Abdüsselam'ın tutuklanması ve Battal tarafından kurtarılışı
7. Battal'ın Müslümanlara zulmeden Firdevs'e haddini bildirmesi
8. Kayser'in Battal'ı tutuklattırması ve onun saka kılığına girip kurtulması
9. Ukbe'nin ihanetleri ve Battal tarafından gerçek kimliğinin ortaya çıkarılması
10. Battal'ın Hindistan'da bulunan Ak fili getirmesi ve Kara Dev'le olan mücadeleleri
11. Battal'ın Cehennem kuyusuna atılması ve sonra kurtulması, Kayser'in kız kardeşi Ketayun'la evlenmesi
12. Battal'ın cadıları öldürmesi
13. Battal'ın Kafdağı'na kaçırılan oğullarını kurtarmaya gitmesi
14. Sahte peygamber Babek'in ortaya çıkması ve Battal tarafından yok edilmesi
15. Battal'ın son seferi ve şehit edilmesi

Battalnâme, sadece Türk araştırmacıların değil Araplar ve Batılılar başta olmak üzere pek çok ilim adamının inceleme konusu olmuş, hakkında yerli ve yabancı yazarlara ait çok sayıda makale ve kitap yayını yapılmıştır.

¹²⁴ Saim Sakaoğlu, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, sayı 5, s.12-13

Battalnâme, Osmanlı tarihçilerini de etkilemiş, Gelibolulu Mustafa Âli, Münecimbaşı gibi tarihçiler, eserlerine Battalnâme'deki olayları tarihi birer olaymış gibi almışlardır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde yazdıklarının neredeyse tamamı da Battalnâme'den alınmış olaylardır. Cumhuriyet devrinde yazılan konu ile ilgili romanlarda ve çekilen filmlerin senaryolarında da asıl kaynak yine Battalnâmeler olmuştur.

Battalnâme, bugün için de önemini koruyan bir eserdir. Battalnâme nüshaları yerli- yabancı yazarlar ve bilim adamlarınca günümüz Türkçesine yahut yabancı dillere çevrilmekte “Başta Doğu Anadolu olmak üzere Anadolu'nun bazı bölgelerinde bugün de eski geleneğin bir devamı olarak halk arasında hâlâ anlatılmaktadır. Ayrıca bazı köylerde zaman zaman Battalnâme nüshalarına rastlanması, eserin Türk kültür yaşamıyla ne ölçüde bütünleştiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.”¹²⁵ Battalnâme, bu anlamda, geçmişle bugün arasında bir köprü kuran bir eser durumundadır.

BATTALNÂME'DEN BÖLÜMLER

Battal Gazi'nin doğumundan hatta doğumu öncesinden şehit edilmesine kadar bütün hayatı ve gazaları ayrıntılı biçimde mensur ve manzum Battalnâme'lerde yer alır. Okuyucuya Battalnâme'nin muhtevası hakkında bir ön bilgi vermesi açısından manzum ve mensur birer bölümü örnek olarak alıyoruz. Manzum kısımda Cebrail'in Anadolu'nun İslâm yurdu olacağına dair getirdiği vahiy, mensur kısımda Battal Gazi'nin sonradan çok yakın gaza arkadaşı olacak olan Ahmer'le cengi anlatılmaktadır:

Manzum Battalnâme'den:

*Bir gün oturmuş idi kim mescidinde ol Resul
Cümle ashab otururdu bileşince çar – yâr*

*Üç gün oldu vahiy gelmez hatırı oldu melûl
Döndi ashabına yüzün söyledi hem ol gülizâr*

*Didi kim gelse biriniz söylese bir hoş kelâm
Cebrail vahyi getürse olsa bu gam târumâr*

¹²⁵ Yağmur Say, Anadolu Kültür, Edebiyat ve İnanç Tarihinde Önemli Bir Kaynak: Battalnâme, www.aleviakademisi.de

*Kalkdı bir er hûb suratlı ismi hern Abdülvehhab
Geldi Peygamber katına çünkü oldu payidar*

*Didi sana nakl ideyim ey Resûl-i Zülcelâl
Çok şehirler gezmişem gördüm acayib hem hisar*

*Rum gibi hergiz cihanda görmedim tuhfe – mekân
Bağcılar dürlü yemişler çok temat bir aşikâr*

*Hem şehirler hoş imaret birbirine key yakîn
Hubdurur ab u nevası ana uymaz bir diyar*

*Şol kadar medh eyledi kim Rum'a meyl itdi Resul
Geldi Cebrail hemandem didi kim ey kâm u kâr*

*Hak selam eyledi sana hem buyurdu Rum'ı ben
Ruzı kıldım ümmetine ta olalar ber – karar*

*Ehl-i İslâm olserdür ol vilayet cümleten
Çünkü geçe iki yüz yıl devride bu rüzigar¹²⁶*

Mensur Battalnâme'den:

“Yenik düşman askerleri Kayserin yanına vardılar ve ona oğlunun Müslüman olduğunu naklettiler. Kayser tacını yere vurdu, feryat ve figan eyledi. Yedi gün tahta oturmadı. Hiç kimsenin yüzünü görmedi. Lokma dahi yemedi. Beyler, vezirler toplanıp Kayser'in huzuruna geldiler: “Şahımız! Ağlama ile iş bitmez, buna yürek gerek, asker toplayalım, varıp Muhammedileri kılıçtan geçirelim” dediler.

Kayseri tahtına getirdiler. Tahtına geçip oturdu. Ahmer adlı gayet gürbüz bir pehlivan vardı, onu getirip yanına yüz bin er verdiler. Kayser, kendi boynundan yardım haçını çıkarıp ona verdi. Diğer yandan Kayser, büyük oğlu Şemun ve onun küçüğü Şemmas'ın emrine elli bin asker verdi. Ayrıca

¹²⁶Hasan Köksal, Anadolu Türklerinde Fütihat Felsefesi ve Battal Gazi Destanı”, Fırat Havzası Folklor Ve Etnografya Sempozyumu, s.201-223.

İlgun oğlu Mihran, Feridun ve Büyük Sercayil adlı vezirleri de askerle beraber gönderdi. Bunlar büyük vezirlerdi. Sürdüler, geldiler ve Ahmer'le buluştular, birlikte yürüdüler. Diğer taraftan haber Emir Ömer'e yetişti. Asker geldiğini bildirdiler. Buyurdu, bazıları şehre, bazıları da dağlara gittiler.

Mansur oğlu Yahya adında Müslüman askerlerin bir casusu vardı, gelip Emir Ömer'e Kayserin oğlu Şemun, Şemmas ve Ahmer'in iki yüz bin kişiyle filan yere geldiklerini haber verdi. Malatya serverleri bu haberi işitip "Gazaya hazır olun!" diyerek tellâl çıkardılar ve üç bin piyade toplandı. On iki bin gazi, şehir önüne geldiler. Çadırlar kurdular. Cûy-ı Kavakıb denilen yere vardılar. Cafer atına bindi, ileri gitti ve bir tepeye çıktı. Aşağı baktı ve büyük bir asker topluluğu gördü. Atın başını çekti, durdu, düşündü ve: "Ey Allah'ım! Bütün zorluklar senin için kolaydır. Ne olaydı da bu lâinleri bu zayıf kuluna lutf edip bana boyun eğdiriverseydin." dedi.

Bu düşüncedyken Cûde, dört oğluyla çıkıp geldi: "Ya Cafer! Bu seferki düşman askeri öncakilere benzemez. Bu onun yanında deryadır. Silahlı ve hazır geldim." dedi.

"Kâfir askerinin gözcüleri göründü!" diye haber ettiler, iki yüz bin asker dalgalandı. Atları birbirine dokundu. Cafer: "Yârenler! Bir an ferahlayın, görün ben neyerim, dedi. Atından inip atının kolanını çekti. Hamle etmek istedi. Tam bu sırada lalası Tevabil geldi: "Ciğer köşem! Biraz bekle, işte asker geldi, meşveret edelim" dedi. Bunun arkasından Emir Ömer, on iki bin kişiyle çıkıp geldi. Cafer'i düşman askeri üzerine gitmekten alıkoydu. "Vakit dardır, yerleşecek bir yer bulalım" dedi. Cafer'i döndürdüler. Müşavere ettiler. Abdülvahap: "Gelin şu dağ kenarına çepeçevre hendek kazalım, bir iki yerden kapı bırakalım, sonra çıkalım, savaşalım." dedi. Bu fikri uygun buldular ve öyle yaptılar.

Kayserin oğlu Şemun bir mektup yazdı ve Bülkas adlı bir pehlivanın yanına kırk kişi katıp Emir Ömer'e gönderdi. Emir Ömer ve kalan beyler oturlarken elçinin geldiğini haber verdiler. İçeri aldılar. Bülkas mektubu sundu. Mektupta deniliyordu ki: "Rum Kayserinin oğluyum. Hüseyin Gazi'nin oğlunu tutunuz ve bana veriniz. Ayrıca "Muhammed'i gördüm" diyen o koca ihtiyarı da istiyorum. Yedi yıllık haraçla birlikte halifeniz boğazına kefen dolayıp gelsin ve Kayserin karşısında diz çöksün. Bu teklifime karşı gelerseniz Kâbe kapısına kadar her şeyi yakıp yıkarım..."

Bu haberi Cafer işitti, yerinden kalktı. Bülkas'ın burnunu ve iki kulağını kesti ve: "Var Şemun'a de ki: Bütün Rum ülkesini Müslümanlığa döndüreceğim, bütün kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacağım. Rum Kayserini boğazından asıp İstanbul'u harap edeceğim..."

Bülkas döndü ve Şemun'a bu haberi verdi. Şemun'un kan tepesine sıçradı. O gece gözüne uyku girmedi. Sabah olunca emir verdi. Davullar vuruldu, kâfir askeri at bindiler, saf oldular, savaş için gömgök demire büründüler.

Diğer taraftan müminler de at bindiler, hendekten dışarı çıktılar. On iki bin kişi saf tuttular. Önce Cûde Gazi meydana girdi ve er diledi. Bir kâfir karşı geldi. Cûde onu tepeledi. Birbiri ardınca yirmi kâfir yok etti. Müminler şad oldular. Şemun çok sinirlendi. İlyas oğlu Sünbat adındaki pehlivan Cûde'nin karşısına dikildi. Bir hayli cenk oldu. Bir ara Sünbat'ın kılıcı Cûde'nin kalkanından kurtuldu ve atının başına dokundu. At yıkıldı. Hemen at yetiştirdiler. Cûde'nin oğlu Süleyman hamle kıldı ve atasını kurtardı. Sünbat'ı ağır yaraladı, meydandan çekilmeye mecbur etti. Müslümanlar şad oldular. Öğle oldu, namaz kıldılar.

Bu kez Feridun Acemî adlı biri meydana girdi. Süleyman'a gürzüyle saldırdı. Kalkan, Süleyman'ın elinde parçalandı ve atından yere düştü. Süleyman'ın kardeşleri Evhad ve Musa hamle kıldılar, Süleyman'ı kurtardılar. Sait oğlu Ali hamle kıldı; Feridun, Ali'ye kılıçla vurdu. Ali kılıcıyla savdı. Kılıcını kırdı. Lâin geçmek istediğinde Ali öyle bir vurdu ki iki parça oldu. Müslümanlar "Aferin!" dediler. Daha sonra yedi kâfir tepelendi. Kâfirler tarafından figan koptu.

Bu kez Ahmer meydana girdi. Ali'ye bir gürz vurdu ve kalkanını iki parça etti. Ali, atıyla birlikte yere yıkıldı. Abdüsselâm atını meydana sürdü. Ahmer'e birkaç oyun yaptı, Ahmer kızdı, bir gürz vurdu. Abdüsselâm'ın kalkanı dağıldı. Süngüyle vurunca atından yere yıkıldı. Adamları bağrıştılar, Abdüsselâm'ı alıp meydandan dışarı çıkarttılar. Ahmer o gün meydanı tuttu ve kırk Müslüman yığdı mağlup etti. Kimini öldürdü, kimini de yaraladı. Yine meydana er diledi. Kimse giremedi. Ahmer bu defa Müslüman askerleri üzerine saldırdı ve bir hayli kişiyi yaraladı. Sonra dönüp meydana geldi. Kâfirler şad oldular.

Şemun, Ahmer'in bu başarısı karşısında onu ödüllendirdi. Ona kaftan giydirdi. Döndüler, çadırlarına geldiler, içki meclisine oturdular. Ahmer, Şemun'a: "Yarın o Cafer'i ve "Muhammed'i gördüm" diyen ihtiyarın ellerini bağlayıp sultanımın huzuruna getireceğim." dedi. Kayser ona dua kıldı.

Diğer taraftan müminler çok üzüldüler. Abdest alıp akşam namazını kıldılar. Sabaha kadar tevhidler, tekbirler getirdiler. Sabah olunca kâfir askerleri savaş yerine akın akın geldiler. Alay alay durup saflar bağladılar. Müminler de hendekten dışarı çıktılar ve saflar bağladılar. Abdülvahap meydana girdi ve: "Muhammed Aleyhisselâm'ı gördüm ve önünde çok gazalar eyledim. Kim ölümü istiyorsa meydana gelsin." dedi.

Ahmer, bu serzenişi duydu ve meydana girdi. Süngüsüyle hamle kıldı. Abdülvahap bu hamleyi savuşturdu. Abdülvahap hamle kıldı. Ahmer, bir gürz darbesiyle Abdülvahap'ın kalkanını dağıttı ve gürz göğsüne isabet etti. Ağzından burnundan kan boşandı ve atından yere yığıldı. Bu defa Emir Ömer atını meydana sürdü ve Ahmer'in önünü kesti. Ahmer, emir giysileriyle bu zatı görünce seslendi: "Kimsin?" Emir Ömer: "Müminlerin serveriyim." dedi. "Tamam, ben de seni ister dururdum." dedi. Cenge tutuştular. Bunlar cenktheyken Abdüsselâm Cafer'in yanına geldi ve: "Ey uğursuz! Senin yüzünden bu kadar mümin yok oldu... Sen ata bindiğin vakit ne uğursuz saatmiş. Neredeyse Ahmer, Emir Ömer'i öldürecek... Âlemi harap ettin, durmuş bekliyorsun..." diye kötü sözler söyledi. Cafer sabretti, hiç tınlamadı.

Ahmer, Emir Ömer'in süngüsünü ve gürzünü savdı. Sıra Ahmer'e geldi, bir gürz darbesiyle Emir Ömer'in kalkanını iki parçaya böldü. Gürz atın başına dokundu ve at yıkıldı. Cafer'in artık sabrı kalmadı. Bulunduğu yerden yıldırım gibi bir nara attı ki duyanlar yer gök birbirine değdi sandılar. Müslümanlardan ve kâfirlerden ne kadar insan varsa sersemlediler. Ahmer, kendini topladı. Karşıdan kendine doğru heybetli bir kişinin geldiğini ördü. Bu kişinin bindiği atın ayakları yere değmiyormuş gibiydi. Yaklaşınca yüzünden örtüsünü kaldırdı. Ahmer, baktı ki bir oğlandır, kızdı ve: "Hey!... Başka adam yok mudur ki seni gönderdiler?" dedi. Cafer: "Gençliğime bakma, Kuşade'yi, Mihriyayil'i ve Şameseb'i tepeleyen benim, dedi. Elindeki süngüyle hamle kıldı. Ahmer: "Ben de seni karşımda görmek istiyordum." dedi ve hamle kıldı. Cafer, kamçıyla çarptı ve Ahmer'in süngüsü parça parça oldu. Ahmer, gürzüyle saldırdı. Cafer, Ahmer'in gürzüne karşı sırtını tuttu. Hakk Teâlâ sakladı ve bir kılına zarar gelmedi. Müminlerin tekbir sedaları yedinci kat göğe erişti. Abdülvahap bağırıp "Aleyke aynullah ey pehlivan-zâde" dedi. Tevabil de "Barekallah ciğer köşem, seni Allah kötü gözden, kötü dilden saklasın. Allah'ım başına devlet külâhı olsun, onun başına kasteden başlar kurusun, kötülük eden diller çürüsün" dedi. Diğer yandan Şemun ve Şemmas onu görüp hayrette kaldılar ve: "Hay Allah! Bu kimdir ki Ahmer gibi pehlivanın gürzüne sırtını tuttu." dediler.

Bunlara korku düştü, nefes alamaz oldular. Cafer, kükredi ve Ahmer'e: "Hazır ol! Kendi bağının kuruğu tatlı mı, ekşi mi sana göstereceğim." dedi. Yetiştı ve bir darbe vurdu, Ahmer'in kalkanı parça parça oldu. Gürz başına dokundu ve yere yıkıldı. Ağzından ve burnundan kan boşaldı. Müslümanların sedası göklere çıktı. Cafer Gazi, atını durdurdu. Kâfirler başka bir at yetiştirdiler. Ahmer, ata bindi. Kendini topladı ve Cafer'in üzerine yürüdü. Cafer'in yiğitliğine hayran oldu. Cafer'e: "Ya Cafer! Gece oldu, hele var, bu gece dinlen, ben de boş bulundum, yarın yine buluşuruz." dedi. Cafer: "Hoş ola!" dedi. İkisi de döndüler. Müminler Cafer'i coşku ile karşıladılar. Sevinçle getirdiler. Bütün müminler Cafer'e aferin dediler. Kâfir askerleri de çok üzgün bir vaziyette döndüler.

Şemun ve Şemmas Ahmer'e: "Ya Ahmer! Sen çok uğraştın. Yoksa o nerede sen nerede!" dediler. Ahmer: "Ben, ömrümde bunun gibi oğlan görmedim." dedi.

Bu taraftan, müminler, abdest alıp akşam namazını kıldılar. Cafer imamlık etti. İbadetten sonra yediler, içtiler. Sonra Cafer, kendi çadırına geldi. Rum kıyafetine büründü atına bindi, kâfir askerlerine doğru yürüdü. Giderken lalası Tevabil'e uğradı. Tevabil: "Ya Cafer! Nereye gidiyorsun?" dedi. Cafer: "Himmetin benimle birlikte olsun, Rum askerlerine gidiyorum." dedi. Tevabil: "Gitme, yakalanırsın." dedi. Cafer: "Allah deyip gidiyorum, alnıma ne yazılmışsa görmeliyim, dedi. Yürüdü. Atını bir yerde gizledi. Şemmas'ın çadırına vardı. Ahmer, bir kızıl altından yapılmış kürsüde oturmuş, Cafer'in erliğinden bahsetmekteydi. Ahmer, orada bulunan beyler ve maliklere: "Ömrümde bunun gibi oğlan görmedim. Güzel yüzlü ve iyi huylu bir yiğit..." dedi. Daima içki içip, Cafer'i hatırlayıp konuşur ve başını salladı. Cafer, biraz durdu, gezindi. Daha sonra Ahmer kalktı, gitti. Cafer onu takip etti. Ahmer, askerden uzaklaştı, gitti. Birkaç adamı da yanındaydı. Onlara da izin verdi, dönüp gittiler. Cafer, "Bir görelim Ahmer nereye gider" dedi.

Ardınca bir iki dere tepe aştı. Bir sahraya çıkıp geldiler. Ahmer sahranın ortasındaki bir bahçenin kapışma geldi. Atından aşağı indi, içeri girdi. Atını koyuverdi. Kapıyı kapattı. "Ola ki Muhammedilerden biri gelir" dedi, gitti. Ardından Cafer de girdi. Baktı, bağın içinde merdiven dikilmiş bir köşk. Ahmer'in bağın içinde yürüdüğünü ve adam aradığını gördü. Ahmer, "Sakın, Muhammedilerden biri gizlenmiş olmaya" dedi. Yukarı çıktı. Baktı, bir taht bağlanmış, tahtın üstünde ayın on dördüne benzer güzel bir kız oturuyor. Meclis kurulmuş, şaraplar dökülmüş, yiyecekler hazır, altın gümüş şamdanlar yanıyor. Ahmer de geldi, kız karşıladı. Kolunu boynuna sardı, alıp tahta geçirdi ve sordu: "Niçin geciktin?" dedi. Ahmer: "Şemmas'ın yanındaydım." dedi.

Bir iki kadeh şarap içtiler. Kız, işaret etti, bir sıcak kuzu bünyânı getirdiler. Bir iki lokma yediler. Ahmer birkaç kadeh daha içti ve kadehi elinde: "Bu şarabı beni meydanda zor durumda bırakanın aşkına içiyorum." dedi. Kız: "Seni kim zor durumda bıraktı?" dedi. Ahmer, Cafer'in erliğini ve güzelliğini anlatmaya başladı. Bu sözleri saklandığı yerden işiten Cafer: "Acaba bu yiğit Müslüman olmaz mı? diye düşündü. Ahmer, her kadeh kaldırıpta Cafer'in ismini tekrarlayıp "O oğlanın aşkına içiyorum." diyordu. Cafer, hemen paldır küldür merdivenden aşağı indi ve: "Sıhhat olsun." dedi. Ahmer'in içine korku düştü. "Kimsin?" dedi. Cafer: "Şu kadehleri kimin aşkına içtin beyim? Seninle savaştık. Ben seni düşman sanıyordum, hâlbuki sen bana dost imişsin. Benim aşkıma kadeh kaldırıyorsun, gel şimdi iman et, Müslüman ol ve bana arkadaş, kardeş ol. Canını cehennem ateşinden kurtar." dedi. Ahmer: "Hey! Sen burada ne yapıyorsun?" dedi. Cafer: "Beni nerede anarlarsa ben orada hazır olurum." dedi. Ahmer: "Hele hoş geldin, şimdi seninle güreş turalım; eğer sen beni yenersen ben Müslüman olayım, eğer ben seni yenersem sen benim dinime gir." dedi. Cafer: "Hoş söz." dedi.

Bunun üzerine Ahmer aşığı inip bir güzel tuman giydi ve durdu. Cafer'e: "Pehlivan sen benim kuşağımy tut, ben de senin kuşağımy tutayım." dedi. Bu söze razı oldular. Ahmer üç defa zorladı, Cafer'i yenemedi, kızdı. Cafer'e bir yumruk vurmak istedi, ancak Cafer öyle bir nara attı ki Ahmer'in ve kızın akılları kaçtı. Cafer, Ahmer'i yavaşça yere indirdi. Şahin gibi göğsüne çıktı. Hançeri boğazına dayadı. Ahmer gözünü açınca Cafer'i üzerinde gördü. Cafer: "Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun?" dedi. Ahmer: "Er olan sözünden dönmez." dedi. Cafer, Ahmer'in göğsünden kalktı. Ahmer doğruldu ve yüzünü yere koyup: "Ne yapayım ki Müslüman olayım?" dedi. Cafer, Kelime-i Şahadet'i okuttu. Ahmer iman etti, Müslüman oldu. Kız dahi birlikte Müslüman oldu. Ahmer, kıza: "Çabuk bir kadeh doldur." dedi ve Cafer'e sundu. Cafer: "Bizim dinimizde şarap içmezler, haramdır, dedi. Kız bu sözü işitti, içki edevatını topladı. Taze pişmiş kuzuyu ortaya getirdi. Yediler, şeker şerbetini içtiler. Ahmer: "Ya Cafer! Sana bir lakap koymak istiyorum, bende hatırın kalmasın." dedi. Cafer: "İyi olur." dedi. Ahmer: "Senin adın Battal olsun." dedi. Battal:"Ben de sana bir ad koyayım." dedi. Ahmer:"İyi olur." dedi. Cafer: "Senin adın, Ahmet Turan olsun." dedi. Mutlu ve şen oturdular. Battal Gazi çok şükretti. Ahmet Turan: "Ya pehlivan! Kalk şimdi yerine git. Ben de askerime varayım. Yarın bu meydana gel. Ben de geleyim. Birbirimizle cenk edelim. Beni meydana yere yık, ben de çaresiz kalayım. Bütün askerler bu durumu görsünler. Sonra da kâfir askerine karşı neler yapacağımı gör, dedi. Battal: "İyi olur." dedi ve ikisi de askerlerinin yanına vardılar.

Sabah oldu. Her iki asker grubu karşılıklı saf bağladılar. Seyyid Battal büyük bir cesaretle meydana atını sürdü. Çağırdı: "Ahmer nerede? Gelsin!" dedi. Ahmer de Battal'ı gördü ve meydana atını sürdü, ancak Ahmer geceki gibi değildi, sözünden dönmüştü. Battal: "Ya Ahmer! Ahdinden sapmışsın!" dedi. Ahmer: "Gece söylediklerim ciddi değildi, sarhoştum." dedi. Elindeki süngüyle saldırdı. Seyyid Battal onun süngüsünü kamçısıyla karşıladı, süngü parça parça oldu. O anda Ahmer Battal'ın önünden kaçmak isterken Battal öyle bir ayak darbesi vurdu ki iki ayağı üzengilerden çıkıp tepesinin üzerine yedi adım öteye yıkıldı. İslâm askerinden bir ses yükseldi ve hepsi aferin kıldılar. Seyyid Battal tıpkı şahin gibi sıçradı, Ahmer'in göğsüne çıktı, hançerini boğazına dayadı: "Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun, yoksa ölür müsün?" dedi. Ahmer aman diledi. Seyyid Battal ayağa kalktı. Ahmer de doğruldu ve başını Battal'ın ayağına dayadı. Yüzünü kâfir askerinden yana döndürdü. Yüksek sesle ve hulus ile dedi ki " "Eşhedü Enlailahe illallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resülüh" diyerek kelime-i şahadet getirdi.

Sonra Battal'a dönüp: "Ya pehlivan! Sen biraz dinlen, gör ki bu asilere neler yaparım."dedi ve atını ileri sürdü. Nara attı ve: "Ey kâfirler! Sizden ve sizin dininizden soğudum. Muhammed'in dinine girdim ve canımı cehennem ateşinden kurtardım. Şimdiye kadar Ahmer'dim, bundan sonra Ahmet Turan oldum." Dedi. Şemun bu sözleri duyunca feryat etti ve Cafer, Ahmer'i sihirledi. Çabuk bir çare

bulun!” dedi. Adı Şehlas olan bir vezir vardı. Şemun onu Ahmer'e gönderdi. Şemun: “Hey sana ne oldu? Seni sihirlediler. Beri gel de seni vaftiz edeyim.” dedi. Ahmet (kalkarak): “Gel sen de Müslüman ol, yoksa başını keserim.” dedi. Vezir kızdı. Ahmet ileri yürüdü. Şehlass'ı atından yere indirdi. Başını kesti ve kâfirlere doğru fırlattı. Şemun feryat etti. Kâfir askerlerin benizlerinde kan kalmadı. Mızran adlı bir kâfir vardı, meydana girerek: “Ya Ahmer! Sana ne oldu? Atanın, dedenin dinini terk edip ne yapmak niyetindesin?” dedi. Ahmet onu da İslâm dinine davet etti. Çok lakırdı söyledi. Kabul etmeyince, Ahmet bir kılıç darbesiyle Mızran'ın başını uçurdu. Birbiri ardınca kırk kâfiri öldürdü. Artık kimse meydana giremedi ve Ahmet öne çıkıp Battal'ın önünde baş eğerek: “Ey pehlivan! Dilerim ki bu askerlere saldırayım.” dedi.

Battal müsaade etti ve Ahmet atından inerek atının kolanını sıktı. Sonra kalabalık asker topluluğuna hücum etti. Onun arkasından Seyyid Battal Gazi de hamle etti. Battal Gazi'yi Cûde ve dört oğlu takip etti. Emir Ömer üç bin er ile hamle yaptı. Diğer dostları da cenge girdi. Bir gün ve bir gece boyunca şiddetli cenk oldu. Müslümanlar zor durumda kalınca Battal yüzünü göğe döndürerek: “Ey Allah'ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahcup etme!” dedi. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıktı. Toprak savruldu ve kâfir askerlerinin göz çukurları toprak ile dolarak gözleri kör oldu. Battal atını sürüp safları yararak bayrağın yanına geldi. Bayraktarı iki parça etti ve bayrağı indirdi. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başladılar. Müslümanlar yakaladıklarını öldürdüler. Üç gün kovdular, kırdılar, sonra geldiler. Hazine ve bayrak darmadağın edildi. Battal, gazileri bir yere toplayıp Şemmas'ın çadırını Ahmet'e verdi. Yetmiş bin kâfir kılıçtan geçirildi. Yedi bin de esir alındı. Esir alınanların tümü Müslüman oldular. Seyyid Battal tümüne atlar ve giysiler bağışladı.

Yeni Müslümanları Kayser'in oğlu Rabi'nin üzerine gönderdi. Ondan sonra pencik çıkardı. Geri kalanı gazilere dağıtarak kendisine bir tane bile kabul etmedi. Sonra dönüp Malatya'ya geldiler. Fetihnâme yazıp o pencik malı ile birlikte halifeye gönderdi. Ne zaman ki Cûde, Halife Hazretlerine geldi, mektubu o zaman okudular. Seyyid Battal'ın bu fethine mutlu olup sevindiler ve bu haberi Şam vilayetine bildirdiler. Yedi günden sonra halife emretti ve Cûde'ye kaftanla pahalı elbiseler verdiler. Battal ve diğer beylere de iyi birer kaftan verildi.

Cûde Malatya'ya gelip Seyyit Battal ve Emir Ömer'in yanına vardı. Diğer beyler de hediyelerini iletti. Halife hepsine gönül alıcı davranışlarda bulundu. Bütün beylerin hatırları hoş oldu. Yemek, içmek ve eğlenmekle günlerini geçirdiler. Böylece bu hikâyede burada bitti. ¹²⁷

¹²⁷ Hasan Köksel, Battal Gazi Destanı, s.36-47

HALK ŐİRİNDE BATTAL GAZİ

Battal Gazi, destanî bir halk kahramanıdır. Halk, ona herhangi bir insanın sıradan sayılabilecek hayatını layık görmediği için ortaya halkın gözüyle Battal Gazi'yi olağanüstü bir kimlik ve kişilikle anlatan Battalnâme türünde eserler çıkmıştır.

Bu eserlerin başkahramanı durumunda olan Battal Gazi'ye halk Şairleri de ilgisiz kalmamışlar “hemen her devirde bu büyük Gazi'nin hayatını, maceralarını, bilgeliğini anlatan Şiirler söylemişler veya fedakârlığın, kahramanlığın, gücün telmihi olarak kullanmışlar.”¹²⁸ Dahası Türk saz Őairlerinin büyük bir kısmı onu kendileri için bir “pir” kabul ederek onun hakkında manzumeler yazmışlardır. “Bu gelişim içinde Alevi-Bektaşî ozanların ağırlıklı bir yeri vardır.”¹²⁹

Hakkında Şiir yazanlara gelince;

Seyyid Gazi yolun diktiler nişan

Deli gönlüm oldu Şimdi perişan

Tanrı kelamını her dem söyleyen

İdris cennettedir Musa Tur'dadır

Diyan Karacaoğlan'dan günümüz Őairlerine pek çok isimden söz edilebilir. Çünkü Battal Gazi'yi benimsemiye Alevi-Bektaşî ozanları aşan bir meseledir. Hemen her Şair, ona saygı duymuş, büyük bir alp-eren olarak görüp onun hikâyesini Şiir diliyle de işlenmiştir. Alevi-Bektaşî edebiyatında Abdal Musa, Karacaoğlan, Kul Hüseyin sonraki zamanlarda Dursun Durdağı(Burhani), M. Şükrü Efendi, Ercişli Âşık Ahmet Poyrazoğlu, Karşlı Rüstem Alyansoğlu, Âşık Sefili, Feyzi Halıcı, İ. Ali Sarar, Muharrem Kubat, Musa Tektaş gibi isimler de bu konuda Şiirler yazmışlardır.

Battal Gazi'nin kabrinin de içinde bulunduğu külliye asırlar boyu bir inanış merkezine dönüştüğü için burası da Şiir bakımından adeta bir mektep olmuş ve buradan çok sayıda halk Őairi yetişmiştir. Bu dergâhtan yetişen diğer Őairler arasında Şeyh Şücaeddin Veli, Pir Mehmet, İlhami Dede, Genci Abdal, Şeyh Nurettin, Hâdi, Ali Yılmaz, Şeyh Şücaeddin, Sakine Bacı, Şeyh Mustafa isimlerini sayabiliriz.¹³⁰

¹²⁸ Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s. 31

¹²⁹ İlyas Küçükcan, Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı, s. 65

¹³⁰ İsmail Ali Sarar, Seyyid Battal Gazi Bildirileri, s.10

Battal Gazi şiirleri konusunda bir önemli örnek de Behçet Kemal Çağlar'dır. Onunki sadece Battal Gazi'ye temas eden bir ya da birkaç şiir değil, bir destandır. "Battal Gazi Destanı"¹³¹ adını taşıyan bu eserde Battal Gazi'nin bütün bir hayatı, mücadeleleri, kahramanlıkları anlatılmaktadır.

Sonraki yıllarda benzer nazım çalışmaları yapılmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı Behçet Kemal Çağlar'ın " Battal Gazi Destanı" adını verdiği manzum çalışmadır. Bu eserde Battalname'deki hemen bütün olayların nazma çektiği görülür. Bu bakımdan bu esere çağdaş bir manzum Battalnâme gözüyle bakılabilir.

Bir diğer manzum çalışma ise Haluk Nihat Pepeyi'ye aittir. "Erenler-Gaziler" adını taşıyan bu manzum çalışmada Battal Gazi'nin Ahmet-i Tarran'la olan mücadelesine kadar olan kısım nazma çekilmiştir.

Bu özellikteki son çalışma ise Alâeddin Sağlam'ın neşrettiği "Türk Kahramanı Seyyid Battal Gazi" isimli çalışmadır. Bu eserde de Battal Gazi'nin kişiliği övülmüş ve bazı serüvenleri manzum olarak anlatılmıştır.¹³²

BATTAL GAZİYE ADANAN ŞİİRLER

Bu bölüme Battal Gazi için yazılmış şiirlerden bazı örnekler alacağız. Bunun en önemli sebebi, öncelikle Battal Gazi'nin şiirimizde nasıl bir algıyla ele alındığını göstermektir. Bu şiirlerden bir kısmı şunlardır:

BATTAL GAZİ

Gelmedi misli cihana

Yayıldı namı her yana

Çaldı Seyfi haydarhane

Battal Gazi, Battal Gazi

Azimle küffarı kıran

Yetmiş iki lisan bilen

Kıyamette hizmeti

Battal Gazi, Battal Gazi

¹³¹ Behçet Kemal Çağlar, Battal Gazi Destanı, İstanbul, 1968

¹³² Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, s. 23

Kudreti İslâm'a sebep
Kırdı cümle küffarı hep
İsmi Cafer sana lakap
Battal Gazi, Battal Gazi

Şükrü söyler binde birin
Ceddi ebced enverin
Hak yolunda verdi serin
Battal Gazi, Battal Gazi

MUSTAFA ŞÜKRÜ EFENDİ

SEYYİD BATTAL GAZİ

Sabahın seherinde kalktım yürüdüm
Seyyid Battal Gazi efendim medet
Gelip eşğine yüzümü sürdüm
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Seyyid Battal Gazi, pirim Ali'dir
On iki imam nesli gerçek velidir
On sekizbin âlem ismi doludur
Seyyid Battal Gazi efendim medet

İzin ver efendim dilim söylesin
Aşk odına ciğerim dağlasın
Bülbül olup gül dalında ağlasın
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Sabah seherinde gelir okuruz
Bülbül olup gül dalında şakırız
Günahkâr kulunuz, biz de fakiriz
Seyyid Battal Gazi efendim medet

Pir Mehmed'im eder teknil canında
Gözlerin mürşidim hub canında
Sabra takat yoktur sensiz canımda
Seyyid Battal Gazi efendim medet

PİR MEHMED DEDE

SULTAN SEYYİD BATTAL GAZİ

Erenler serveri şâhı
Sultan Seyyid Battal Gazi
Gerçekler burcunun ayı
Sultan Seyyid Battal Gazi

Ederler erdemin medhini
Cafer'e verdiler fethini
Bildirdiler aslı satını
Sultan Seyyid Battal Gazi

Hak ona etmiş ihsanı
Okur her türlü lisanı
Gezer mülk-i Horasan'ı
Sultan Seyyid Battal Gazi

Gâhî okur gâhî yazar
Kafier çok fentler düzer
Dinsizin derisin yüzer
Sultan Seyyid Battal Gazi

Suzi çok cürmün günahın
Umarım affeder şahım
İçimdeki güneşim ayım
Sultan Seyyid Battal Gazi

TOKATLI ÂŞIK SUZİ

GAZİ SEYİD BATTAL

Kalktı Malatya'dan huruç eyledi
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal
Ben atanın kanın alırım dedi
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

Şemmas seyrde gördü ki düşünü
Dua kıldı Hak onarsın işini
İndi kesti Mihribal'ın başını
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

Battal da haykırdı meydana girdi
Nağranın sesi asumana erdi
Bebek'in gözünü oydu çıkardı
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

Otuz altı arşın kaddi kameti
Gören kâfirler de alur heybeti
Tavabil lalası Aşkar'dır atı
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

Hak nazar kılmıştır Seyid Gazi'ye
Kaf dağından koparır tak bazuya
Gör ne işledi Akbe cazuya
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

Hüseyin'im eydür dileğim budur
Öğmüş de yaratmış ol Gani kadir
Urum'u İslâm'a getüren budur
İbn-i Hüseyin Gazi, Seyid Battal

KUL HÜSEYİN

HAZRET-İ SEYYİD-İ BATTAL GAZİ

Hazret-i Seyyid Battal-ı Gazi
Biridi usanmadı dinin uğruna
Dine dönmeyene vardı garazı
Kırdı usanmadı dinin uğruna

Hüseyin Gazi'ydi çünkü babası
Din uğruna geçti bütün kavgası
Ona yardımcıydı Ulu Mevlası
Vurdu usanmadı dinin uğruna

Bırakmadı babasının kanını
Küffara gösterdi İslâm şanını
Hak uğruna adamıştı canını
Verdi usanmadı dinin uğruna

Okumuştum Seyyid Battal cengini
Bir pehlivan bozamazdı fendini
Hakikat yolunda kendi kendini
Yordu sanmadı dinin uğruna

Alyanasoğlu esirgemez varını
Bozmadı kalbinde Hak ikrarını
Resülü Ekrem'in onuncu torunu
Erdi usanmadı dinin uğruna

RÜSTEM ALYANASOĞLU

BATTAL GAZİ

Cihan içre destanını
Saydı Battal Gazi
Zorbalığın ünvanını
Sildi Battal Gazi

Aşkar ile düştü yola
Mazluma dost zora bela
Küfr önünde çetin kala
Oldu Seyyid Battal Gazi

Adı Cafer özü Seyyid
Erenler elinde kayıt
Hüseyin Gazi'den öğüt
Aldı Seyyid Battal Gazi

Çok döğüştü ejder vari
Doğruluktan yana kavi
Ali tekin Zülfikari
Çaldı Seyyid Battal Gazi

AHMET POYRAZOĞLU

BATTAL GAZİ

Çekti gemini devzade Aşkarın
Kattı tozu dumana akın akın
Kurtar dedi (Allah) vatan hür halkın
Gözün kırpmadan savaşa yöneldi er

Ey Battal al düşmandan vatan öcün
Kahramanca çekti namı kılıcın
Aksın kanın damla damla yurdum için
Haykırdı göklere şahlandı namlı er.

Açtı savaşı korkusuz cengâver
Serdi yere düşmanı birer birer
Yılmaz dedi savaştan er olan er
Fetihten fetihe koştu vatansever

Zaferler kazandı kanlı kılıcın
Yiğit gözünü kırpmaz alır hıncın
Vatan için ölüm bana baş tacım
Dedi mertçe Battal Gazi Seyid er

Aldı toprağımız kurdu tahtımız
Vatan bizimdir ey bizim kanımız
Düşmana yer vermeyiz biz alırız
Namlı Türk Askeri korkmaz silahşor

Bütünleştirdi bağrında sevgiyi
Bölmedi ikiliye kardeşliği
Vatan için uğraştı tek zaferi
Yendi düşmanın hızını büyük er

İslâm çağırdın (Ulu Hak) yolunda
Mertlik doğdu özüne Tan bağından
Elenardu tek gül açan bağında
Nice güzelliklere kıldı zafer

Felek vurdu sillesini ansızın
Yiğitçe akıttı bağrından kânın
Ender gül verdi topraklara canın
Koydu cihana Battal Gazi Şanın.

DURŞEN MERT

BATTAL GAZİ

Yiğitlerin mert yiğidi
Merdanı Battal Gazi'dir
Gaziler almış öğüdü
İrfanı Battal Gazi'dir.

Zamanın kahramanı
Sarstı İstanbul Kostan'ı
Bilirdi birkaç lisanı
İmranı Battal Gazi'dir

Asli Türkt'tür cismi Türk'tür
Sanmayın ki ismi Türk'tür
Her haliyle resmi Türk'tür
Bil tanı Battal Gazi'dir

İskender Zaloğlu gibi
Cengi Hazret'Ali gibi
Bazı gezdi veli gibi
Sultanı Battal Gazi'dir.

Vardı İstanbul'a girdi
Bizan'a çok korku verid
Dursun burhan bunu gördü
Destanı Battal Gazi'dir.

DURSUN DURDAĞI

YİĞİT KAHRAMAN

Bugün yaşıyor yine gönüllerde
Seyyid Battal Gazi, yiğit kahraman
Adı destan olmuş bütün gönüllerde
Söyleniyor beyit beyit kahraman

Gece gündüz gezmiş sahrayı çölü
Yeller olup aşmış nice engeli
Tarih yaprakları hepsi kefil
Koskocaman dünya şehit kahraman

Der Sefili adı sanı bilinmez
Unutulmuş gönüllerde silinmez
Kaybolmuş mezar yeri bilinmez
Yırtılmış künyesi kayıp kahraman

ÂŞIK SEFİLİ¹³³

BATTAL GAZİ'NİN ATI

Vazgeçip şehirde sıra gütmeden
Yola çıkar bir tek baca tütmeden
Dört köyü dörtnala aşar da gider
Aşkari kışnetir horoz ötmeden

Yâr kâkülü gibi elde yelesi
Bu at dertleşmeden derdi bileşi
Ya başında babasının beş on baş
Ya bu yolda göz kırpmadan ölesi

Gecede kimisi nifak götürür
Kimi vuslat kimi firak götürür
Beyaz atlı ak alınlı süvari
Tepeden tepeyi şafak götürür

Nal izinden çiçek açar çoraklar
Gide gide yakın olur ıraklar
Bir kaya ucunda mihlanmış gibi
Dörtnala giden at birden duraklar

Aşağıda bir ova halıya benzer
İçinde bir şehir yeşilde yüzer
Karıncı misali halk ortalıkta
Giyinmiş kuşanmış seyranda gezer

¹³³ İlyas Küçükcan, Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı s.66 vd.

Battal derken “neye geldik buraya
Anlatır bir yolcu girip araya
Der ki “Mamuriye bu şehrin adı
Uç beyi girecek yeni saraya”

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

BATTAL GAZİ

Şevk dökülür davullardan
Sanki Hülagu Han gider
Allah’a varan yollardan
Atlar duman duman gider

Silahşor bulutlar hırçın
Ufukları eder perçin
Yâd ellerde bir güvercin
Kanadında zaman gider

Gamdır dağılan peyderpey
Dağlar seslendikçe, hey hey
Dize gelir kaç derebey
Kaç diyara ferman gider

Sormayın, bu alev nedir
Kaderin hükmü böyledir
Düşmanı kılıç söyletir
Dereler boyu kan gider

Hak için aslan yüreklim
Bir öyle hamle eyler kim
Çalkalanır yedi iklim
Tarih dolusu şan gider

Nur iner günün sathına
Dil doymaz cengin methine
İstanbul'un fethine
Bir yiğit kahraman gider.

FEYZİ HALICI

BATTAL GAZİ GELİYOR

Gazidir ünvanı, seyittir soyu,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.
Toplam on metredir mezarın boyu,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

On yaşına gelmiş hutbeye çıkmış,
Mahmuzlanmış atı, kılıcı çekmiş,
Vatan için oluk oluk kan dökmüş,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Türklüğü yücelten, yarını gören,
İslâm âleminde büyük alperen,
Anadolu için canını veren,
Durun Seyyid Battal Gazi geliyor.

Afyon önlerinde tutuşmuş harbe,
Kuşatmış düşmanı, indirmiş darbe,
Tük görkemi ile yükselir türbe,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Binmiş yağız ata, çıkmış sefere,
Dur demiş Bizans'a vur demiş ere,
Dikmiş al sancağı burca, göndere,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Pehlivandır yapısı, uzundur boyu,
Geniştir omuzu, incedir huyu,
Bakışı andırır güneşi, ayı,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Battal'ı görünce Kayzer'in kızı,
Yüreğine düşmüş sevdanın közü,
Aşmış hep dağları, yol etmiş düzü,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Yılmaz yiğidimiz, sonsuz şanımız,
Gerçek gururumuz, bitmez anımız,
Kutsal şehidimiz, akan kanımız,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Adını duyunca çocuklar susar,
Alınmış ülkeler, yıkılmış hisar,
Tekke bayırında kadere küser,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Ümmühan Hatun'a yer malum olmuş,
Üçler Tepesi'ni arayıp bulmuş,
Kutluca Çoban'dan haberi almış,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Türbeye çıkılır, huzur bulunur,
Dualar edilir, namaz kılınır,
Kurbanlar kesilir, dilek dilenir,
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.

Hükümdarlar gelmiş, divana durmuş,
Harp meydanlarında yetmiş yıl vermiş,
Ermiş Hak katına, huzura varmış.
Durun, Seyyid Battal Gazi geliyor.¹³⁴

MUHARREM KUBAT

¹³⁴ Muharrem Kubat, Yaşamın İçinden, s.16-18

MALATYA FATİHİNE İTHAF

Malatya'nın tarihine şahitsin
Vallahi tarifi zor Battal Gazi
Peygamber soyundan ulu Seyyidsin
Doğmuş üzerine nur Battal Gazi

Aspuzu bağları otağın olmuş
Anadolu fethi atağın olmuş
Seyitgazi senin yatağın olmuş
Kahraman gönüle ser Battal Gazi

Hazreti Peygamber emanetini
Abdulvahab verdi kerametini
Kayalar üstünden sürer atını
Hızıra yoldaştır yâr Battal Gazi

Hüseyin Gazi'dir ol peder sana
Her zaman her yerde doğrudan yana
Bugün de inanca eğri bakana
Salla kılıcını vur Battal Gazi

Darende'de yatan Hasan-1 Gazi
Amcan şehitlerin haykıran sözü
Cengâver ruhundur imanın özü
Manevi kudretin var Battal Gazi

İslâm için nice dağları aşan
Unutulmaz ismin çağları aşan
Asırladır dilden dile dolaşan
Efsanende gizli sır Battal Gazi

Yüce cengâveri tüm Türkistanın
Bütün kahramanlar senin mestanın
Battalnâme menkıbevî destanın
Gazi erenlere pir Battal Gazi

Bizans tekfurunu vurup öldüren
Mazlumların hep yüzünü güldüren
Düşenin elinden tutup kaldıran
Bilirim er oğlu er Battal Gazi

Çatmasınlar gardaşıma bacıma
Değmesinler aksakallı hacıma
Türk askeri geçtiğinde hücuma
Düşmanına cihan dar Battal Gazi

Tektaş der zatını metheder diller
Bugün seni anar bütün gönüller
Zafer bahçesinden güller sünbüller
Bize de bir deste ver Battal Gazi¹³⁵

MUSA TEKTAŞ

ROMAN VE HİKÂYELERDE BATTAL GAZİ

Sonraki zamanlarda ise bu kitaplardan ve şiirlerden hareketle onun destanî hayatı roman ve hikâye konusu olarak da işlenmiştir. Bu eserler arasında tarihi konulu romanların önemli yazarlarından Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun "Seyyid Battal(1929)", "Battal Gazi Destanı(1937)" akla ilk gelen eserlerdir. Yine Ziya Şakir'in "Battal Gazi(1943)", Mehmet Faruk Gürtunca, "Seyyid Battal Gazi'nin Oğlu(1977) isimli eserler de okur tarafından çok ilgi gören romanlardır.

Battal Gazi konusunda sayıca en çok romanı bulunan yazar ise Murat Sertoğlu'dur. "Battal Gazi(1967), "Battal Gazinin Oğlu(1968), Kanlı Takip(1970), "Battal Gazinin Torunu(1971), "Battal Gazi'nin Oğlu'nun İntikamı"(1972) isimli eserler de onun tarafından kaleme alınmıştır.

Battal Gazi'nin menkıbeleri hikâye tarzında da işlenmiştir. Bunlar arasında Fûruzan Gediz'in "Battal Gazi yahut Alp Aslan'ın Cenk Hikâyeleri(1945)", Nefise Akçakarlar'ın, "Battal Gazi, Anadolu Destanı(2009)", Vedat Can'ın, "Battal Gazi Destanı(1982)", Mehmet Alperen'in, "Battal Gazi"(2007), Yılmaz Daşcıoğlu'nun, "Battal Gazi Hikâyeleri(1993)", İsmail Bilgin'in "Battal Gazi

¹³⁵ İsmail Ali Sarar, Edebiyatımızda Battal Gazi, Seyyid Battal Gazi Bildirileri, s.3 vd.

İstanbul'da(2004)”, Suat Karadağ'ın “Battal Gazi Destanı”(2005) isimli eserleri bu konuda yazılmış hikâye kitaplardan bazılarıdır.

Battal Gazi ile ilgili yazılan bu kitapların hepsinde genel olarak Battalnâme'deki olaylar esas alınmıştır. Buna rağmen sanatçı duyarlılığı ve hayaliyle bu olaylara bazı eklemeler de yapılmış ve anlatımın roman ve hikâye ölçülerine uygun olmasına çalışılmıştır.

Bu tür eserlerde Battal Gazi'nin ele alınış biçimi hakkında bir fikir vermesi açısından bu konudaki romanların en önemlilerinden biri olan Ziya Şakir'in “Battal Gazi” romanından bir bölümü buraya alıyoruz:

“Battal Gazi, tasarladığı plânı, Beşir'e izah etti. Bu plân mucibince, en evvel Amuryon kalesine hücum edilecekti. Çünkü Battal Malatya'ya avdet eder etmez Amuryon Tekfuru Şamas derhal harekete geçmişti. Ve hiç bir ehli İslâm'a, on sene kılıç çekmeyeceğine dair Ömer Bey'e kitap üzerine söz verdiği halde, meydana boş bulur bulmaz bu ahdini bozarak, Amuryon hududundaki İslâm köylerini talan etmişti.

Beşir, Battal'ın bu teklifini muvafık bulmakla beraber:

— Amuryon kalesi, bir sarp mahalde imiş. Kalenin muhafızları da, çetin kâfirlermiş. Acaba, maiyetimizdeki askerlerle bunlara galebe çalmak mümkün olur mu? Bir hezimete uğrayıp da askerlerimizi beyhude yere kırdırmayalım? diye, tereddüt göstermişti.

Fakat Battal Gazi büyük bir- celâdetle cevap vermiş:

— Bütün mesuliyeti, üzerime alıyorum. İlk zafer sancağımız, Amuryon kalesinin burçları üzerinde yükselecektir. Demişti.

Battal Gazi'nin bu ısrarına sebep, yalnız Şamas'ın ahdini bozması değildi. Onun kalbinde senelerden beri kanayan bir yara vardı ki, bunun ıstırabı henüz dinmemişti. Ve Şemas'tan, babasının kanını almadıkça da, dinmeyecekti. İşte bu sebeptendir ki Battal Gazi eline büyük bir kuvvet geçi-lir geçirmez, en evvel Amuryon kalesine hücum etmek istemişti.

Amma bu taraftan Şemas'ın casusları, Battal'ın mühim bir kuvvetle Amuryon üzerine yürüdüğünü haber aldılar. At çatlatacak kaleye koştular. Şemas'ın huzuruna çıkarak vak'ayı anlattılar.

Şemas, o kadar büyük bir korkuya kapıldı ki az kalsın, aklı başından gidecekti... Derhal halkı kiliseye topladı. Onlara ne büyük bir tehlike karşısında bulduklarını anlattı. Erkek, kadın, yedi yaşından yetmiş yaşma kadar herkesi silâhlandırdı. Kaleyi müdafaa etmek için, ne kadar mümkünse o kadar hazırlandı. Battal Gazinin gelmesini beklemeye başladı.

Bir akşam güneş batarken birdenbire karşiki sırtlardan bir toz bulutu yükseldi, O anda, Amuryon kalesinin içi de birbirine girdi. Kilisenin çanları, şiddetle çalıyor, korkulan tehlikenin baş gösterdiğini ilân ediyor, her taraftan:

— Battal geliyor! Feryatları yükseliyordu.

Şemas, keşiş cübbesinin altına kuvvetli bir zırh giyerek ortaya atılmıştı Herkesi, vazife başına davet etmeye başlamıştı.

Okçular, kale bedenlerine koşuyorlardı. Kadınlı erkekli halk kütleleri, zembillere, çuvallara doldurdukları taşları, sırtlarına yükleniyorlar; götürüp kale kapılarının arkalarına döküyorlardı. Böylece, kapıları tahkim ediyorlardı.

Kadınlar, büyük kazanlarla yağ fiçilerini, kale burçlarına sürüklüyorlar, bu yağları eriterek, kaleye hücum edecek askerlerin başlarına dökmek için, ateşler yakıyorlardı.

Şemas ile diğer beyler ve kumandanlar da, kalenin büyük burcu üzerine çıkmışlar; gelen İslâm askerlerinin ne vaziyet alacaklarını gözlüyorlardı.

İslâm askerleri, bağların kenarına gelir gelmez, büyük bir intizam ile ikiye ayrıldılar. Bir kısmı sağa, bir kısmı da sola doğru giderek, kaleyi çepeçevre kuşattılar.

İki ok menzilinden hariçte durdular. Derhal her tarafa nöbetçiler çıkardılar. Ateşler yaktılar. Akşamın alaca karanlığı içinde, şarkılar söyleyip çalgılar çalarak eğlenmeye başladılar.

Bu, Battal Gazinin plânı idi. Düşmanlarına birdenbire hücum etmeden evvel, onlara biraz korku çektirmek, yaptıkları kahpeliğin cezasını, mânevi bir ceza ile ödetmek istemişti.

Kale halkı, etraflarının kara bulut gibi askerle çevrildiğini görür görmez korkudan çıldırarak hale gelmişlerdi. Derhal Şemas'ın önüne dikilerek:

— Biz, bu askerle başa çıkamayız. Nafile yere uğraşıp da Battal'ı kızdırmayalım. Derhal teslim olalım. Hiç olmazsa canımızı kurtarırız, diye kale kapılarını Battal'a açmak istemişlerdi. Fakat Şemas, halkın bu talebini şiddetle reddediyordu:

— Kalemize, Vartan Zoravar'ın duası sinmiştir, Bunun beş misli düşman askeri gelse, gene bu kaleye giremez, diye halka teminat veriyor, onların cesaretlerini arttıracak sözler söylüyordu.

Bu cesur ve pek gözlü keşiş, ne fecî bir akıbetle karşılaşacağını çok iyi biliyordu. Bunun için o feci dakikanın mümkün olduğu kadar geç gelmesini istiyordu. . Bir hile ve desise ile Battal'ın elinden kurtulabileceğini ümit ediyordu.

O gece sükûnetle geçti.

Ertesi gün Battal Gazi, Devzade Aşkar'a binerek, kalenin yakınındaki küçük tepeye geldi:

— Heyyy! Şemas!... Seninle konuşmak istiyorum, diye seslendi.

Koşup Şemas'a haber verdiler. O da kalenin büyük burcu üzerine geldi. O zaman Battal ile Şemas arasında şu kısa konuşma geçti:

Battal:

— Görüyorsun ya?. Kale, her taraftan çevrilmiştir. Kuş olsan, uçup elimden kurtulamazsın... Kale halkına acı. Bizi, beyhude yere kan döktürmeye mecbur etme. Teslim ol.

—Nâr ve nur hakkı için, bütün, azizler başı için ahedtim. Bu canım, tende baki kaldıkça, kaleyi teslim etmem.

— Şu halde, çık meydana. Seninle yeke yek mübareze edelim... Dört kitap üzerine yemin ediyorum ki; eğer beni katledersen, bu asker çekilip gidecektir. Bir tek Amuryonlu'nun kılına hata gelmeyecektir.

— Yeke yek mübareze, meydan muharebelerinde olur. Kale muharebelerinde, usulden değildir.

— Böylece inat ediyorsun amma, kalenin başına gelecek felâketi biliyor musun?

— Battal'ın dediği olmaz. Allah'ın dediği olur.

Konuşma, burada bitti.

Battal Gazi, bu kurnaz tilkiyi istediği yola getiremeyeceğini anlayınca, dönüp karargâha geldi. Kumandan Beşir'in çadırına girdi:

— Şemas, teslim olmuyor. Çaresiz harp edeceğiz. Dedi.

Beşir, daha hâlâ kuvvetine güvenemiyordu. Karşısında, göklere doğru yükselmiş olan, kartal yuvası gibi kaleyi gördükçe, birdenbire hücumu göze kestiremiyordu.

Buna binaen, tekrar Battal Gazi ile müzakereye girişti. Kalenin evvelâ muhasara edilmesine, halkı bunaltarak teslim mecbur etmek için kaleye giden suyollarının başka taraflara çevrilmesine ve sonra, hendeklerden bir kısmının taşlarla doldurularak oradan hücumu geçilmesine karar verildi.

Geceleri, düşman tarafından bir baskına uğratılmaması için, her tarafa nöbetçiler çıkarılıyordu.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra, nöbetçilerden bazıları, kaybolmaya başladı.

Bu nöbetçilerin kayboldukları yerin civarında, küçük ve eski bir kilise vardı. İçi bomboş olan bu kilisenin her tarafı arandı, tarandı. Bir tek canlı mahlûk bulunamadı.

Fakat son derecede zeki olan Battal Gazi, bu boş kilisenin gizli bir tuzak olduğunu anladı. Bir gece sessizce kiliseye yaklaştı. Oradaki çalılıkların arasına saklandı. Beklemeğe başladı.

Uzun saatler, sükûnet içinde geçti. Lâkin sabaha iki saat kala, kilisenin avlusunda bazı hafif sesler işitti.

Avlunun kapısı yavaş yavaş açıldı. Dışarıya bir takım gölgeler kaydı. Bunlar, etrafı araştırmağa başladı.

Battal bunları görüyordu. Fakat yapacakları işi tamamıyla görüp anlayabilmek için ses çıkarmıyordu.

Bu gölgeler, sinsi birer sırtlan gibi dolaştılar. Bir müddet, ortadan kayboldular. Sonra, başlarından ve bacaklarından yakaladıkları birkaç nöbetçiyi kaçırmak için tekrar kilise avlusuna daldılar.

O zaman Battal, yerinden fırladı. Halifenin hediye ettiği Dahhak adındaki kılıcı sıyrarak kapıdan içeri daldı:

— Hay, düzenbaz kâfirler, meğer nöbetçilerimizi siz avlar imişsiniz... Şimdi, dayanın bakayım, diye, bir nâra bastı. Dahhak'ı, bütün kuvvetiyle etrafına savurmağa başladı.

Kılıcın her darbesinde, acı bir feryat yükseliyor, birbirine çarpan demir sesleri, alaca karanlığın sükûneti arasında, uzaklara kadar aksediyordu.

Bu korkunç sesleri duyan askerler, kumandan Beşir'in çadırına koşular, vak'ayı haber verdiler.

Beşir, bunu evvelâ düşmanın bir hilesi zannederek hafif bir şaşkınlık ve tereddüt geçirdi. Sonra, meseleyi anlamak için, derhal birkaç yüz asker gönderdi. Askerler, kilisenin avlusuna, girdikleri zaman şaşkınlıkla manzaranın azameti karşısında, hayrette kaldılar.

Gök demirlere bürünmüş olan bir takım düşman askerleri, Battal Gazi'yi ortalarına almışlardı. Bir kısmı, mütemadiyen ona kılıç savuruyorlar, bir kısmı da, arkadan kementler atarak onu yere düşürmeğe çalışıyorlardı.

Fakat Battal, hiç telâş etmiyordu. Ağır kılıcını, gözle görülmeyecek bir süratle her tarafa sallıyor, etrafını saranların başlarına, ölüm yağdırıyordu.

Durulacak zaman değildi. Bir an şaşalamış olan askerler de, derhal hücumla geçmişlerdi. Bu kanlı çarpışmadan kilisenin avlusu, bir maktel haline gelmişti.

Düşmanın zırhlı askerlerinden, meydanda ancak birkaç kişi kalmıştı. Bunlar da, asıl kilise binasının içine kaçarak mihrabın arkasında birer birer kaybolmağa başlamışlardı.

Düşman askerlerinin hiç bir hareketlerini gözden kaçırmayan Battal, orada gizli bir yer olduğunu anladı. Çevik bir kaplan gibi atıldı. Yüzüne kapanan demir bir kapıya, bütün kuvvetiyle dayandı. Kapının kapanmasına meydan, bırakmadı. Sonra, kendisini takip eden askerlere:

— Çabuk, bir meşale.. diye, bağırdı. Bomboş kilisenin içinde, bir meşale bulmak mümkün değildi. Ordugâha kadar gidip getirmek için de bir hayli vakit gerekti. Suriyeli askerlerden biri, derhal sırtındaki gömleği çıkararak, kılıcının ucuna sardı, ateşledi. Kıızıl bir alev yükseldi. Ve demir kapının arkasında uzayıp giden dar bir yolun karanlıkları içinde aksetti.

Battal'ın kalbinde büyük bir sevinç yandı. Arkasındaki askerlere;

— Anlaşıldı. Buradan kaleye yol var... Koşun. Kumandan Beşir'e haber verin. Ben, gidiyorum. Arkamdan, asker yetiştirsin, diye bağırdı. Ve bir hamlede, o derin karanlıklar içine daldı.

Kaleye, bu yoldan girildi. Ve Battalın heybetli narası işitildiği zaman, kalenin içi, bir mahşer haline geldi. Battal, elindeki kanlı kılıcı savura savura oradan oraya koşuyor, ne yapacaklarını şaşırılmış olan askerleri ve halk kütlelerini yarıp geçerek:

— Şemas! Şemas! Nerede? Diye, bağınyordu, Nihayet onunla, kalenin büyük burcu önünde karşılaştı. Bu inatçı keşiş, maiyetindeki beş on sadık adamı ile son müdafaa vaziyetini almıştı.

Battal hiç tereddüt etmeden, doğrudan doğruya Şemas'ın üzerine atıldı. Onu adamlarının arasından çekti, aldı. Bir hamlede, yere yuvarladı. Ve derhal göğsünün üstüne dizini dayayarak kılıcının ucunu, gırtlığına dayadı:

— Şamas! Babam, Hüseyin Gazi'nin intikamını alıyorum, diye, bağırdı.

Şamas, acı acı gülümsedi:

— Bir dakika sabret, Battal, dedi. Ve sonra, gözleri yaşararak:

— Hakkın var. Babanın kanını, kanımla ödetebilirsin... Lâkin şu anda senin kılıcının altındaki adam, Rahip ve Tekfur Şemas değildir. Senin Allah'ının kulu ve senin mübarek peygamberinin bir ümmetidir... Eşhedüenlâilahaillalah ve Eşhedüenne Muhammederresulülullah, diye, yüksek sesle tekbir getirdi.

Battal'a garip bir sersemlik geldi. Eli gevşedi. Kılıcı yana düşüverdi. Ağır ağır kalktı, geri çekildi.

— Artık, seninle hiç bir davam kalmadı. Yarın ahirette Allah'ın huzurunda, babamla hesaplaşırsın, dedikten sonra, kılıcını alıp yürüyüverdi.

Kalede, teslim olanlara aman verildi. Silahla mukabele edenler de, kâmilen kılıçtan geçildi.

Battal, Müslüman olan Şaması, doğruca Malatya'ya, Ömer Beye gönderdi. İslâm ülkesi hududunda daima kanlı hadiselere sebep olan Amuryon kalesini de kâmilen yıktırıp hâk ile yeksan etti. Böyüce bu eski kale cihan haritasından silindi.”¹³⁶

SEYAHATNAMELERDE BATTAL GAZİ

Gerek Seyitgazi ilçesi gerekse Seyyid Battal Gazi Türbesi, bu bölgeye gelen pek çok seyyahın da ziyaret ettikleri ve gözlem ve izlenimlerini yazdıkları yerler olmuştur. Bu yüzden yerli ve yabancı pek çok seyyahın eserlerinde Seyitgazi ve Battal Gazi türbesine ilişkin bölümler yer almaktadır.

Seyitgazi'nin ve Battal Gazi türbesinin bu eserlerin yazıldığı yıllara ait durumu hakkında bilgi vermeleri açısından onlarda anlatılan bilgiler de son derece önem taşımaktadır. Bu yüzden bize bu konuda bir fikir vermesi açısından bunlardan bazılarını buraya alıyoruz:

Sözünü edeceğimiz ilk eser, Charles Texier'in “Küçük Asya, Coğrafya, Tarih ve Âsar-ı Antika'ya Ait Tarif” adlı eseridir. Bu eserde çok geniş biçimde Seyitgazi tanıtılmakta ve dolayısıyla Battal Gazi'den de söz edilmektedir.

Eserin “Seyitgazi(Prymnesia)” başlığını taşıyan yirmi dokuzuncu bölümünde yer alan bilgiler şöyledir:

“Eskişehir ya Eskişehir ya da Dorylé ovası, güney tarafından bir ırmakla çevrilmiştir. Batıdan doğuya doğru akan bu ırmak, Frigya'nın merkezî platosunun bir dağ kolu olan tepeleri sırasıyla izlemek zorunda kalınan Sakarya nehrinin kolundan başka bir şey değildir. Bu memleket çok nüfus için istenilen bütün şartları bir araya toplar. Verimli bir toprak, bol su! Eski zamanlarda bu memleketler çok kalabalıktı.

¹³⁶ Ziya Şakir, Battal Gazi, s.92-99

Buradan geçmiş olan gezginler, hemen, fersahtan fersaha şehir harabelerini görmüşlerdir. Bunların isimleri daha belirlenmemiştir. Yazarlar ise Santabaris (bugünkü Bardakçı köyü), Massissa, Zompus (Sakarya'ya aşan Tustinramus köprüsü) vb... gibi şehir adlarında, söz etmişlerdir. Bunların yerlerini bulmak gerekir.”

Yazar, bu giriş cümlelerinden sonra sözü Seyitgazi'ye ve oradan da Battal Gazi'ye getirmekte ve bu vesile ile onun hayatı hakkında da Evliya Çelebi'de yer alan bilgileri tekrarlamaktadır:

“Bu eski şehir harabelerinden sonra, üzerinde yaşanmış olan tek şehir antik Prymnesia, bugünkü adıyla Seyitgazi kasabasıdır. Bir tepenin kuzey yamacına yapılmış olan bu kasaba, eski eserlerinden gerçekte çok az bir şey gösterir ise de Müslümanlar arasında tarihlerinin bir kahramanı olan Seyyid Gazi'nin mezarını içine alması açısından şöhretlidir. Bu zat, önceden Seyyid el-Battal (kahramanların efendisi), seyyid diye adlandırılmış sonra Seyyid Gazi, yani fetheden Seyyid unvanıyla anılmıştı. Malatya'da doğmuş ve halife Harun er-Reşid zamanında Rumlara karşı 739 yılında yapılan bir savaşta şehit olmuştur. Eski Prymnesie'nin dinî görüntüsü, onu harap olmaktan kurtarmıştır.

Yazar, külliye hakkında da bilgiler vermektedir:

“Eski zamanlarda bu şehir, Tanrılar Anasıyla tanrı sırasına geçirilmiş Kral Midas'ın diniyle meşhurdu. Bu şöhret, Prymnesie'nin madalyalarının işaretiyle anlaşılmasıdır. Bu putperest tapınağının yerini, Bizanslıların bir kilisesiyle manastırları almıştır. İşte Seyitgazi'nin türbesi, bugün bu binadır ve VIII. yüzyıldan beri dikkatle korunmuştur.(...) Seyitgazi, bugün Eskişehir yönetimine bağlı bir voyvoda merkezidir. Halkının büyük bölümü çiftçidir; yaz mevsiminin bir kısmını yaylada geçirirler. Seyitgazi'nin türbesi, tepenin yamacından yükselerek kasabaya hâkim bir konumdadır. Burada minareli bir cami, bir tekke ve Müslüman kahramanının türbesi olmak üzere bir binalar grubu vardır. Binalar, farklı dönemlere aittir; bu binanın en önce bir Bizans manastırı olması muhtemeldir. Daha sonra Selçuklular, buna bir okul ve Konya'nın Mevlevîleri de bir tekke eklemişlerdir. Seyitgazi'nin mezarı, bir türbenin ortasındadır, büyük bir lahit şeklinde olan mezara, Bursa'dakiler tarzında bir halı ile bir örtü örtülmüştür. Bunun yanındaki diğer bir mezar, Kral Kızı unvanı verilen bir prensesin kemiklerini içerir. Türkler, kral unvanını Moskof ve Sırp hükümdarlarına verirlerdi. Bunun da Müslüman emirlerinden biriyle evlenmiş bir hükümdar kızı olduğunda şüphe yoktur.”¹³⁷

¹³⁷ Caherles Texier, çev. Ali Suat, “Küçük Asya, Coğrafya, Tarih ve Âsar-ı Antika'ya Ait Tarif”, s.371

Mehmet Ziya Bey'in "Bursa'dan Konya'ya Seyahat" isimli eseri de Seyitgazi'den ve Seyit Battal Gazi Türbesi'nden söz eden seyahat eserlerindedir. Yazar, Bursa'dan Konya'ya giderken Seyitgazi'ye de uğrar ve o zamanlar bir köy hükmünde olan bu yer hakkında şu bilgileri verir:

"Eskişehir'in güneydoğusunda bulunan ve iki çıplak dağ arasında kurulmuş Seyitgazi (Naeoleia) köyü Eskişehir'e dokuz, Kütahya'ya on altı saattir. Köyün 3146 hane ile 15.108 nüfusu ve 35 köy ile 55 cami, 6 medrese, 66 değirmen, 5 han, 62 dükkân, 50 mektebi vardır. Köye bakan Üçlerbayırı denen yüksek bir tepe zirvesinde Seyyid Battal Gazi Hazretleri'nin gayet mamur ve süslü türbesiyle dergâhı ve civarında da bir manastır olduğu gibi köyde de eski eserlerden olarak harabesi vardır.

Eskişehir Ovası güney tarafından, Sakarya Nehri'nin güney kolu demek olan ve batıdan doğuya doğru akan bir ırmakla çevrilidir. Bu ırmağın mecrası Frigya kıtasının merkez yaylasın dayanak oluşturan sıradağ hattını takip ederek akıp gider.

Bu bölgenin arazisi verimli ve toprakları sulak olduğundan çok fazla sayıda insanın yerleşmesine pek uygundur. İşte bu doğal müsaitlik nedeniyle eski zamanlarda buralarda pek çok şehir ve kasaba varmış. Buralara zaman zaman uğrayan eski arkeologlar ve araştırmacı gezginler, birtakım eski şehirlerin harabelerine rastlamışlarsa da henüz isimleri malum olmamış ve Zompus, Massissa, Santabaris gibi şehir isimlerinin söylenmesiyle yetinilmiş; fakat yerleri belirlenip gösterilememiştir.

Sözkonusu kasabalardan zamanımıza kadar ayakta kalanı Seyitgazi (Prymnesia) nahiyesidir. Bu eski yerleşim yeri önceki asırlarda, buralarda yaşayan putperestler için hürmet gösterilmesi gereken bir yer imiş. Kral Midas adına hediye edilen bir mabet, sonradan Bizanslılar zamanında manastıra dönüştürülmüş ve yanına da bir kilise inşa edilmiştir. Seyyid Gazi Hazretleri bu yapıda gömülüdür. Ermişlerden sayılan böyle bir zatın kabri olan bu yer, miladi sekizinci asırdan beri hakıyla korunmaktadır. (...)

Seyitgazi nahiyesinde bulunan binaların inşa tarzlarına bakılınca bunların muhtelif zamanlarda yapıldıkları anlaşılıyor; büyük ihtimalle Seyyid Gazi türbesi eski bir bina olduğu hâlde Selçuklular yanına bir medrese, Mevleviler de bir tekke ilâve etmişler. Seyyid Gazi'nin gayet süslü olan sandukasının yanında oralarca meşhur olduğu üzere bir kabir daha vardır. Adı cesur anlamına gelen "Battal Gazi" Malatya'da doğmuş ve Abbasi Halifesi Harun Reşid zamanında bu bölgeye gelerek Rumlarla yapılan bir muharebede şehit düşmüştür.(M.739)" ¹³⁸

¹³⁸ Mehmed Ziya, Bursa'dan Konya'ya Seyahat, Yayına hazırlayanlar: Mehmet Fatih Birgül, Levent Ali Çanaklı, s.211-212

Battal Gazi hakkında çok daha detaylı malumat veren Seyehatname ise meşhur seyyahımız Evliya Çelebi'nin eseridir.

Evliya Çelebi, Battal Gazi'yi tarihi kişiliğinden çok destanî kişiliğiyle ele alır. Buna göre o da Battal Gazi'yi tıpkı diğer Osmanlı tarihçileri ve yazarları gibi Abbasiler devrinde halife Harun Reşid zamanında yaşamış biri olarak gösterir.

Seyahatname'de Battal Gazi'den ilk olarak Abbasilerin İstanbul kuşatmalarını anlattığı bölümde söz eder. Ona göre Emeviler devrinde başlayan ve Abbasiler devrinde de devam eden kuşatmaların dokuzuncunda Battal Gazi de ordu içinde yer almıştır. Seyahatname'deki ilgili bölüm şöyledir:

“Harun El Reşid, (bir önceki kuşatmadan bir yıl sonra) şehit edilen sahabenin ve Müslümanların kanının öcünü almak üzere, büyük bir ordu ile Bağdat'tan çıktı. Malatya'ya geldi. Burada Cafer Gazi'yi-ki Battal Gazi'dir-yüz yetmiş bin asker ile öncü olarak Konstantiniye'ye gönderdi. Harun Reşid de arkadan gelerek İstanbul Boğazı'nın tuttu.”

Karadan ve denizden yapılan bu kuşatmada Abbasi orduları ve Battal'ın kuvvetleri İstanbul'a girmeyi başarır. Çelebi'nin diliyle “şehrin dört bir yanı yağma ve talan edilir.”Şehirde açlık ve kıtlık başlar. Dışarı kaçamak isteyenlere ise Battal Gazi “aman vermeyip” hepsini kılıçtan geçirir. İslâm orduları, daha sonra bol miktarda ganimet alıp Bağdat'a dönerler.

Bu ifade Evliya Çelebi'nin Battal Gazi'yi menkıbevi anlatıma uygun olarak Malatyalı gördüğünü gösterir. Nitekim Seyahatname'nin ilerleyen sayfalarında bu konuda daha geniş malumat verecektir.

Battal Gazi'ye, Seyahatnâme'de bir de Üsküdar bahsi anlatılırken temas edilir. Çelebi, önce Emeviler ve diğer padişahlar zamanında yapılan kuşatmaları kısaca anlattıktan sonra sözü yine Halife Harun Reşid'e getirerek şöyle der:

“Kostaniye'de Herakl adlı kral ölüp yerine Eline(Eleni) kral olunca Abbasilerden Halife Harun Reşid yüz elli bin asker ile Üsküdar'dan geçerek İstanbul'u kuşattı. Nihayet 'fetihsiz dönmek ayıptır' diye bir sığır derisinde genişliğinde yer alıp, Silivrikapısı yakınında Koca Mustafa Paşa camii yerinde bir kale ve Müslüman mahallesi yapıp, kale içinde bin kadar muhafız koyarak her sene kâfirlerden elli bin altın haraç almak üzere peşin üç yıllık haraç alıp Bağdat'a döndü.”

Battal Gazi, olayın içine bundan sonra girer. Halife Badat'a dönerken Battal Gazi'yi Üsküdar önlerinde gözcü olarak bırakır. Battal Gazi, Bizanslılardan haraç ve ganimet almakta ve bu yüzden onlara saldırmamakta, sadece gözcülük görev yapmaktadır. Fakat halifenin dönüşünden bir süre sonra Bizans kralı, İstanbul içindeki Müslümanları kılıçtan geçirip hepsini şehit eder.

Battal Gazi, bunu duyunca üç bin kadar bahadıyla saldırıya geçer. Pek çok Bizanslıyı öldürür. Ardından da Bağdat'a giderek İstanbul'daki durumu anlatır. İstanbul'a yeni bin saldırı düzenlenir ve bir önceki katliamın öcü alınır. Olayın içinde bahadurlarıyla birlikte yine Battal Gazi vardır. Dahası Üsküdar'da Kız kulesi karşısında bir tepe üzerine çadırlarını kurup orada muhafız olarak kalır.

Evliya Çelebi'ye göre Battal Gazi, burada yedi yıl boyunca "sükûnetle durup oralarda bağ ve bahçeler yetiştirir. Şimdi o bağlar (Battal bağları, Âl-i bahadır bağları, Gazi köyü bağları) derler ki yanlış olarak (Kadıköy bağı) da diyorlar. İşte bu yedi sene zarfında ilk defa olarak Üsküdar'ı ve Kadıköy'ü Battal Gazi imar ettirmiştir."

Evliya Çelebi'nin anlattığı bir husus da Kız Kulesi'nin yapımıyla ilgilidir. Ona göre Battal Gazi, yedi yıl süren imar hareketinden sonra Şam gazalarına memur olunca Bizans kralı Kanator "Kadıköy'ü ne sağlam bir kale bina ettirir. Sonra Üsküdar'ın kara tarafına ta Çamlıca dağlarına kadar bir hendek açtırır. Çamlıca dağı üzerinde bir karakol kalesi, Toygar tepesinde, Yassı tepede, Piyale Paşa tepesinde ve daha başka on iki yerde büyük karakollar yapar. Üsküdar'ın dört tarafına kırk bin kadar bekçi tayin eder. Üsküdar'ı bu şekilde ele aldıktan sonra Battal Gazi korkusundan deniz yüzünde büyük bir kale yaptırıp Üsküdar Tekfurunun kızını ve diğer kıymetli ve lüzumlu insanı içine koydurur. O kuleye de Prigos Tiskuris diler ki Kız Kulesi demektir."

Evliya Çelebi daha sonra şöyle devam eder: " Bu sırada Battal Gazi de Şam fethini bitirerek Üsküdar'ın böyle tahkim edildiğini işitince yanına yedi yüz serdengeçti alıp gelir ve birdenbire Üsküdar'ı basar. Oradan kayıkla Kız kulesine geçip kralın kızını, hazinesini ve diğer lüzumlu şeyleri alıp Üsküdar'a gelir."

Çelebi'nin İstanbul'un imarını da Battal Gazi'ye bağlar. Ona göre Battal Üsküdar'a gelince orada "iki rekât namaz kılar ve "İlahi burayı Muhammed ümmetine nasip et ki mamur olsun" diye dua edip yalvarır. Sonra Üsküdar'a dokunmadan ganimetlerini alıp Medayin şehrine(İran'da) yönelir. Sonra Battal Gazi'nin ayağının bereketi olarak Kanator kralı Üsküdar'ı öyle mamur ettirir ki burası bir cennet bahçesi olmuştur. Fakat asıl tam mamur olması Kanuni Sultan Süleyman Han zamanındadır. Günümüze kadar Battal Gazi'nin duası bereketiyle mamur olmaktadır."

Evliya Çelebi, bu nakilden sonra Battal Gazi hakkında biyografik bilgilere de yer verir. “Seyyid Battal Gazi ki mübarek isimleri Hüseyin Gazi oğlu Caferdir. Cafer bin Hüseyin Seyyid Gazi'nin doğdukları yer, Murad nehri kenarına yakın Malatya şehridir.

Çelebi, Battal'ın doğduğu ev hakkında da bilgiler verir: “Aspozo bağları içinde Seyyid Battal Gazi'nin evi, Horasani bir küçük ev idi. Battal'ın ruhaniyeti ile yedi yüz yıldan beri binası zerre kadar bozulmamıştır.”

Çelebi'ye göre Melek Ahmet Paşa, muhibbi hanedan olduğu için “burayı dört tarafından genişletip yeni baştan bir yüksek kubbe ve çeşitli maksureler ve gezmeğe gelenler için mutfaklar yapıp nice yüz bin adet bakır kab ve kacakları vakfedip türbedarına teslim ile vilayet halkını ve gözetici tayin edip şer'i sicillere kaydolundu. Hâlâ bu tekke, âşıkların ziyaret yeridir.”

Çelebi'nin Battal Gazi ile ilgili anlattıkları bunlarla sınırlı değildir. Kabrinin bulunduğu Seyitgazi hakkında da bilgiler verir:

“Eskişehir'e ardından buradan kalkarak 8 saatte Seyyid Battal Gazi kasabasına geldik. Selçuklular Mahan diyarından Danışmendliler ile çıkıp 476 tarihinde Rum ülkelerinden Karaman şehrini aldığı vakit burayı da alıp üzerlerinde Selçuk beyleri kubbe, mutfak, imaret ve diğer şeyler yaptırmışlardır.”

Çelebi, bu bilginin ardından Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya geldiğinde Seyyid Battal Gazi mevkiinde oturduğunu, hatta o zaman Orhan Gazi'nin Bursa'dan Hacı Bektaş'ı görmek için Seyyid Battal'ın bulunduğu yere gelip burada görüştiklerini ve onun ricasıyla burayı imar ederek şehrine de bin adet ev halkı oturttuklarını de söyler.

Çelebi'nin Battal Gazi'nin Bektaşî tekkesi olarak verdiği hizmet konusunda verdiği bilgiler de son derece önemlidir:

“ Hacı Bektaş Veli halifelerinden Pirce sultan da burada tekkeye oturmuştu. Hâlâ büyük bir yer olup iki yüzden fazla haluk, halim selim derişleri vardır. “Kâfir de olsa ikram ediniz.” anlamına göre her gelene ikram ederek gece ve gündüz, gelip gidene can ve gönülden hizmet ederler. Bunlar sanatlı kaşıklar, cevkan ve çeşitli, sihirli gibi, güzel şeyler icad edip hırka bahası gelip gidene hediye verirler. Her bir derviş burada mutlaka bir iş sahibidir. Meydan faraşlığından başlayarak yükselir, türbedarlığa kadar çıkar. Türbedarlıktan sonra buranın şeyhliğine kadar yükselir.”

Evliya Çelebi, daha sonra, “Seyid Gazi Kasabası” başlığı altında şu satırları da yazar ve türbenin o günkü hali hakkında şu bilgiler verir:

“...Bu yüksek mevkinin bir tarafında büyük bir kubbe içinde Seyyid Battal yatar. Eşiğinde ve kapısın kapaklarında gümüş pullar, gümüş kakma güller, kılıf ve anahtarlar vardır. Bu kapıdan içeri giren ziyaretçi dehşet ve hayrette kalır. Gösterişli uzun bir kabri olup boyu tam on adımdır. Dört çevresi çeşitli meşaleler, buhurdan, gülsuyu kapları ve şamdanlarla doludur. İçinde ve dışında yazılı yetmiş ayet vardır. Baş tarafında def, kudüm, nefir, zil, yimtir, berdeste, palheng, davudi sapan, keşkül ve daha pek çok eşyalar asılıdır. Ayrıca her gelen âşık duvarlara birçok yazılar yazmışlardır. Hatta ben de küstahane “Şefaata ya Muhammed, evliya” diye yazdım.

Bu türbeyi Murtaza Paşa ile ziyaret ederek mübarek zatın ruhları için bir yasin-i şerif okuduk. Paşa Efendimiz oranın bütün fakirlerine yüz altın sadaka verip avlusunun ortasındaki şadırvanda üç kurban kesti.

Burada Gizlice Baba türbesini de ziyaret ettik. Bu zat da Horasan’dan yetmiş okka sof hırka ile yaya olarak gelip buraya ayak basınca, aşk ve muhabbetinin fazlalığından Seyid Battal’ın eşik mermerini öperken dişleyip ısırınca mermeri kırmış, dişi de kırılarak kanamıştır. Sonra o diş ile kırık mermeri koparırlar. Gizlice baba türbesinin duvarında durur. Bu ziyaret yeri burada yokuş yukarı çıkarken kapı arkasındadır. Baştanbaşa mavi renkle kurşun ile örtülü olup bir konaklık yerden mavi kurşunların parıltısı, dreniz dalgası gibi parıldar.

Çelebi kasaba hakkında da bilgi verir.

“Kasabanın kalesi bir tepe üzerinde olup haraptır. Varoşu yüz elli evli, bağlı bahçeli, cami, han, hamam ve küçük çarşılı bir kasabacıktır. Hatta aşağı dereye kiremit örtülü yetmiş ocak büyük bir han vardır ki Bağdat fatihi Dördüncü Murat Han’ın silahdarı ve musahibi Mustafa Paşa Bağdat seferine giderken yaptırmıştır. Bunun yakınında Tacuddin’in mezarı vardır. Bu zat Saruhanlı’dır. Bu Seyyid Gazi şehrinde fetva sahibi iken şehit olmuştur. Han yakınında bir sed üzerinde gömülüdür. Bu zattan sonra Seyyid Gazi yüz elli akça payeli bir şerif kaza olmuştur. Yetmiş altı parça nahiye köylerinde kadısına dört kese geliri vardır. Kale dibinde ise caddeden uzak bir yerde Battal’a âşık olan kral kızı gömülüdür.”

Bu konuda sözünü edeceğimiz son eser ise Şair Nabi’nin Tuhfet’ül Harameyn (Hicaz Seyahatnamesi) isimli kitabıdır. Adından da anlaşılacağı üzere bir Hac seyahatnamesi olan bu eserde

kısa da olsa Battal Gazi hakkında malumata rastlanır. Bu eserin bir önemi de Seyitgazi'nin hacıların yol güzergâhlarında ziyaret ettikleri bir yer olduğunu göstermesidir.

“...Ertesi gün Seyyidgazi'ye doğru yola çıkıldı. Bir yüce dağ üzre parlak yontulmuş mermerden yapılmış duvarının taşlarının cilâsı, asılı aynadan müstağni bir yüce tekke ki sanatla yapılmış görüntüsü ve basılmış süslemeli desenleri devrin mühendislerinin uzaktan gören fikirlerinin gök ölçen ölçeğini kırar. Bilhassa su üzerinde olan hava kabarcıklarını sayan kubbeler arasında Hz. Seyyid Gâzî'nin medfeni üzerindeki gökyüzü gibi kurulmuş kubbe ki bakış kuşuyla defalarca en yüksek yerine kanat açmaya güç yetirmek mümkün değildir, hayret bakışının ölçeğiyle ölçülüp feyizli mezarı ziyâret ile gönül gözü aydınlandı.”¹³⁹

SİNEMADA BATTAL GAZİ

Türk sineması da bu konuya ilgisiz kalmamıştır. Bu kahramanın sinema seyircisiyle tanışması ilk olarak Sami Ayanoglu'nun senarist ve yönetmeni olduğu “Battal Gazi Geliyor” ile 1955 yılında gerçekleşti.¹⁴⁰

Bundan 11 yıl sonra Battal Gazi'yi Muharrem Gürses'in yönettiği Atilla Gürses'in canlandırdığı ikinci film geldi.¹⁴¹

Bundan sonraki filmlerin tamamında Alpaslan'ın Fedaisi Alpago, Horasan'ın Üç Atlısı, Kara Murat, Malkaçoğlu gibi tarihi filmlerin vazgeçilmez oyuncusu Cüneyt Arkın oynadı.

Seri, 1971'de Atif Yılmaz'ın yönettiği ‘Battal Gazi Destanı’ ile sürdü. Bu filmde Battal Gazi'yi Cüneyt Arkın canlandırdı. Arkın, 1972'de ‘Battal Gazi'nin İntikamı’, 1973'te ‘Battal Gazi Geliyor’, 1974'te ‘Battal Gazi'nin Oğlu’ adlı yapımlarda rol aldı.¹⁴²

Battal Gazi daha sonraki yıllarda çizgi roman olarak da hazırlandı. “Battalgazi Destanı”, “Savulun Battal Gazi Geliyor”, “Battal Gazi'nin Oğlu” bu tarz çalışmalardan bazılarıdır.

¹³⁹ Evliya Çelebi, Seyahatname, Hz. Zuhuri Danışman, c.3 s.138-208.

¹⁴⁰ http://wikipedia.org//Sami_Ayanoglu+battal+gazi

¹⁴¹:www.turksinemasi.com/filmler/battal+gazi

¹⁴² <http://www.cuneytarkin.com.tr/cuneyt-arkin-filmleri.aspx>

BİLİMSEL TOPLANTILAR

Battal Gazi, bilimsel çalışmalara da konu olmuş, onunla ilgili zaman zaman Eskişehir ve Malatya'da sempozyumlar düzenlenmiş, makale ve inceleme kitapları yayımlanmış, kimi dergiler özel sayılar yayımlamıştır.¹⁴³

Battal Gazi ile ilgili ilk seminer, Eskişehir Valiliğince 23-25 Eylül 1977 tarihinde düzenlenen seminerdir. Bunu yine aynı kurum tarafından 15-17 Eylül 1978 tarihinde düzenlenen II. Seyyit Battal Gazi Bilimsel Semineri takip etmiştir.

Battal Gazi, Battalnâme'ye göre doğum yeri olan Malatya'da da İnönü Üniversitesi tarafından ilki 22-24 Ekim 1986, diğeri 19-21 Ekim 1987 tarihinde düzenlenen "Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu" başlığındaki iki sempozyuma konu olmuştur. Sözümlü ettiğimiz bu dört bilimsel toplantıda sunulan tebliğler, Battal Gazi'nin ilmi manada ele alınıyor olmasından dolayı önem taşımaktadır.

Battal Gazi, seminer ve sempozyumların dışında, hakkında tezler yapılan, makaleler hazırlanan bir isim durumundadır. Bu tezler arasında H. Turan Dağlıoğlu'nun Battal Gazi Hakkında(1928), Feridun Sezer'in Seyyid Battal Gazi(1975), Mehmet Köse'nin "Min Menakıb-i Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi(1979), Cemil Gülseren'in "Kitab-ı Battal Gazi"(1979) isimli çalışmaları sayılabilir.

KİTAP ÇALIŞMALARI

Kitap yayını olarak söz etmemiz gereken çalışmalardan bazıları da şunlardır: Mehmet Şimşir/ Yaşar Candemir "Seyyid Battal Gazi(1966), Muhiddin Aslanbay, "Seyyid Battal Gazi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri(1953), "Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi(2006), İlyas Küçükcan, "Naceola'dan Seyyidgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı"(tarihsiz).

Battalnâme ile ilgili akademik çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan önem taşıyan iki çalışma ise Battalnâme'yle ilgili olanlardır. Bunlardan biri "Battal-nâme" adıyla Prof. Dr. Necati Demir ve Dr.

¹⁴³ Eskişehir 1. Seyyid Battal Gazi Semineri Bildirileri, Eskişehir, 1977

Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Semineri, Eskişehir, 1979

1. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Malatya, 1986

II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Malatya, 1987

Eskişehir Anma Günleri Dergisi, Seyyid Battal Gazi Özel sayısı, Eskişehir, 1978

Mehmet Dursun Erdem tarafından gerçekleştirilen “Battal-nâme(2006)”, diğeri ise Dr. Hasan Köksal’ın hazırladığı “Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı(1984) ve “Battal Gazi Destanı”dır.¹⁴⁴

Yabancı dillerde de Battal Gazi konulu yayınlar bulunmaktadır. Bunlar arasında Fleischer’in “Über den türkischen Volksroman Sireti Sejit Battal(1848), Hartman’ın “Martin Der Alttürkische Volks-und Sittenroman von Seyyid Battal Gazi(1899), Husing’in George Zur Rostahmsage, Sajid Battal(1913), Melikov’un Irene Al-Battal, (Sayyid Battal Gazhi), (1960), Yorgos Dedes’in Battalnâme “Part 1 Introduction, English Translation, Turkish Transcription, Commentary and Facsimile” isimli(2008) eserleri sayılabilir.

¹⁴⁴ Necati Demir/ Mehmet Dursun Erdem, Battal-Nâme(Eski Türkiye Türkçesi) Ankara, 2006

Dr. Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, Ankara, 2007

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Abdülbaki Gölpınarlı, Vilâyetname, İstanbul, 1995
- Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi Bektaşî Nefesleri, İstanbul,1992
- Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, c.2 İstanbul, 1997
- Ahmet Yaşar Ocak, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, Ankara, 1984
- Arzu Kahraman, Anadolu Erenleri ve Anma Törenleri, İstanbul, 2002
- Behçet Kemal Çağlar, Battal Gazi Destanı, İstanbul, 1968
- Caherles Texier, çev. Ali Suat, "Küçük Asya, Coğrafiya, Tarih ve Âsar-ı Antika'ya Ait Tarif", İstanbul, 1923-1924
- Cladue Chan, Türklerin Anadolu'ya İlk Girişî, Ankara, 1992
- Eskişehir Valiliği, 1. Uluslar arası Seyyid Battal Gazi Semineri Bildirileri, Eskişehir, 1990
- Eskişehir Valiliği, Eskişehir II. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri-Bildirileri- Eskişehir, 1978
- Glağ z, Aleviliğin Tarihi Kökleri ve Anadolu Erenleri, İstanbul 1996
- Hakkı Dursun Yıldız, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, c.2, Konya, 1994
- Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı, Ankara, 1984
- Hasan Köksal, Battal Gazi Destanı, Ankara, 2007
- Nabi, Tuhfet'l Harameyn, Hz. Menderes Coşkun, Ankara, 1972
- Necati Demir-Mehmet Dursun Erdem, Battalnâme, Ankara, 2006
- İlyas Küçükcan, Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Kllyesi ve Vakfi, Eskişehir (Tarihsiz- İnönü Üniversitesi, I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler-, Malatya, 1986
- İnönü Üniversitesi, II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu-Tebliğler-, Malatya, 1987
- İsmail Ali Sarar, Seyyit Battal Gazi-Bildiriler- Eskişehir, 1997
- Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1980
- Mehmet nder, Şehirden Şehre Anadolu, Ankara 1997
- Mehmet Şimşir-Yaşar Candemir, Seyyit Battal Gazi, Eskişehir, 1996
- Mehmed Ziya, Bursa'dan Konya'ya Seyahat, Yayına hazırlayanlar: Mehmet Fatih Birgül, Levent Ali Çanaklı, Bursa, 2008
- Muharrem Kubat, Yaşamın İçinden, Eskişehir, 2006
- Muhiddin Aslanbay, Seyitgazi'nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi'nin Hayatı ve Bazı Menkıbeleri, Eskişehir, 1953
- Necati Demir/ Mehmet Dursun Erdem, Battal-nâme, Ankara, 2006

Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 2001

Yağmur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi, İstanbul, 2006

Ziya Şakir, Battal Gazi, İstanbul, 1943

Zuhuri Danişman, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul, 1972

DERGİLER

Eskişehir Anma Günleri Dergisi, sayı 2- 5 Seyyid Battal Gazi Özel sayısı, Eskişehir, 1979

Folklorla Doğru Dergisi, Şubat 1970

ANSİKLOPEDİLER

Türk Ansiklopedisi, c. 5 İstanbul, 1952

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul, 1977

İslâm Ansiklopedisi, c. 2 İstanbul, 1997

Yeni Türk Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul, 1985

TDV. İslâm Ansiklopedisi, c. 5, İstanbul, 1992

WEB SİTELERİ

www.cuneytarkin.com.tr/cuneyt-arkin-filmleri.aspx

www.turksinemasi.com/filmler/battal+gazi

http://wikipedia.org/Sami_Ayanoglu+battal+gazi

www.millifolklor.com

<http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/>

www.aleviakademisi.de